

11de ZITTING. — 27 DECEMBER.

II. *Regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren.* (Beraadslaging.)

11de ZITTING.

ZITTING VAN MAANDAG 27 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Verzoekschriften ingekomen. — Aanneming zonder beraadslaging van het wets-ontwerp tot vaststelling der begrooting van uitgaven van de Algemeene Landsdrukkerij, dienstjaar 1859. — Beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren over 1859. — Aanneming zonder beraadslaging van de wets-ontwerpen: *a.* tot goedkeuring van artikelen der overeenkomst, gesloten met België tot wering van den nadruk van wetenschappelijke en letterkundige werken; *b.* tot onteigening van perceelen ten behoeve van den aanleg eener straat in de gemeente 's Gravenhage; *c.* tot bekrachtiging van provinciale belastingen in Friesland. — Beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp tot herziening der tabel, houdende verdeling van het Rijk in kiesdistricten. — Aanneming van het voorstel der heeren Cost Jordens en de Vos van Steenwijk tot herziening van art. 9 van het Reglement van Orde der Kamer. — Algemeene beschouwingen over de Staatsbegrooting voor 1859; aanneming der hoofdstukken I en II zonder beraadslaging; aanvang der beraadslaging over hoofdstuk III. — Besluit genomen tot het houden eener avondzitting. — Avondzitting. — Verslagen uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften. — Hervatting der beraadslaging over en aanneming van hoofdstuk III; aanvang der beraadslaging over hoofdstuk IV.

Voorzitter: de heer **Phillipse**.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 34 leden, te weten de heeren:

van Nispen van Pannerden, van Goltstein van Oldenaller, de Vos van Steenwijk, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Beeck Vollenhoven, d'Ablain van Giessenburg, Hartvelt, Borski, van Dam van Isselt, Loopuyt, Tonckens, van Weel, Cost Jordens, Paspoort van Grijpskerke, van Roijen, 't Hooft van Benthuizen, Bosch van Drakestein, Insinger, van Rijkevorsel, Huydecoper van Maarsseveen, Blankenheym, Cremers, de Villers de Pit  , van Wessem, Regout, Beerenbroek, van Heeckeren van Wassenauer, van der Lek de Clercq, Sassen, van Sasse van Ysselt, van Meeuwen, van der Oudermeulen en van Aylva van Pallandt;

en al de heeren Ministers.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede dat zijn ingekomen twee adressen tot ondersteuning van het voorstel tot afkoopbaarheid der tienden, als:

een van het bestuur van de afdeeling Neder-Betuwe van de Geldersche Maatschappij van Landbouw; en
een van A. van Weel en andere landbouwers, landeigenaren en belangstellenden in den bloei van den landbouw, in den Hoekschen Waard, arrondissement Dordrecht.

Deze adressen worden verzonden naar de Commissie voor de Verzoekschriften.

Aan de orde is de behandeling van:

I. Het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING DER BEGROOTING VAN UITGAVEN VOOR DE LANDSDRUKKERIJ VOOR 1859;

't welk zonder beraadslaging met algemeene (33) stemmen wordt aangenomen.

Bij deze stemming was de heer van Aylva van Pallandt afwezig.

II. Het WETS-ONTWERP TOT REGELING VAN DE ONTVANGSTEN EN UITGAVEN VOOR HET PENSIOENFONDS VOOR BURGERLIJKE AMBTENAREN VOOR 1859.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Bosse**, *Minister van Finantien*: Ik moet de Kamer een oogenblik lastig vallen met eene aanmerking, waartoe het Verslag van de Commissie van Rapporteurs over dit wets-ontwerp mij aanleiding geeft. Er wordt in dit Verslag melding gemaakt van de omstandigheid, dat het subsidie, hetwelk tot dusverre jaarlijks uit 's lands gelden aan het burgerlijk pensioenfonds werd geschonken, thans niet meer op de begrooting noch voor het Departement van Finantien, noch van het pensioenfonds wordt uitgetrokken. Die handelwijze wordt door eenige leden, blijkens het verslag, afgekeurd, en deze leden kunnen zich niet vereenigen met de inlichtingen, deswege door mij elders gegeven. Ik meen intusschen, Mijne Heeren, dat de grond van dat gevoelen is gelegen in een begrip, dat ik niet als juist mag erkennen en dat ik dan ook bepaald meen te moeten tegenspreken, ten einde later niet kunne gezegd worden dat de Regering daarin berust heeft.

Er wordt in het verslag gesproken van *deelhebbers* in dat fonds, en dat woord, gevoegd bij den overigen inhoud van het verslag, toont genoeg aan dat men het pensioenfonds als het gemeenschappelijk eigendom van de ambtenaren beschouwt, die er toe contribueren, en dat men hier denkt aan een ligchaam, dat tegenover den Staat regten zou hebben.

Dat is, geloof ik, niet juist. Het Pensioenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren, zoo als het door de wet van 9 Mei 1846 is opgericht, is geen eigendom van de ambtenaren die daartoe contribueren. Het is een staatseigendom. De Staat kan daarover naar welgevallen beschikken, wanneer hij slechts de verplichtingen vervult waartoe het fonds verbonden is.

Reeds dadelijk, Mijne Heeren, moet het de aandacht trekken dat, indien dat fonds een bijzonder eigendom ware van de ambtenaren die daartoe contribueren, er geene wet noodig zou geweest zijn om het op te rigten. Ik geloof dat de Regering volkomen bevoegd zou geweest zijn om bij de aanstelling van ambtenaren aan dezen zoodanige voorwaarden op te leggen als zij verlangde. Maar dat heeft men niet gedaan. Men heeft ja gewild dat de ambtenaren uit hunne jaarwedden zekere bijdrage zouden betalen, maar wat heeft men daarmede gedaan? Heeft men die bijdragen gesteld onder de directie van een bestuur, zelfstandig gekozen door diegenen die daarvan eigenaren waren, of heeft men het integendeel als een staatsfonds beschouwd? Het laatste is het geval geweest. Men heeft een staatsfonds gesticht, waarvan de begrooting jaarlijks door de wet vastgesteld wordt, hetgeen niet te pas zou komen wanneer het een particulier fonds ware; evenmin als men eene begrooting vaststelt ten aanzien van het weduwenfonds voor ambtenaren tot het algemeen bestuur behoorende.

Van de inkomsten en uitgaven van het fonds doet niet de raad van bestuur, maar de Minister van Finantien rekening en verantwoording, even als van alle staatsuitgaven en inkomsten. Maar hetgeen elken twijfel omtrent de bedoeling van den wetgever in 1846 ten aanzien van dit fonds wegneemt is art. 14 van de pensioenwet, waarin met zoovele woorden staat: »alle burger-

XII. *Herziening der tabel bedoeld in art. 99 der wet van 4 Julij 1850 (Staatsblad n°. 37). (Beraadslaging.)*

lijke ambtenaren zijn verplicht *ten behoeve van den Staat*, een gedeelte hunner wedde of belooning bij te dragen." Dat bewijst evenzeer een ander artikel van de pensioenwet, art. 39, waarin staat: dat over de inschrijvingen, die het fonds uitmaken, niet door de deelhebbers, maar alleen door de wetgevende magt beschikt wordt. Uit deze beschouwing, die, naar ik geloof, juist is, is de handelwijze voortgevloeid, die dit jaar aan de Vertegenwoordiging ten aanzien van het fonds is voorgesteld. Het fonds is staatseigendom. Men heeft in 1846 gemeend wel te doen, wanneer men de pensioenen na verloop van zeker getal jaren niet meer op elk hoofdstuk van de Staatsbegroting uittrok, maar de bijdragen, door de ambtenaren geleverd, tot een speciaal fonds verenigde. Het gevolg van dien maatregel is niet anders dan deze, dat na verloop van eenigen tijd, in plaats van op de verschillende hoofdstukken der Staatsbegroting voor te komen, die pensioenen uit het IXde hoofdstuk A betaald zullen worden; dat het bedrag, daartoe benodigd, in plaats van onder de rubriek "pensioenen" op de verschillende hoofdstukken der begroting te staan, onder de rubriek "rente van inschrijvingen van de 2½ percents werkelijke schuld" zal begrepen zijn. De Regering heeft nu bij den aanvang van dit jaar nagegaan hoe de stand van het fonds was. Aan dat fonds werd tot dusver een subsidie gegeven. Ten einde het in staat te stellen om aan zijne verplichtingen te voldoen, heeft men gemeend, bij den aanvang, dat een zeker subsidie gegeven moest worden. Ik erken het, als motief voor dat subsidie heeft men gezegd, dat het fonds ook belast zou zijn met de controle over de oudere pensioenen; dat er dus redenen van billijkheid waren om uit de staatskas eene bijdrage tot het fonds te leveren. In het jaar 1851 heeft de Regering nagegaan welke de stand van het fonds was, en heeft zij bevonden dat, wanneer de wet van 1846 bleef zoo als zij was, het fonds wellicht niet aan zijne bestemming zou kunnen voldoen, want dat vooral ter zake van het pensioneren van hoofden van departementen van algemeen bestuur, met betrekking tot de militaire dienstjaren van die hoofden, voor zoover zij militaire diensten hadden bewezen, zulke groote lasten op het fonds zouden worden gelegd, dat de interesten in den aanvang niet genoegzaam zouden zijn om de uitgaven te dekken. Men heeft toen de wet veranderd en de pensioenen van de hoofden van departementen van algemeen bestuur ten laste der Staatsbegroting gelaten. Men heeft tevens berekend wat het fonds na verloop van eenigen tijd zou opleveren en zich de vraag voorgesteld: hoe groot moeten de bezittingen van het fonds zijn om over 40 jaren ten volle aan de waarschijnlijke behoeften van dien tijd te kunnen voldoen. Die berekening is van jaar tot jaar voortgezet. In 1858 heeft men die berekening herhaald. Men heeft toen bevonden dat in 1851 de berekening veel te laag was gesteld en dat in 1858 de staat van het fonds oneindig voordeliger was dan men zich in 1851 heeft voorgesteld. Men heeft zich in 1851 voorgesteld dat het fonds in 1859 aan rente en bijdragen eene inkomst zou genieten van f 160,000. Ziet men nu de begroting, dan bevindt men dat veilig het dubbele kan worden geraamd. Die inkomsten zullen in 1859 f 330,000 bedragen. Men heeft gemeend dat het fonds met het einde van het jaar 1858 in het bezit zou wezen van een kapitaal van f 2,128,000. En die raming was aldus gesteld in de hypothese, dat de inkoop voortdurend zouden kunnen geschieden tegen den toenmaligen koers van 57½ per cent. Dit laatste is echter het geval niet geweest, want sedert verscheidene jaren hebben de inkoop tegen veel hooger koers moeten plaats hebben. Niettegenstaande dit dus schadelijk is geweest voor het fonds, is het fonds thans in het bezit van ruim f 2,600,000.

Uit de omstandigheden dat het doel van den wetgever is geweest, geenszins een particulier maar een staatsfonds te creëren en aan den Staat de verplichting op te leggen om, wanneer het fonds door eigen middelen niet in staat is aan zijne verplichtingen te voldoen, zelf bij te springen, uit die omstandigheden, zeg ik, heeft men aanleiding genomen om na te gaan, of een subsidie van staatswege thans nog noodig is, en of het fonds na verloop van 25 of 30 jaren ook zonder subsidie in staat zou wezen, geheel aan zijne verplichtingen te voldoen. Het was eenvoudig de vraag, of het noodig is dat de Staat voortdurend subsidie aan het fonds verleene. Men bevond dat, indien het subsidie wierd ingetrokken, het doel van de wet van 1846 ruimschoots worden bereikt; dat in 1886 of daaromtrent eene genoegzame som op de grootboeken zal zijn ingeschreven, waarvan de renten voldoende zullen zijn om de uitgaven, de burgerlijke pensioenen, te kunnen dekken. Ik meende dat er uit dien hoofde geen bezwaar kon bestaan om dit subsidie eenvoudig weg te laten, daar het thans vooral als geheel nutteloos kan geacht worden om sommen uit de algemeene kas te nemen, om die in eene bijzondere kas over te storten.

Ik vleij mij dat ik met deze eenigzins breedvoerige inlichtingen de bezwaren, die bij sommige leden mogten bestaan, zal hebben opgeheven.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wets-ontwerp tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren over 1859, aan eene stemming onderworpen, wordt daarop met algemeene (34) stemmen aangenomen.

III. Het WETS-ONTWERP TOT GOEDKEURING VAN ARTIKELEN DER OVEREENKOMST MET BELGIE TOT WERING VAN DEN NADRUK wordt zonder beraadslaging met algemeene (34) stemmen aangenomen.

IV. Het WETS-ONTWERP TOT ONTEIGENING VAN PERCEELEN TEN BEHOEVE VAN DEN AANLEG VAN EENE STRAAT IN DE GEMEENTE 'S GRAVENHAGE

wordt zonder beraadslaging met algemeene (34) stemmen aangenomen.

V. Het WETS-ONTWERP TOT BEKRACHTIGING VAN PROVINCIALE BELASTINGEN IN FRIESLAND

wordt zonder beraadslaging met algemeene (34) stemmen aangenomen.

VI. Het WETS-ONTWERP TOT HERZIENING DER TABEL, BEDOELD IN ART. 99 DER WET VAN DEN 4DEN JULIJ 1850 (Staatsblad n°. 37).

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer van Tets van Goudriaan, Minister van Binnenlandsche Zaken: In het verslag, over dit wets-ontwerp uitgebragt, zijn eenige opmerkingen gemaakt, waarop ik een kort antwoord wensch te geven.

Volgens dat verslag bestond bij eenige leden de meening, dat het tijdstip voor de indiening en behandeling dezer voordragt niet gelukkig gekozen was. Een te laat indienen en behandelen dezer voordragt is aan de Regering, naar 't mij voorkomt, niet te verwijten. Indien de Staten-Generaal nog in den loop van den zomer waren bijeengekomen, zou die voordragt, welke toen reeds gereed lag, aan hen onderworpen zijn. Het kwam der Regering evenwel niet raadzaam voor, enkel tot behandeling van deze zaak de Kamers op te roepen. Nu is terstond na de opening van dit zittingjaar, bij Koninklijke boodschap van den 21sten September, de voordragt bij de Tweede Kamer ingediend. Doch eerst twee maanden later, den 18den November, is het Voorloopig Verslag daarover bij de Regering ingekomen. Ten gevolge van aanmerkingen, in dat verslag gemaakt, was een nader onderzoek noodig en bleek eene wijziging in sommige kiesdistricten wenschelijk te zijn. Het onderzoek daaromtrent ingesteld had met zoodanigen spoed plaats, dat reeds drie weken later, den 9den December, de Memorie van Beantwoording werd ingezonden. Ik geloof dus te mogen beweren dat indien er vertraging in de behandeling van dit wets-ontwerp heeft plaats gehad, de schuld daarvan niet bij de Regering ligt.

Sommige leden, zegt het verslag verder, hebben er bezwaar in gezien, dat de inrigting van de tabel gegrond was op het cijfer der bevolking, zoo als dit aan het slot van een vroeger jaar was gebleken. Het is waar, op het cijfer, dat op den laatsten December 1857 aanwezig was, is de inrigting gegrond. Maar geen ander cijfer kon tot grondslag dienen. Dat cijfer toch was het eenige zekere en uitgemaakte; en enkel op een zeker, op een geconstateerd cijfer, kan eene indeeling van het Rijk in kiesdistricten worden gegrond.

» Dezelfde leden » — zegt het verslag — » zouden het veel doelmatiger hebben geacht, indien men de behandeling der onderwerpelijke voordragt had uitgesteld tot nadat de uitkomsten der tienjarige volkstelling bekend zullen zijn."

Indien dit ware gedaan, dan zou de voordragt van dit wets-ontwerp zeker verschoven zijn geworden tot in het voorjaar van 1860. Eerst in 1859 toch zal de telling plaats vinden, en de uitkomsten daarvan zullen eerst in 1860 bekend zijn. De Regering

XII. *Herziening der tabel bedoeld in art. 99 der wet van 4 Julij 1850 (Staatsblad n°. 37). (Beraadslaging.)*

zou dus, had zij het indienen van dit wets-ontwerp tot aan het bedoelde tijdstip uitgesteld, in strijd hebben gehandeld met het voorschrift van art. 99 der kieswet, hetwelk vordert dat de tabel om de vijf jaren worde herzien; een voorschrift, waaraan sedert het vaststellen van de kieswet in 1850 nog niet is voldaan. Verschuiven van het indienen dezer voordragt tot het voorjaar van 1860 had, naar ik meen, slechts dan mogen geschieden, wanneer er eene wet ware aangenomen, waarbij de gestelde termijn van herziening ware verlengd. Thans zou zoodanige verschuiving eene bepaald onwettige handeling der Regering zijn geweest.

Eene tweede algemeene in het verslag gemaakte aanmerking geldt hetgeen genoemd wordt: »de buitengewone overhaasting waarmede dit wets-ontwerp is behandeld.»

Indien, zoo als ik geloof, daarmede bedoeld wordt de behandeling van dit wets-ontwerp in de Tweede Kamer, dan moet ik vragen, of het *buitengewone overhaasting* mag heeten, wanneer twee maanden verlopen tusschen het indienen der voordragt en het uitbrengen van het Voorloopig Verslag daarover. Ik meen dat voor het onderzoek van een wets-ontwerp als dit is, een tijdvak van twee maanden inderdaad ruim is te achten.

Het verslag zegt vervolgens, »dat weinige dagen voor de openbare beraadslaging, over dit wets-ontwerp in de Tweede Kamer gevoerd, in deze voordragt wijzigingen zijn aangebracht, die bij de belanghebbende gemeentebesturen en ingezetenen niet of nauwelijks bekend konden zijn.»

De opmerking dat die wijzigingen bij de belanghebbende gemeentebesturen en ingezetenen niet of nauwelijks bekend konden zijn, komt mij voor niet geheel juist te wezen. Immers het Voorloopig Verslag was gedrukt en bekend geworden op den 18den November; en eerst eene maand later, op den 17den December, zoo ik mij niet vergis, heeft de openbare beraadslaging in de Tweede Kamer plaats gehad. Er is alzoo tusschen het bekend worden van de wijzigingen, die dat verslag noodig of wenschelijk noemde, en de beraadslaging eene maand verlopen. Men mag het er dus wel voor houden, dat die wijzigingen ter kennis zullen zijn gekomen van de belanghebbende gemeentebesturen en ingezetenen.

Maar bovendien was de strekking der in het Voorloopig Verslag gemaakte aanmerkingen, de inrigting der kiesdistricten zoo veel mogelijk te behouden zoo als die thans bestaat; en hieraan heeft de Regering, daar dit ook haar streven was, grootendeels gevolg gegeven. Voor de belanghebbenden bestond hier dus niet die behoefte aan kennisneming, die noodig ware geweest, wanneer er eene geheel andere indeeling der districten door het Verslag aanbevolen en door de Regering aangenomen ware geworden.

Nog wordt er in het verslag geklaagd, »dat de Gedeputeerde Staten van Overijssel niet zijn gehoord over de wijzigingen in de kiesdistricten Zwolle, Almelo en Steenwijk gemaakt.»

Waarschijnlijk heeft men hier op het oog de wijzigingen, die later gebragt zijn in de tabel, welke bij de boodschap van 21 September was voorgedragen. Maar dan zal men men moeten erkennen, dat het nader hooren van Gedeputeerde Staten niet noodig was. Die wijzigingen toch strekten om de districten Zwolle en Almelo geheel te laten blijven zoo als zij nu zijn, en het district Steenwijk insgelijks, op eene kleine uitzondering na. Het nader hooren van Gedeputeerde Staten van Overijssel daarover was te minder noodig, omdat door het brengen van die wijzigingen in de tabel geheel werd voldaan aan den wensch, door Gedeputeerde Staten bij eene vorige gelegenheid te kennen gegeven.

Eene derde algemeene aanmerking van het verslag geldt den vorm, waarin deze zaak aan de Staten-Generaal is voorgedragen. Men wijst er op dat in den staat, aanwijzende de bevolking en het getal kiezers in elke gemeente en in elk der voorgestelde hoofdkiesdistricten, onder het district Delft niet voorkomen de gemeenten *Heenvliet*, *Geervliet*, *Spijkenisse*, *Hekelingen*, *Zuidland*, *Abbenbroek* en *Oudenhoorn*. Er wordt naar aanleiding daarvan gevraagd of, en zoo ja, welken invloed de weglating dezer gemeenten op het cijfer der bevolking van dit hoofdkiesdistrict uitoefent.

De weglating van die gemeenten uit dien staat is het gevolg eener schrijffout. Daaruit kan echter geenerlei moeilijkheid ontstaan. In den staat toch die in het wets-ontwerp zelf is opgenomen, in den staat dus waarop het hier aankomt, zijn die gemeenten onder het district Delft vermeld. Hieruit blijkt, dat het de bedoeling niet is, die gemeenten uit het district *Delft* te laten wegvallen. Een antwoord op de gedane vraag zal dus onnoodig zijn.

Eindelijk werd in de vierde plaats in 't algemeen aangemerkt, dat door eenige leden de wenschelijkheid werd betoogd eener meer algemeene herziening van de kieswet.

De aandacht der Regering blijft steeds gevestigd op de verbeteringen, welke die wet zou behoeven. Ik meen echter dat een zoo gewichtig werk als de wijziging eener organieke wet van dezen aard

niet te spoedig bij de hand moet genomen worden; dat men inzonderheid daartoe niet moet overgaan ter tegemoetkoming aan eenige bezwaren van ondergeschikt belang. Onder zoodanige bezwaren meen ik te moeten rangschikken hetgeen in het verslag in de eerste plaats wordt genoemd, het lang duren namelijk der zittingen van de bureaux van stemopneming. Ik erken dat dit voor de leden dier bureaux lastig en onaangenaam is. Maar alleen uit dien hoofde tot wijziging der kieswet over te gaan komt mij niet raadzaam voor.

Als tweeden grond voor de wijziging der wet noemt het verslag het gebeurde in de gemeente Haarlem, waar een gekozen raadslid geweigerd heeft zijne geloofsbriefen in te leveren.

Ten einde dit bezwaar weg te nemen zou wijziging niet der kieswet, maar der gemeentewet noodig zijn. De inlevering der geloofsbriefen van raadsleden wordt door deze wet, niet door de kieswet geregeld.

Een derde grond voor wijziging wordt gezocht in de misbruiken ontstaan door de bepaling, volgens welke het *aangeslagen zijn* in de belastingen voor *betaling* geldt.

Het zal ongetwijfeld een punt van overweging moeten uitmaken, wanneer tot eene wijziging der kieswet wordt besloten, of die misbruiken door eene andere bepaling te voorkomen zijn. Maar reeds nu moet ik den twijfel opperen, of eene andere bepaling van *betalen* wel met de letter van art. 76 der Grondwet ware te rijmen.

Eindelijk is ook als eene reden tot wijziging der kieswet aangevoerd de wenschelijkheid eener verdeling van het Rijk in kleine districten.

Dit, Mijnheer de Voorzitter, komt mij voor geene reden te kunnen wezen om tot eene wijziging van de kieswet te besluiten. De indeeling van het Rijk in kiesdistricten is juist het onderwerp van het wets-ontwerp dat thans in beraadslaging is. Die indeeling wordt niet geregeld in eenig artikel dier wet, maar in de volgens art. 99 bij de wet gevoegde tabel, met welker herziening wij ons thans bezig houden.

Indien men meende, dat het stelsel van kleine kiesdistricten behoorde te worden aangenomen, zou men daartoe hebben moeten overgaan juist bij dit wets-ontwerp. Doch naar het oordeel der Regering is het aannemen van kleine kiesdistricten, het splitsen dus van de bestaande groote kiesdistricten, niet raadzaam. De redenen, waarom de Regering heeft gemeend tot dat splitsen niet te moeten overgaan, zijn opgegeven in de Memorie van Toelichting, bij dit wets-ontwerp gevoegd.

Ik hoop hiermede de gerezen bedenkingen te hebben wederlegd.

De heer van Nispen van Pannerden: Een woord vooraf, alvorens ik overga tot eenige beschouwingen over dit wets-ontwerp.

Het doet mij leed dat de Regering bij het gevoelen volhardt, dat de noodzakelijkheid van de herziening van sommige bepalingen der kieswet nog niet genoegzaam is gebleken. Mij dunkt, dat het van algemeene bekendheid is, dat er althans ééne bepaling in die wet voorkomt, waarvan het tijd wordt dat men aan hare herziening denke. Het is die, alwaar geschreven staat: »De wet houdt voor betaling het *aangeslagen zijn* op de *kohieren*." Het is algemeen bekend, dat op verscheidene plaatsen van dat voorschrift misbruik is gemaakt om kiezers te scheppen, die eigenlijk geene bevoegdheid om te kiezen bezaten. Door eene vroegere Regering is het voorstel gedaan om die bepaling en meer andere te wijzigen; nu betreur ik dat deze Regering volhardt bij haar gevoelen om daartoe op dit oogenblik niet over te gaan.

Thans eenige beschouwingen over dit wets-ontwerp. Ik heb er bedenkingen tegen uit een driedelig oogpunt: de wijze van behandeling, het beginsel, de toepassing.

De wijze van behandeling. Toen ik hier in deze hofstad geroepen werd, was het verslag van de andere Kamer over het voorstel der Regering mij nog niet bekend. De antwoorden der Regering en de wijzigingen, welke daarbij in het oorspronkelijke voorstel zijn gebragt, werden hier den 15den December rondgedeeld, alzoo gedurende het onderzoek van de Staatsbegroting in de afdeelingen. Reeds weinige dagen daarna is die wet bij den anderen tak der wetgevende magt afgehandeld. Het is dus en voor de gemeentebesturen en voor de kiezers onmogelijk geweest, kennis te nemen van de voorgedragen veranderingen en hunne bedenking daartegen bij de andere of bij deze Kamer in te brengen.

Daarenboven zijn door de Regering wijzigingen in haar oorspronkelijk voorstel gebragt, waarover — het blijkt uit stukken ter griffie dezer Kamer voorhanden — de Gedeputeerde Staten van sommige provincien niet zijn gehoord. Ik kan dit niet goedkeuren. Zoo er één onderwerp is waarover de Gedeputeerde Staten behooren te worden gehoord en waaromtrent aan de gemeentebesturen en de belanghebbenden gelegenheid moet worden gegeven om hunne belangen voor te staan, dan is het dit.

Wij zijn daarbij genaderd tot het einde van het jaar 1858, en

XII. *Herziening der tabel bedoeld in art. 99 der wet van 4 Julij 1850 (Staatsblad n°. 37). (Beraadslaging.)*

de grondslag van dit wets-ontwerp is de bevolking die bevonden werd een jaar te voren. Uit de opneming van die bevolking blijkt, dat er bijna 42,000 zielen overschoten; en zoo men nu eenige weinige weken gewacht had met die herziening, men zou zich zeer zeker overtuigd hebben dat de bevolking zóó zeer was toegenomen dat er één lid meer voor de Tweede Kamer moest worden gekozen. In elk geval kan ik niet beamen dat op 28, 29 of 30 December 1858 eene wet zou worden bekrachtigd, die een grondslag van bevolking aanneemt van 31 December 1857 en dus juist van één jaar te voren.

Het beginsel. De Regering stelt op den voorgrond in hare Memorie van Beantwoording, aan de andere Kamer ingediend, dat groote kiesdistricten moeten behouden blijven. Zij geeft als grond daarvoor op, in de eerste plaats dat zij acht jaren hebben bestaan, en in de tweede plaats dat, hoezeer, wel is waar, de adviezen van Gedeputeerde Staten, in 1855 uitgebragt, voor het meerendeel gunstig luiden voor het stelsel van kleine kiesdistricten, de meesten hunner het toen reeds gevaarlijk achtten tot dit stelsel terug te keeren.

Wat den eersten grond, het bestaan sedert acht jaren, betreft, zou ik met Gedeputeerde Staten van Overijssel zeggen, dat het de vraag niet is, of iets jaren lang bestaan heeft, maar dat het de vraag is, of iets goed of doelmatig is, te meer omdat vóór die acht jaren een ander stelsel heeft bestaan.

Het tweede argument, de adviezen van Gedeputeerde Staten. Men heeft die adviezen niet overgelegd en het is dus moeilijk een bepaald oordeel daarover uit te spreken. Maar dit is toch zeker dat uit hetgeen ons overgelegd is blijkt, dat Gedeputeerde Staten van Friesland, Groningen en Overijssel, nog in 1858, bij herhaling bij de Regering hebben aangedrongen op de aanneming van het stelsel van kleine kiesdistricten. Zoo ik nu eenig geloof mag hechten aan hetgeen mij van ter zijde ter ooren is gekomen, dan voed ik eenigen twijfel of, indien de verslagen van Gedeputeerde Staten aan ons waren overgelegd geworden, ik daarin zou kunnen vinden hetgeen de Minister van Binnenlandsche Zaken meent daarin gelezen te hebben. Ik meen toch dat Gedeputeerde Staten, en wel bij groote meerderheid, bepaaldelijk kleine kiesdistricten hebben verlangd, maar dat de Regering aan Gedeputeerde Staten heeft te kennen gegeven dat zij die niet wil, en dat zij eene andere indeeling verlangt. Welnu, dan bewijst dit niet dat Gedeputeerde Staten het stelsel huldigen hetwelk de Regering meent dat zij voorstaan.

Maar nu de zaak zelve. Ik voor mij ben overtuigd dat kleine kiesdistricten het overleg tusschen de kiezers en alzoo goede keuzen bevorderen, dat daardoor veel minder aanleiding zal worden gegeven om minderheden uit te sluiten, terwijl eindelijk nog zal worden tegengegaan de invloed der geestelijkheid op de verkiezingen. In ons door rivieren doorsneden land zal men daardoor de gelegenheid hebben om goede districten te vormen, waarvan de kiezers zich meer onderling kennen en betrekkingen onderhouden. Men zal daardoor ook nog aan sommige steden haren regtmatigen invloed op de verkiezingen teruggeven, die haar door de ineen-smelting in groote districten is ontnomen. Zoo men op het platte-land groote districten vormt, is het onderling overleg geheel onmogelijk, vooreerst omdat de kiezers elkander niet kennen en weinig in aanraking met elkander komen; ten andere omdat de ligging dikwijls zeer verschillende belangen doet ontstaan, die onderling mistrouwen opwekken. Het gevolg daarvan is, dat de geestelijkheid meester wordt van de verkiezingen, omdat deze, in elk dorp ten platten lande aanwezig, elkander kent, onderlinge betrekkingen onderhoudt of ten minste de gelegenheid heeft die aan te knopen. Voor hen, die dat nu verlangen, is deze wet goed; voor hen, die dat minder beamen, is zij afkeurenswaard.

Maar nu de toepassing. Men laat in Groningen de enkele districten Groningen en Zuidhorn bestaan, die gevoegelijk, in het stelsel der wet, te zamen konden worden gevoegd, terwijl men daarentegen Appingadam en Winschoten tot één district vereenigt, waarvan bevoegden verzekeren dat zij veel minder voor zamenvoeging vatbaar zijn. Daarnaast blijven Steenwijk, Deventer, Tiel, Haarlem en Boxmeer als afzonderlijke districten bestaan, waarvan de zamenvoeging met andere zeer gemakkelijk was. Zoo nu het beginsel van dubbele districten juist is, dan zeg ik met Gedeputeerde Staten van Overijssel, dat het ook op die districten toegepast moet worden. Een beginsel, op eene plaats goed, moet voor de andere niet worden verworpen.

Raadpleeg ik nu de omschrijving van de districten, die mij meer naauwkeurig bekend zijn, dan zal ik er u op wijzen, dat men den Boemelerwaard en eenige gemeenten van de beneden-districten van Gelderland met een gedeelte van Noordbrabant, met het district Gorinchem, vereenigd heeft. Het is nu genoegzaam bekend dat de Boemelerwaard bijna volstrekt geene gemeenschap of relatien met Gorinchem heeft. Gedeputeerde Staten van Gelderland

hebben er dan ook op aangedrongen, dat, als men dubbele districten wilde vormen, men dan die gedeelten, die ik zoo even heb genoemd, met Tiel tot een dubbel district zou vereenigen. Ga ik nu verder, dan heeft men de gemeente Elst aan het district Nijmegen ontnomen en dat district daardoor in twee stukjes gesneden, waarvan het eene gedeelte, om naar het andere te komen, altijd de gemeente Elst moet doortrekken. Let men op de verdere zamenvoeging, dan vindt men dat bijv. van het onder-district Over-Betuwe de gemeenten Bommel, Gent en Huissen met het district Nijmegen en de gemeenten Elst, Hemmen, Heteren en Valburg met Arnhem zijn vereenigd. Indien men nu een polderdistrict als Over-Betuwe in twee deelen scheidt en het eene gedeelte bij Nijmegen, het andere bij Arnhem voegt, dan kan in waarheid niet gezegd worden dat men op de onderlinge betrekkingen der kiezers is afgegaan. Het heeft dan ook den schijn als of men eene omschrijving gemaakt heeft, somtijds in het belang van hen die gekozen zijn, somtijds in het belang van dengene dien men gekozen wilde hebben. Had men nu eindelijk het voorschrift van de kieswet nageleefd en die wet in 1855 herzien, dan zou men in 1860 eene nieuwe herziening moeten hebben die dan op de volkstelling van 1859 gegrond zoude zijn geweest. Wat zal nu daarentegen het geval zijn? Men zal de wet in 1863 herzien en alzoo meerdere jaren nadat die volkstelling heeft plaats gehad. Er zal wederom eene herziening in 1868 plaats hebben, en alzoo vóór de tienjarige volkstelling. Dit schijnt mij toe volstrekt niet doelmatig te zijn. Een ieder weet toch dat eene tienjarige volkstelling veel meer waarborgen geeft dan de opname der bevolking, welke jaarlijks plaats vindt.

Een woord ten slotte. Toen de kieswet in discussie was, heb ik het stelsel van enkele kiesdistricten verdedigd. Er waren toen in deze Vergadering een tal leden, die dat gevoelen met mij voorstonden. Hebben zij zich in dien tijd overtuigd dat het stelsel minder goed is? Zijn zij overgegaan tot de denkbeelden van hen, die meenen, dat men alleen door groote districten goede keuzen kan krijgen? Ik weet het niet. Maar zooveel is zeker dat ieder geroepen is naar zijne overtuiging datgene voor te staan, wat hij als goed en waar erkent. Eene goede verdeeling van het Rijk in kiesdistricten heeft een beslissenden invloed op de toekomst. Hetgeen nu voorgesteld is schijnt mij toe niet met het algemeen belang overeen te komen, en daarom zal ik tegen deze wet stemmen.

De heer **Tonckens**; Ook ik zal stemmen tegen deze wet. Met weinige woorden zal ik de reden daarvan mededeelen. Ik zal niet onderzoeken wie de oorzaak is van de spoedige behandeling van deze wet. Ik zal de schuld noch aan de Regering noch aan de Tweede Kamer geven. Ik constateer alleen het feit, dat deze wet den 17den December jl. in de Tweede Kamer en weinige dagen daarna in de afdeelingen van deze Kamer behandeld is. Ik zal niet onderzoeken, of in de tabel al dan niet verbeteringen plaats gevonden hebben. Ik behoef mij op dat terrein niet te be-geven, omdat, door mijn hoofdbezwaar tegen de aanneming van deze wet, de beschouwing daarvan door mij minder noodig geacht wordt. Het is dus alleen de wijze van behandeling, die mij tegen deze wet doet stemmen.

Deze wet is bij Koninklijke boodschap van 21 September bij de Tweede Kamer ingediend. Bij die wet waren de districten verdeeld. Die regeling was dus algemeen bekend. De latere wijzigingen, die in die regeling gebragt zijn, zijn al dan niet bekend. Ik onderzoek dit nu niet. Maar dit is zeker, dat met eene wet, die den 17den December door de Tweede Kamer behandeld is en in wier oorspronkelijke redactie door de verschillende amendementen groote wijzigingen gebragt zijn, de gemeentebesturen onmogelijk behoorlijk kunnen bekend zijn op den 27sten December, den dag waarop wij nu die wet behandelen. Het geldt hier toch eene wet niet van ondergeschikt belang, maar waarmede de politieke regten van de ingezetenen in het naauwste verband staan.

De gemeentebesturen kunnen de belangen van hunne gemeenten en van hare ingezetenen, volgens art. 144 der Grondwet, bij de Staten-Generaal doen gelden. Zij moeten dus ook, zullen die woorden van art. 144 eenige beteekenis hebben, in de gelegenheid gesteld worden, dat voorregt te kunnen genieten. En ik beweer dat zij daartoe, door de spoedige behandeling van deze wet in deze Kamer, onmogelijk in staat zijn.

Ik zie er bezwaar in om tot de verhindering om dat regt uit te oefenen mede te werken. En het zijn voornamelijk de spoedige behandeling van deze wet in deze Kamer en de onbekendheid van de kiezers en de gemeentebesturen met de in de wet gebragte veranderingen, die mij tegen deze wet zullen doen stemmen.

De heer **de Vos van Steenwijk**: Mijnheer de Voorzitter, ik vraag het woord niet om eenig bezwaar te ontwikkelen tegen

11DE ZITTING. — 27 DECEMBER.

XII. *Herziening der tabel bedoeld in art. 99 der wet van 4 Julij 1850 (Staatsblad n°. 37.) (Beraadslaging.)*

dit wets-ontwerp. Ik ben voornemens mijne goedkeuring er aan te schenken. Want ofschoon ik in eenige der beschouwingen deel die door den eersten spreker zijn in het midden gebragt, zoo is echter eene der redenen, die hem zullen leiden om zijne goedkeuring aan dit ontwerp te weigeren, voor mij eene reden om mijne goedkeuring er aan te hechten.

De eerste spreker heeft afgekeurd, dat er geene meerdere wijziging in de omschrijving der kiesdistricten had plaats gehad. Ik voor mij keur het goed, dat dit nu niet heeft plaats gevonden. Ik erken, dat aan de tegenwoordige indeeling bezwaren verbonden zijn, maar bij mij staat vast dat, welk stelsel men ook moge aankleven, hetzij van groote hetzij van kleine kiesdistricten, er geene indeeling mogelijk is, die niet hier of daar eenige bezwaren zal opleveren. Ik keur het bovenal goed dat de bestaande indeeling blijft bestaan, omdat de ingezetenen die reeds vroeger hebben leeren kennen en omdat onder die bestaande indeeling betrekkingen zijn aangeknoopt in het belang der verkiezingen, die, wierd er tot eene geheel nieuwe indeeling overgegaan, verbroken zouden worden.

Maar de reden dat ik het woord heb gevraagd, is gelegen in eene bewering van den Minister van Binnenlandsche Zaken, en bij gelegenheid van de discussie over dit wets-ontwerp bij den anderen tak van de wetgeving magt, en heden morgen uitgesproken. De Minister rekent de vele uren die de leden van het stembureau moeten zitten, als geen groot bezwaar, althans niet van dien aard, dat men uit dien hoofde wijziging in de kieswet zou moeten brengen.

Ik erken, Mijnheer de Voorzitter, het is geen bezwaar van beginsel. Ware het dit, ik voor mij zou er niet zoo zeer op aandringen om dat nu te herzien, omdat bij de vele werkzaamheden, die de wetgevende magt bezig houden, het niet wenschelijk zou zijn om een wets-ontwerp aan te bieden dat tot langdurige en tijdroovende discussiën aanleiding zou kunnen geven. Juist omdat het geene zaak van beginselen is, en geene zaak waarbij politieke passien in het spel zijn, juist daarom zou ik wenschen dat hierin spoedig verandering worde gebragt, daar deze quaestie tot geene langdurige discussiën zou aanleiding geven.

Ik voor mij heb het bewustzijn dat het bezwaar voor de leden der plaatselijke besturen om gedurende eenige uren te moeten zitten tot het in ontvang nemen der stembriefjes, van groot gewigt is. Ik geloof dat bij de moeilijkheden, die er thans reeds bestaan om geschikte raadsleden te vinden, het in het belang der gemeenten is dat die moeilijkheden niet worden vermeerderd, door van die leden te vorderen het bijwonen van eene langdurige zitting van het stembureau, daar anders de kieswet in plaats van een levenwekkend een doodend beginsel zou worden.

De heer **van Wessem**: Ik heb het woord gevraagd, Mijnheer de Voorzitter, om te kennen te geven, dat ik mij vereenig met de vele bezwaren, die door het geachte lid uit Gelderland zijn geopperd. Ik moet er bijvoegen dat de rede van den Minister van Binnenlandsche Zaken, het zij met bescheidenheid gezegd, mij niet voldoende heeft opgehelderd, waarom men nu niet tot eene geheele herziening van de kieswet is overgegaan. De Minister zegt: de wet moet eenigen tijd gewerkt hebben vóór men tot eene herziening besluit. Het komt mij voor dat wanneer eene wet acht jaren heeft gewerkt, men daarin wel die gebreken heeft kunnen ontdekken waarvan in het Verslag melding wordt gemaakt, zoo als: de langdurige zittingen bij het stembureau, het gebeurde te Haarlem, de beschouwingen over het stelsel dat het *aangeslagen* zijn geldt voor *betaling*.

Dit zijn bezwaren die ik niet licht kan tellen, zoodat ik mijne stem aan dit wets-ontwerp niet zal kunnen geven.

De heer **Cremers**: Ik ben hier gekomen, Mijne Heeren, met het voornemen om te stemmen voor deze wet. De bezwaren dat door deze wet niet die verbeteringen in de kieswet worden gebragt, die misschien wenschelijk zouden zijn, zouden mij niet beletten om mede te werken tot het voldoen aan het voorschrift van art. 99 der wet van 4 Julij 1850. Ik heb mij toch voorgesteld dat wij in deze wet niets anders te doen hebben dan gevolg te geven aan dit artikel en uitsluitend eene verandering te brengen in de tabel met het oog op de vermeerdering der bevolking. Met de leden dezer Vergadering die het woord hebben gevoerd, ben ik overtuigd dat in de wet van 1850 eenige veranderingen wenschelijk zijn. Ik geloof met hen dat de bezwaren, voortspruitende uit den langen tijd dien raadsleden verplicht zijn te wijden aan de zittingen van het stembureau, door de Regering te ligt worden geacht. Ik ben het geheel eens met vele verschillende collegien van Gedeputeerde Staten omtrent de wenschelijkheid dat verschillende groote kiesdistricten mogen worden gesplitst. Men heeft het voorbeeld van Groningen aangevoerd. Dezelfde redenen die vroeger geleid hebben om de districten Zuidhorn en Groningen daar te stellen,

die redenen pleiten ook om het district Appingadam te verdeelen. Consequentie zou vorderen dat er twee of vier kiesdistricten bestonden. Doch ik geloof dat men tot dit laatste zal moeten besluiten, zoo dikwerf eene groote kern van bevolking, met eigen belangen, eigen gewoonten en inzigten, ze door de keuze van een eigen vertegenwoordiger zal doen gelden. Dit alles kwam echter, mijns inziens, niet te pas bij deze voordragt. Ik heb echter zoo even van den Minister vernomen dat, indien men eene wijziging had willen brengen in het stelsel van groote kiesdistricten, dit bij deze wet had moeten geschieden. Is dit waarheid en had men bij deze wet dit punt moeten behandelen, dan zal ik mij genoodzaakt zien te stemmen tegen deze wet, waarvan ik de noodzakelijkheid en de wenschelijkheid ten volle besef, zoo zeer, dat ik, mits deze quaestie in het midden worde gelaten, het noodzakelijk zal achten, met terzijdestelling van alle andere bezwaren, de wet vast te stellen, die de uitvoering zal mogelijk maken van hetgeen sedert lang had moeten worden uitgevoerd.

De heer **van Tets van Goudriaan**, *Minister van Binnenlandsche Zaken*: Ik heb, Mijnheer de Voorzitter, met leedwezen uit de rede, gehouden door den geachten spreker die het eerst het woord heeft gevoerd, bemerkt, dat hetgeen door mij straks is gezegd, bij hem geenerlei ingang heeft gevonden. Door dien spreker is toch nagenoeg herhaald hetgeen in het verslag staat gedrukt en hetgeen ik meende te hebben wederlegd.

Door dien geachten spreker en door den laatsten geachten spreker, alsmede door de geachte sprekers uit Overijssel en uit Noordholland, is de noodzakelijkheid volgehouden van eene herziening der kieswet. Ik zal de gebreken dezer wet niet betwisten. Ik heb reeds, zoo ik meen, in de andere Kamer der Staten-Generaal gezegd, dat die wet, even als alle andere wetten, hare gebreken zal hebben. Maar ik geloof dat, wanneer men leeft in een tijd, waarin zooveel voor de wetgeving te doen valt, waarin de Regering als overladen is met de noodzakelijkheid tot het maken en indienen van ontwerpen van wet, niet tot wijziging van de bestaande nieuwe wetten moet worden overgegaan tenzij daartoe dringende noodzakelijkheid besta. Ik erken gaarne, dat, zoo in het tijdsverloop van 8 jaren, gedurende hetwelk de kieswet heeft gewerkt, die noodzakelijkheid ware gebleken, eene herziening der wet na verloop van die 8 jaren niet gerekend zou kunnen worden te spoedig plaats te hebben. Doch ik wacht nog altijd dat mij worde aangetoond de inderdaad bestaande dringende noodzakelijkheid van die herziening. Ik aarzel intusschen niet te verzekeren, dat die herziening geenszins door mij uit het oog wordt verloren, dat de aandacht van het Gouvenement daarop steeds gevestigd blijft, en dat wanneer de gelegenheid daartoe zal bestaan, wanneer er tijd toe zal wezen, ik mij zal beijveren een voorstel tot wijziging of aanvulling der kieswet aan de Staten-Generaal aan te bieden.

Door den geachten spreker uit Gelderland is op nieuw als bezwaar aangevoerd het spoedig behandelen van dit wets-ontwerp. De geachte spreker uit Drenthe heeft daarmede ingestemd en zelfs enkel daarin eene voldoende reden gevonden — indien ik hem wel heb verstaan — om zijne stem tegen dit wets-ontwerp uit te brengen. Ik moet, wat dit laatste betreft, mij de opmerking veroorloven, dat wanneer eene voordragt van wet goed is te achten, dan niet wel alleen omdat hare behandeling welligt met te grooten spoed is geschied, die voordragt kan worden afgestemd. Dit ware eene afstemming om redenen, gansch buiten de voordragt gelegen. Maar wat dien spoed aangaat, ik geloof straks te hebben aangetoond, dat de schuld daarvan niet aan de Regering ligt. De Regering kon toch dit ontwerp van wet niet spoediger indienen, dan op het oogenblik zelf, dat de zitting der Staten-Generaal werd geopend. Zij kon op het Voorloopig Verslag, dat haar eerst twee maanden daarna werd ingezonden, ik geloof het te mogen beweren, met geen mogelijkheid spoediger antwoorden, dan zij heeft gedaan. De dagteekeningen der stukken toonen het aan: slechts drie weken zijn verlopen tusschen den dag, waarop het Voorloopig Verslag ter kennis der Regering kwam en dien, waarop zij haar antwoord aan de Tweede Kamer deed toekomen. Dat eerst den 15den December dit antwoord aan de leden der Eerste Kamer is medegedeeld, bevreesd mij uitermate; want dat stuk is op den 9den December bij de Tweede Kamer ingekomen. Het Eindverslag, over het ontwerp uitgebragt, draagt dezelfde dagteekening. Het antwoord had dus zes dagen vroeger aan de leden dezer Kamer kunnen worden ter hand gesteld.

De geachte spreker uit Gelderland heeft gezegd, dat de Gedeputeerde Staten van sommige provincien over de wijzigingen niet zouden zijn gehoord. Ik moet hem verzoeken, mij de collegien van Gedeputeerde Staten te willen opgeven, die niet gehoord zouden zijn. Ik heb de Gedeputeerde Staten van alle provincien, waarin districten lagen, die verandering ondergingen, geraadpleegd. Alleen zijn de Gedeputeerde Staten van Overijssel niet nader ge-

XII. *Herziening der tabel bedoeld in art. 99 der wet van 4 Julij 1850 (Staatsblad n°. 37.) (Beraadslaging.)*

hoord, toen ik wijziging achtte te moeten brengen in de inrigting der binnen hun gewest gelegen districten, die voorkwamen in het op 21 September bij de Tweede Kamer ingediend ontwerp. Ik heb reeds gezegd, dat dit nader hooren niet noodig scheen, omdat juist die wijziging voldeed aan een vroeger door dat collegie van Gedeputeerde Staten uitgedrukten wensch.

Dezelfde geachte spreker heeft andermaal bezwaren ingebracht tegen het aannemen van het cijfer der bevolking dat op 31 December 1857 bestond, tot grondslag der indeeling. Hij heeft er bijgevoegd, indien ik wel heb aangeteekend, dat men, had men slechts eenige weinige weken gewacht, zoodanig cijfer van bevolking zou hebben bevonden, dat het kiezen van een lid meer voor de Tweede Kamer had moeten worden voorgedragen.

De geachte spreker heeft waarschijnlijk niet bedacht, dat, toen dit wets-ontwerp werd opgemaakt, niet een wachten gedurende eenige weinige weken, maar gedurende een geheel jaar zou zijn noodig geweest, om het cijfer der bevolking op 31 December 1858 te leeren kennen. Dit wets-ontwerp is toch opgemaakt kort nadat ik als Minister opgetreden was, omdat ik mij verplicht achtte zoo spoedig mogelijk te voldoen aan het voorschrift der kieswet, dat toen ruim twee jaren op uitvoering wachtte. Er waren wel voorstellen door ambtsvoorgangers ingediend, maar die waren onafgedaan blijven liggen. Toen dus in het voorjaar van 1858 de verdeeling werd opgemaakt, kon op geen ander cijfer worden gelet dan op dat van 31 December 1857. Het ontwerp had eerst een jaar later, eerst in het voorjaar van 1859, kunnen worden opgesteld, indien men het cijfer van 31 December 1858 tot grondslag had willen aannemen. Ware, omdat het einde van dit loopende jaar nabij was, het afdoen van de voordragt in de Tweede Kamer uitgesteld tot in het volgende jaar, dan zou, indien dan gebleken was dat er één lid meer ware te kiezen, op nieuw eene geheele omwerking der indeeling van verschillende kiesdistricten hebben moeten geschieden. En dit is geen werk, dat gemakkelijk, dat spoedig is te doen. Ik meen reeds in de Tweede Kamer te hebben aangetoond, hoe het ontnemen van ééne gemeente aan een enkel kiesdistrict wijziging van vele andere districten noodig maakt. Bij gelegenheid der beraadslaging over een amendement, in de Tweede Kamer voorgedragen, bleek dat het ontnemen van ééne gemeente aan het district Steenwijk de wijziging van zes andere districten gevorderd zou hebben.

Door den spreker uit Gelderland is het aannemen van groote kiesdistricten afgekeurd. Het is hem niet voldoende, dat gedurende acht jaren die groote districten hebben bestaan; hij heeft er op gewezen, dat vóór dien tijd het beginsel der kleine districten had gegolden. Maar hoe lang heeft dat gegolden? Één jaar slechts. De verdeeling in kiesdistricten van 45,000 zielen, voorgeschreven door het voorloopig kiesreglement, dat bij de in 1848 herziene Grondwet was vastgesteld, heeft alleen van het einde van dat jaar tot op het in werking treden der kieswet in Julij 1850 bestaan. Ik geloof niet, dat dit korte leven kan opwegen tegen het bestaan der groote districten gedurende acht jaren.

De spreker zegt, dat de adviezen van Gedeputeerde Staten, betreffende de wijzigingen in de kiesdistricten gebragt, niet alle zouden zijn overgelegd aan de Kamer. Mijnheer de Voorzitter, ik weet niet welke adviezen de spreker bedoelt. Ik heb al de door mij ontvangen adviezen van Gedeputeerde Staten over de nu voorgedragen wijzigingen aan de Tweede Kamer medegedeeld. Bedoelt de spreker wellicht de adviezen over vroegere voordragten van mijne ambtsvoorgangers? Indien de Kamer verlangd had die stukken te zien, ik zou ze haar gaarne hebben gezonden. Uit eigen beweging deed ik dat niet, daar het mij onnoodig voorkwam. Die stukken toch betreffen eene geheel andere indeeling dan de nu voorgestelde.

Onder de redenen, die, naar het oordeel van den geachten spreker, voor kleine kiesdistricten pleiten, heeft hij aangevoerd, dat in de groote districten, die thans bestaan, de geestelijkheid geheel meester zou zijn van de verkiezingen. Ik moet dit gezegde laten voor rekening van den spreker. Ik kan verklaren, dat van dergelijken algemeenen invloed der geestelijkheid mij niets bekend is.

Er is door dien afgevaardigde nog beweerd, dat de wet, bij het aannemen der voorgestelde indeeling, zich zelve niet zou gelijk blijven; dat men overal groote of overal kleine kiesdistricten moest inrigten. Indien de tabel nog voor het eerst moest worden gemaakt, geloof ik ook, dat het raadzaam ware, zoo mogelijk, eenerlei indeeling aan te nemen. Thans echter komt het mij in alle opzichten beter voor, geene andere wijzigingen in de tabel te brengen, dan die volstrekt noodig zijn; en alzoo, waar die noodzakelijkheid niet blijkt, de kleine zoowel als de groote districten onaangeroerd te laten.

Waarom nu eenige gemeenten, door den spreker genoemd, van het district Nijmegen naar het district Arnhem zijn overgebragt, dit kan ik op dit oogenblik onmogelijk opgeven. Maar Gedeputeerde Staten, het best met de localiteit bekend, zijn daarover

gehoord en hebben die overbrenging goedgekeurd. Daar er geene bedenkingen bestonden bij Gedeputeerde Staten, heeft de Regering gemeend, dat tegen dergelijke wijziging geen bezwaar bestond.

Eindelijk heeft die spreker opgemerkt dat, indien men in 1855 de herziening had tot stand gebragt, in 1860 weder eene herziening had kunnen plaats hebben. Ik ben er ver van, dit te betwisten. Maar in 1855 is die herziening niet tot stand gebragt. En nu dit niet is geschied, nu evenwel de kieswet herziening voorschrijft, nu kon de Regering niets anders doen dan op dit oogenblik eene herziening voordragen.

Door den geachten spreker uit Drenthe is onder de bezwaren, die bij hem tegen deze voordragt bestaan, ook dit aangevoerd: » dat het niet aanging bij de Eerste Kamer zoo spoedig eene voordragt af te doen, die bij de Tweede Kamer met onderscheidene amendementen was aangenomen. » De geachte spreker vergist zich hier geheel. In de Tweede Kamer is niet een enkel amendement op dit wets-ontwerp aangenomen. De twee amendementen, die waren voorgesteld, zijn beide met eene groote meerderheid verworpen.

Ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, de onderscheidene sprekers te hebben beantwoord.

De heer van Nispen van Pannerden: Ik zal, Mijne Heeren, de verschillende argumenten, welke door den Minister van Binnenlandsche Zaken zijn bijgebragt, niet op nieuw bespreken. Maar er is een feit, dat ik meen te moeten releveren. In de Memorie van Toelichting staat: » Nadat door den ondergeteekende eene nieuwe verdeeling des Rijks in kiesdistricten was ontworpen en de Gedeputeerde Staten van de verschillende provincien daarover waren geraadpleegd, is de Regering gekomen tot de meening dat die verdeeling zou behooren te worden vastgesteld, als in de bij dit wets-ontwerp gevoegde tabel is gedaan. »

Nu beweert de Minister, dat de van de Gedeputeerde Staten ingekomen adviezen zijn overgelegd bij het wets-ontwerp. Of ze aan den anderen tak der wetgevende magt zijn overgelegd, kan en mag ik niet beoordeelen; maar dat zij in het pakje, bij dit wets-ontwerp behoorende en berustende ter griffie van deze Kamer, niet voorhanden zijn, daarvan zal de Minister, indien hij aan dat pakje een oogenblik zijne aandacht wijden wil, zich kunnen overtuigen.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wets-ontwerp tot herziening der tabel, bedoeld in art. 99 der wet van 4 Julij 1850 (Staatsblad n°. 37), aan eene stemming onderworpen, wordt met 27 tegen 7 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: Tonckens, Insinger, van Wessem, van Heeckeren van Wassenaer, van Nispen van Pannerden, d'Ablaing van Giessenburg en Borski.

De zitting wordt voor een kwartieruurs geschorst.

Na de hervatting der zitting is aan de orde de behandeling van het voorstel van de heeren COST JORDENS EN DE VOS VAN STEENWIJK TOT WIJZIGING VAN ART. 9 VAN HET REGLEMENT VAN ORDE DER KAMER.

Dat voorstel, zoo als het laatstelijk door de voorstellers is gewijzigd, strekt om art. 9 van het Reglement van Orde aldus te lezen:

» De Voorzitter, bijgestaan door twee leden, daartoe telken jare door de Vergadering te benoemen, oefent het oppertoezicht uit over de boekerij en al wat tot het huishoudelijke der Kamer betrekking heeft.

» Het vaststellen van de voordragt der jaarlijksche begrooting van de huishoudelijke behoeften geschiedt door de Kamer, nadat de leden in de gelegenheid zijn gesteld van het ontwerp ter griffie kennis te nemen. »

Dit voorstel wordt zonder beraadslaging met algemeene (32) stemmen aangenomen.

Bij deze stemming waren de heeren van Weel en Paspoort van Grijskerke afwezig.

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging.)

Aan de orde is de beraadslaging over de WETS-ONTWERPEN TOT VASTSTELLING DER STAATSBEGROTING VOOR 1859.

De algemeene beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer van Beeck Vollenhoven: Ik wensch met een enkel woord deze beraadslaging te openen om mijn gevoelen te doen kennen over sommige punten, die in ons verslag over de algemeene beschouwingen zijn opgenomen. Ik zal daarbij dat verslag zooveel mogelijk op den voet volgen en mij tot de drie eerste paragrafen daarvan bepalen.

In de eerste paragraaf van ons verslag wordt de moeilijke toestand uiteengezet, waarin zich de Eerste Kamer telken jare ten opzichte van haar onderzoek der begrotingswetten geplaatst ziet, doordien haar voor dat onderzoek nog vele der gewisselde stukken ontbreken en de discussien over die wetten bij den anderen tak der Vertegenwoordiging nog voortduren, ten gevolge waarvan zij dat onderzoek in weinige dagen moet tot stand brengen. Telken jare heeft die toestand in deze Kamer tot aanmerkingen aanleiding gegeven. De Regering stemt toe dat die toestand voor onze Kamer hoogst moeilijk is, doch meent dien aan redenen te moeten toeschrijven, die ik hier niet te beoordeelen heb en waaromtrent ik mij ook niet wensch uit te laten.

Toen onze Kamer omtrent dit punt hare bezwaren te kennen gaf, heeft zij ook getracht naar middelen om te zien, welke in dien toestand eene verbetering konden aanbrengen, ten gevolge van welke de achtbaarheid van deze Kamer ongeschonden en zij hare grondwettige regten kon blijven uitoefenen. Men heeft onder andere en zonder daaraan nu zoo bepaaldelijk te hechten, gevraagd, of het niet mogelijk was, eene algemeene wet daar te stellen, die de bepaling inhield, dat, wanneer eene begrotingswet niet gereed kon wezen op het oogenblik dat zij in werking moest treden, dan de loopende begroting tot maatstaf zou kunnen strekken om daarop voor de Regering voort te gaan, hoogstens voor den tijd van drie maanden, of zooveel korter als de voorgedragen begroting de goedkeuring dezer Kamer zou hebben erlangd en de Koninklijke sanctie zou hebben verkregen.

Het antwoord, dat de Regering daarop geeft, vindt men in de 2de alinea van de eerste paragraaf. Zij meent dat dit middel onverdedigbaar is, omdat het naar haar inzien zou strijden met de stellige bepaling der Grondwet, vervat in de laatste alinea van art. 120. De Regering is ongetwijfeld bevoegd, hare zienswijze hieromtrent mede te deelen, maar zij zal toch ook wel willen toestemmen dat die leden dezer Kamer, die het voorgestelde middel hebben ter sprake gebragt, daarover ernstig hebben nagedacht en ook wel hebben overwogen in hoe ver de uitgedrukte wensch met de bepalingen der Grondwet in strijd kon zijn. Wanneer ik nu dat art. 120 lees, dat door de Regering aangevoerd wordt, en bepaaldelijk de laatste alinea, dan moet ik, het zij met alle bescheidenheid gezegd, tegen het gevoelen van de Regering opkomen en mij daartegen verzetten.

In de allereerste plaats wil ik der Regering gevraagd hebben, of zij ons niet toe zal stemmen dat de begrotingswetten wetten zijn gelijk alle andere, dat omtrent die wetten dezelfde grondwettige voorschriften gelden als omtrent alle andere voordragten van wet bij de Grondwet zijn gegeven. Ik geloof dat dit geene tegenspraak zal vinden, maar dan vraag ik, of op die begrotingswetten niet van toepassing zijn de artt. 106, 108 en 109 der Grondwet. Die artikelen bepalen hoe de voordragten van de Regering moeten onderzocht worden zoowel in de eene als in de andere Kamer. In die artikelen lees ik wel dat de wetsvoorstellen in de afdelingen zullen worden overwogen, in het openbaar bediscussieerd en vervolgens naar de Eerste Kamer zullen worden verzonden, die dezelfde bepalingen daaromtrent in acht neemt. Maar in geen van die artikelen vind ik door eenige beperking aan die behandeling van zaken een termijn gesteld. Nergens in die artikelen wordt gezegd dat wij binnen een bepaalden tijd de voordragten van de Regering moeten onderzoeken en er onze goed- of afkeurende stem over moeten uitbrengen. De grondwetgever heeft de beide takken der wetgevende magt daaromtrent geheel vrij willen laten. Welnu, Mijne Heeren, wanneer ik dat algemeene beginsel, dat volgens de Grondwet de behandeling van elk wetsontwerp domineert, toepas op de behandeling van de begrotingswetten, dan geloof ik, dat daaruit reeds het bewijs kan geput worden, dat het argument, door de Regering tegen ons aangevoerd, althans aan twijfel onderhevig en voor bestrijding vatbaar is.

Ik zal nu trachten ook het gevoelen van de Regering te wederleggen. Zij beroept zich op art. 120 der Grondwet, luidende: De ontwerpen der algemeene begrotingswetten worden jaarlijks van wege den Koning aan de Tweede Kamer aangeboden dadelijk na het openen der gewone vergadering van de Staten-Generaal, vóór den aanvang van het jaar, waarvoor de begrotingen moeten

dienen." Uit die laatste woorden concludeert de Regering, dat het misdien ten duidelijkste blijkt, dat die begrotingswetten slechts voor één jaar dienen mogen en niet langer; dat zij dus, wanneer wij de conclusie verder doortrekken, moeten aangenomen zijn vóór dien fatalen termijn. Mijne Heeren, wat dit laatste betreft, wanneer onze discussien langer duurden, het bewijs zou reeds gegeven zijn dat de grondwetgever iets geëischt had dat hij niet eischen kon. Maar hoe is die laatste bepaling in art. 120 gekomen? Men had bij de herziening der Grondwet in 1848, bij de wijziging van het correlative art. 123 voorgesteld, de begrotingswetten minstens een jaar voor het tijdstip waarop zij dienen moesten in te dienen, omdat men bevreesd was dat zij anders niet in tijds zouden kunnen werken. Dat voorstel vond bij de toenmalige Kamer geen bijval; men verlangde eene eenjarige begroting. Maar toen de grondwetgever het tegenwoordig artikel ter neder schreef, is hij zeer voorzigtig in zijne bewoordingen geweest en heeft hij daarbij wel eene verplichting op de Regering gelegd om de begrotingsontwerpen in te dienen in de zitting, onmiddellijk voorafgaande aan het jaar waarvoor de begroting moest dienen, maar hij heeft zich wel gewacht daarin voor te schrijven, dat die begroting ook moest worden vastgesteld. Leest, Mijne Heeren, art. 123 van de Grondwet van 1840. Daar wordt gesproken van het vaststellen van de begroting; en dat kon ook, want dat was eene tweejarige begroting en dus kon men verwachten dat in dien termijn de begroting wel kon worden vastgesteld. Bij de wijziging, die dat artikel in 1848 onderging, is men bedacht geweest, eene redactie te kiezen waardoor dit in het midden gelaten werd.

Nu wensch ik eene vraag te doen. De Regering zegt: het zou tot ontzaggelijk veel moeite aanleiding geven, wanneer men aan den wensch dezer Vergadering toef; het zou ook in de comptabiliteit veel bezwaar opleveren. Doch nu vraag ik: wat meent men dat verkieslijker is, dat men, hetzij stremming in de dienst, hetzij moeilijkheden van dien aard, trachte te voorkomen door eenmaal de zaak a priori te regelen; dan wel dat men zich plotseling door al die bezwaren op eens zie overladen, wanneer wij of ons onderzoek langer voortzetteden of wel aan een der hoofdstukken onze goedkeuring weigerden?

Wanneer eens eene der wetten, die ons thans zijn aangeboden, de goedkeuring dezer Vergadering niet wegdroeg, in welken moeilijken toestand zou dan de Regering niet gebragt zijn? Zij zou dan toch onmiddellijk den anderen tak der Vertegenwoordiging moeten bijeenroepen en eene credietwet indienen, waarvan de aanneming een geruimen tijd zou vorderen. Inmiddels ware de zaak ongeregeld. Ik weet wel, de beide Kamers hebben tot nu toe getracht de zaken zooveel mogelijk in het belang van den Staat te regelen; deze Kamer vooral heeft altijd met de meest mogelijke zorg getracht die stremming in de dienst te voorkomen. Zij heeft meermalen gemeend daartoe eene opoffering van eigen gevoelens te moeten doen, en waar het zwaardere woog, het minder zware niet te doen gelden. Maar mag, als er gemoedsbezwaren bestaan, als men zich zelve afvraagt, of men aldus aan de roeping voldoet die de Grondwet ons oplegt, — mag dan, vraag ik, de Regering op die inschikkelijkheid zoo maar rekenen, mag zij dan steeds verwachten dat deze Kamer te harer tijd die wetten wel zal hebben aangenomen?

Maar gij vraagt welligt: zou dan eene afstemming van een der hoofdstukken dezer begroting door deze Kamer denkbaar zijn? En dit, Mijne Heeren, brengt mij natuurlijk op het tweede punt dat ik wensch te behandelen, de tweede paragraaf van ons verslag. Daarin wordt de wensch der Kamer geuit dat men, en ook vooral, let wel, in verband met hetgeen in de eerste paragraaf is gezegd — zooveel mogelijk op de begroting niet zou brengen uitgaven voor werken waarvan de kosten van andere uitgaven kunnen worden gescheiden; met andere woorden, dat men hetgeen men gewoon is te noemen groote werken of dergelijke zaken meer, niet zou brengen op de gewone begroting maar bij afzonderlijke wetten voordragen. De Regering antwoordt daarop dat zij dan met vele afzonderlijke wetten zou moeten voor den dag komen; dat zij dan later gelden zou moeten aanvragen voor zaken die zij reeds kende toen zij de begroting opmaakte en dat dan daarover zou geklaagd worden. Maar de Regering vergeet één punt, dat namelijk deze Kamer het regt niet heeft om wijzigingen te brengen in een wetsvoorstel. Aan haar oordeel is dus feitelijk onttrokken al hetgeen onder die rubrieken op de begroting is gebragt. En wilt gij voorbeelden, ik zou er u onderscheidene kunnen noemen. Vroeger zijn posten op de begroting gebragt die men er op het verlangen der Tweede Kamer weder afgenomen heeft en in afzonderlijke wetten gebragt. Ik zou ze u alle kunnen opnoemen, indien ik mijne aantekeningen had kunnen raadplegen; maar dit is al weder een gevolg van den weinigen tijd dien wij hebben, dat wij naauwlijks kunnen nazien of wij ons vergissen. Maar ik wijs er u toch op dat vroeger eene som van f 200,000

II. *Staatsbegroting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging.)*

op de begroting was gebragt voor het kanaal in Noordbrabant, welke er weder werd afgenomen op de bedenkingen der Tweede Kamer die zeide, dat die som niet voldoende was. De Regering, daaraan gehoor gevende, diende eene afzonderlijke wet in, waarbij zij voor genoemd werk een millioen vroeg en die wet verkreeg de goedkeuring der beide Kamers. Zal ik u wijzen op het voorgevallene met het drooge dok of met het kanaal van Assen naar Groningen of met het Apeldoornsche kanaal? Mijne Heeren, ziedaar zoo vele bewijzen dat men soms posten van de begroting heeft afgenomen en ze laten bij afzonderlijke wetten voordroeg, hoezeer men wist dat men die uitgaven te doen had. Deze wijze van behandeling is mijns inziens de eenig goede, de eenig overeenstemmende met de roeping dezer Kamer. En die afzonderlijke wetten zullen dan niet zijn suppletoire begrotingen, gelijk men ze noemt, daar zij, naar ik meen, gelijktijdig met de begroting kunnen en behooren te worden ingediend. Indien men dit beginsel aanneemt, als men daardoor de bepaling van de tweede alinea van art. 121 der Grondwet wil toepassen, dan zou reeds gedeeltelijk het bezwaar, door deze Kamer geopperd, voorkomen zijn.

Wat zegt de 2de alinea van dat artikel? »Iedere begroting wordt in een of meer ontwerpen van wet vervat.» Meent men dat hetgeen ik straks behandeld heb om de eene of andere reden niet kan geschieden, dan heeft men hier een beginsel in de Grondwet geschreven, waardoor aan het bezwaar van deze Kamer gedeeltelijk te gemoet kan worden gekomen, want mogten de onderscheidene hoofdstukken der begroting in onderscheidene ontwerpen van wet gesplitst worden, dan is deze Kamer bij magte om althans datgene te behandelen, waarvan men de overtuiging heeft dat het onmiddellijk bij het intreden van het jaar moet werken; dan kan zij later datgene behandelen wat zij oordeelt niet van onmiddellijk belang te zijn.

Ik heb getracht mijn gevoelens omtrent dit punt kortelijk te ontwikkelen; ik acht het werkelijk een zeer belangrijk punt. Ik geloof niet dat het met de waardigheid van deze Kamer, met het belang van de zaak en met een welbegrepen gemeen overleg strookt, dat men daarover jaarlijks dezelfde bezwaren moet inbrengen en klagen, terwijl het gevolg eenmaal zou kunnen zijn dat men zijne toevlugt zou nemen tot het in behandeling houden der begrotingswetten of tot afstemming van een der hoofdstukken. Dit nu wenschen wij te voorkomen.

Ten slotte nog een woord over de 3de paragraaf. Daarin wordt een algemeen overzicht gegeven van den indruk, dien de aangeboden begroting op vele leden gemaakt heeft. Ik kan mij volkomen bij het daar ontwikkelde nederleggen. Ware niet in de andere Kamer door den geachten afgevaardigde uit Amsterdam (den heer Duymaer van Twist) dat gevoelens zoo breedvoerig ontwikkeld en, naar mijne overtuiging, zoo volkomen juist, ik zou hierover in meer bijzonderheden treden. Ik zou vreezen slechts in herhalingen te geraken en mij op verre na niet op dien klemmenden toon en met zooveel juistheid te kunnen uitdrukken, als dit door dien geachten spreker is gedaan. De slotsom van mijne en zijne redenering is, dat ja, onze financiële toestand gunstig is, maar dat dit alleen in zeer betrekkelijken zin behoort te worden opgevat; dat men met omzigtigheid te werk moet gaan, want dat onze eigene inkomsten onze uitgaven op verre na niet dekken, terwijl de bijdragen uit onze kolonien, hoe mild zij ook sedert verschillende jaren vloeijen, altijd onzeker zijn. Men moet van onzen gunstigen toestand, ik zeg niet, geen misbruik maken, maar altijd de keerzijde in het oog houden en dienovereenkomstig onze uitgaven beperken. Ik erken ten volle dat men er in gunstige omstandigheden toe komt, veellichter uitgaven te doen die men anders achterwege zou laten, maar men moet toch altijd daarbij in het oog houden dat men aan die uitgaven van lieverlede gewoon raakt, en dat men werken, die men aangevangen heeft, niet gemakkelijk kan laten stil staan. Komen dan eenmaal minder gunstige tijden — en wij hebben die gekend — dan heeft de ondervinding geleerd dat gedwongen stilstand later leidt tot oneindig grooter kosten, zoodat zulk een toestand altijd hoogst moeilijk en gevaarlijk is.

Naar mijne overtuiging is onze schuldenlast, die nog steeds zwaar op onze begroting en op onzen geheelen finantielen toestand drukt, voor een groot gedeelte door onze generatie daargesteld. Op haar rust dus, mijns inziens, de verplichting om dien last, zooveel in haar vermogen is, niet op de toekomst over te brengen, maar zooveel zij kan te verminderen. Ik werkte daartoe steeds met het grootste genoegen mede. Niets was mij aangener, omdat mijne overtuiging is dat wij zooveel mogelijk moeten trachten dien schuldenlast te verminderen. Dit is nog steeds mijn gevoelen.

De heer van Rijkevorsel: Ik heb het woord gevraagd om bij deze gelegenheid te ondersteunen en te ontwikkelen wat in de 3de paragraaf van de algemeene beschouwingen dezer Kamer

voorkomt. Ook ik gevoel mij zeer bezwaard over de toekomst onzer rijksfinantien, ofschoon niet in den eersten tijd. Ik erken met den vorigen spreker gaarne, dat het redelijk en welgezien is groote en noodzakelijke werken uit te voeren, wanneer de middelen tijdelijk ruim zijn; werken die tot hertoe hadden moeten achterwege blijven. Maar ik erken tevens met den vorigen spreker, dat ik met veel belangstelling gelezen heb het discours van eenen geachten afgevaardigde uit de hoofdstad, in de Tweede Kamer, maar tevens ook dat van den heer Stolte, die door een tal cijfers heeft aangetoond, dat wij in een toestand verkeeren, waarop niet voortdurend te rekenen is. Ik heb, als vertegenwoordiger den toestand van 's Rijks schatkist en van zijne finantien in het algemeen geheel anders gekend. Ik was ook in het jaar 1843 afgevaardigde en herinner mij hoe toen de bijdragen, gevorderd van en verwacht uit de Oost-Indische bezittingen, grootendeels achterwege bleven, zoodat zelfs de op de Oost gelegde renten niet ten volle konden verkregen worden. Wat was daarvan de oorzaak? Geen misgewas, Mijne Heeren. Geene buitengewone uitgaven in de bezittingen zelve. De uitgaven in die bezittingen waren toen veel bekrompener dan thans. Dat die uitgaven sedert zijn vermeerderd, ik keur het niet af. Ik geloof, dat men met de inkomsten uit de Oost-Indische bezittingen van den Staat in de eerste plaats ook de belangen van die bezittingen, welke onze eigene belangen zijn, moet bevorderen, dat men waken moet voor de rust en het behoud dier kostbare bezittingen. Maar toch moeten wij het klimmen der uitgaven niet over het hoofd zien. Uit de staten, overgelegd bij de rekeningen van het batig slot over 1856, blijkt dat de uitgaven voor Oorlog in 1858 5 millioen meer geraamd zijn dan in 1856; dat die voor Marine in 1858 ruim anderhalf millioen hooger geraamd zijn dan in 1848 (waarom niet dezelfde jaren tot vergelijking genomen zijn, weet ik niet). Wat den waterstaat betreft, bedraagt de raming voor 1858 ruim f 2,300,000 meer dan in 1848. De belastingen daarentegen hebben in 1858 nog geen drie millioen meer opgebracht dan in 1848. Ik wil die belastingen ook niet verhoogen, den druk op de bevolking niet verzwaren. Ik wil alleen daarop wijzen, dat er klimmende, dringende, belangrijke behoeften op Java zelf te vervullen zijn. Die behoeften zullen niet verminderen maar vermeerderen. Wanneer men aan vele belangrijke ontwerpen, aangegeven in het merkwaardig rapport van de speciale commissie, gevolg geeft, dan zullen zeker de kosten van bestuur, de kosten van ontginning en dergelijke nog veel geld vorderen. Er is, ik erken het gaarne, op Java nog veel te doen, maar men moet dan ook niet verwachten dat, wanneer het noodige daar gedaan wordt, men dan dezelfde bijdragen uit die kolonien steeds zal kunnen ontvangen, noch veel minder er met zekerheid op rekenen.

Op eens zijn op Java en eenige andere bezittingen 19 havens voor den handel opengesteld. Ik zal hierover nu niet spreken, maar dit besparen tot het XIde hoofdstuk aan de orde komt. Dit wil ik er echter nu van zeggen dat het noodwendig nieuwe kosten van beheer zal vereischen.

Ik keer terug tot mijn onderwerp. In 1843 bleef dan de oogst in gebreke datgene op te leveren, waarop men gerekend had. Ik herhaal: niet door eene vermeerdering van uitgaven, niet omdat er een misgewas was, maar omdat de prijzen der producten hier te lande zoo zeer waren teruggedaald. Toevallig kwam mij dezer dagen in handen de rede van den Minister van Kolonien, van den 8sten Februarij 1844, bij gelegenheid der discussie over het wetsontwerp tot aanvulling der middelen over 1841, 1842 en 1843 gehouden. In al die drie jaren was er een belangrijk tekort op de rijks-middelen. Toen zeide de toenmalige Minister van Kolonien: »In het najaar van 1843 zijn in veiling gebragt 658,198 pikols koffij; daarvan zijn verkocht 466,241 en opgehouden 191,957 pikols. Wanneer de geheele hoeveelheid, in de toenmalige stemming der markt, tot elken prijs ware toegelaten, kan men bijna met volstrekte zekerheid stellen, dat de koffij door elkander zou hebben gegolden 18 cent het half Nederlandsche pond, zoodat die gansche hoeveelheid niet meer dan f 7,648,260 zou hebben opgebracht. Nu is de prijs gehandhaafd geworden op 20½ cent gemiddeld en is de opbrengst van het werkelijk verkochte gedeelte geweest f 6,781,000.»

Van 1843 tot 1848, dus 5 à 6 jaren, bleef de gewone Java-koffij met eenige minder belangrijke fluctuatie op ongeveer 20 ct. In 1848 daalde die prijs tot 17 a 18 ct., terwijl later de prijs gedobberd heeft tusschen 23 en 34 ct. Deze laatste prijs heeft ons dikwerf belangrijke resultaten en groote batige sloten opgeleverd. In 1857 bereikte die het hooge cijfer van 43 ct., doch later daalde hij en in het volgende voorjaar tot bijna 27 ct. Zal men nu gaan rekenen op den hoogen prijs, die tegenwoordig bestaat? Ik geloof dat het zeer gevaarlijk zou zijn. Men is niet alleen afhankelijk van de consumtie in dit land, maar van de algemeene productie en consumtie ook in andere landen. Wij zijn niet de eenige pro-

11DE ZITTING. — 27 DECEMBER.

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging.)

ducent. Wij hebben een grooten concurrent in Brazilië en in Ceylon; vooral in Ceylon, waarvan het product zooveel overeenkomst heeft met dat van Java.

Met de suiker is het eveneens. Wij hebben in de laatste jaren belangrijke bijdragen gehad door den hoogen prijs van de Java-suiker; maar wij moeten niet vergeten, dat niet alleen andere tropische gewesten suiker produceren, maar dat de beetwortel steeds een grooter concurrent wordt, zoodat het hoogst verkeerd zou zijn op den hoogen prijs der laatste jaren financiële berekeningen te bouwen.

Het baart mij ernstige bezorgdheid, als ik zie dat men zich meer en meer afhankelijk gaat stellen en voor de toekomst nog meer afhankelijk schijnt te willen stellen van de voordeelige batige sloten uit de Oost-Indische bezittingen afkomstig. Het is waar, de buitengewone bijdrage, die men aan de Maatschappij van Weldadigheid denkt te verleenen, zal uit voorhanden gelden worden gekweekt; evenzoo het subsidie, dat men zich voorstelt aan ondernemers van spoorwegen te verleenen; maar bij de indemnificatie, ten gevolge der afschaffing van de slavernij te geven, wordt al weder gerekend op eene buitengewone bijdrage uit de Oost-Indische bezittingen, terwijl men in het vervolg nog meer dan voor 1849 rekent op de 98 ton quasi-renten niet alleen, maar zelfs op het batig slot van f 4.700.000, dat tot hiertoe tot suppletie van onze gewone middelen heeft gestrekt.

Maar men gaat nog verder in zijne financiële berekeningen; men disponeert over de toekomst, en dat, Mijne Heeren, is mijn groot bezwaar: men stelt voor aan de Vertegenwoordiging om renten te garanderen aan spoorwegen gedurende 99 jaren.

En wat zal nu het gevolg zijn wanneer onze Oost-Indische bijdragen ons ontvallen, wanneer de ongunstige jaren komen, uit welke oorzaken dan ook? Ik spreek niet eens van calamiteiten die hier te lande kunnen gebeuren; ik spreek alleen van een normalen toestand, maar van datgene wat zeker in dit tijdvak meermalen zal plaats hebben, dat wij eene ongunstige markt treffen voor den verkoop der Oost-Indische remises, wanneer, en door de vermeerderde uitgaven in Oost-Indië, en door mindere prijzen hier te bedingen van de producten, ons de bijdrage, waarop gerekend wordt, zal ontvallen.

De Regering heeft gezegd in de aanspraak des Ministers van Financien, en bij de wet zelve die aan de andere Kamer voorgedragen is: dan zal men, zoo men geen nieuwe belastingen wil heffen, andere, ook nuttige uitgaven kunnen beperken, ze dit jaar of eenige jaren lang niet doen. Ik onderstel dat men geene andere dan nuttige werken zal voorstaan, maar wanneer men die dan eenige jaren moest inkrimpen of geheel achterwege laten, alleen ter wille van ééne zaak, omdat men de toekomst te veel geprejudiceerd had, ik zoude het zeer betreuren. Ik meen, Mijne Heeren, dat wij ons door den tegenwoordigen gunstigen toestand van 's Rijks schatkist niet moeten laten verleiden tot zorgeloosheid voor de toekomst. Ik geloof met den eersten spreker, dat men werken die nuttig zijn, die tot hiertoe hebben moeten achterwege blijven, doen moet, en dat men daaraan eenige gelden moet besteden; dat wel de amortisatie van schuld niet moet achterwege blijven, maar dat men toch niet alles moet amortiseren. Zal men echter de toekomst niet praediceren, dan mag men bij die werken niet rekenen op zulke onzekere baten als die der Oost-Indische bezittingen van den Staat. Ik ben dankbaar dat zij ons tot hiertoe hebben in staat gesteld zoo veel van onzen schuldenlast te delgen en zoo veel goeds daar te stellen, maar rekenen wij daarop voor de toekomst zoo onbeperkt niet; wij zouden het ons te laat beklagen. Dat wij terugzien op vorige treurige jaren. Na 1843 raamde de Regering slechts eene bijdrage van 2 miljoen 's jaars, omdat de ondervinding ons te leuc gesteld had; later is dat weder gekomen op ruim 4½ miljoen; in 1848 hebben wij niet alleen dat cijfer niet kunnen bereiken, maar ook zelfs de renten niet geheel ontvangen. Dat men derhalve nu gebruike wat men heeft, maar dat men de toekomst niet ligtvaardig verbindt.

Men vergeet dan ook niet, Mijne Heeren, en dit is het slot van mijne rede, dat ons behalve buitengewone nog verhoogde gewone uitgaven schijnen te wachten. De uitgaven voor de staatshuishouding zijn rekbaar, veranderde omstandigheden kunnen ons, ook onzes ondanks, tot nieuwe uitgaven noodzaken! De Vertegenwoordiging zelve, zoowel hier als in de andere Kamer, schrikt voor de vermeerdering van het totale cijfer, maar kan toch niet nalaten, van tijd tot tijd, eenigermate aan te dringen op vermeerdering van tractementen en dergelijke, ten gevolge van den langzamerhand veranderden toestand van onze maatschappij, misschien ook eenigermate van de vermindering der waarde van het geld; maar, hoe dit zij, onze gewone uitgaven zijn steeds stijgende, buitengewone wachten ons nog in hooge mate en daaronder zoodanige, welke ik meen, dat dringend noodig zijn. Ik wijs daarbij slechts, zonder er verder over uit te weiden, op het allerbelangrijkst rapport, juist dezer dagen ontvangen van den raad van ingenieurs, omtrent

de zoo hoogst nuttige verbetering van de rivier de Maas en op andere waterwerken, welke in ons Rijk dringend noodzakelijk zijn. Dat zijn ook buitengewone uitgaven, die veel geld zullen vorderen en die men in het oog moet houden wanneer men letten wil op de toekomst van onze financien.

De heer de Vos van Steenwijk: Mijnheer de Voorzitter, ik wensch een oogenblik stil te staan bij een punt, dat mede opgenomen is in de algemeene beschouwingen van het verslag dezer Kamer omtrent de begrotingswetten: den finantielen toestand der gemeenten. Die toestand — het is van algemeene bekendheid en ook van de zijde der Regering erkend — is alles behalve bloeiend. De gemeente-uitgaven worden niet dan met moeite gedekt door middelen, welke voor een groot deel bestaan uit hoofdelijke omslagen en accijnsheffingen. Geen van beiden staat in groote gunst bij de belastingschuldigen, voor zoo ver ooit gunst aan belastingen kan ten deel vallen. Omtrent de hoofdelijke omslagen heeft de algemeene wetgever, wel is waar, bepaald, dat zij geheven zullen worden naar grondslagen, die gehouden zullen worden een redelijke maatstaf te zijn van het inkomen der belastingschuldigen; maar hij is in gebreke gebleven om dien billijken maatstaf aan te wijzen, terwijl de plaatselijke wetgevers, de gemeenteraden, voor zoo ver mij bekend is, er tot heden niet in geslaagd zijn dien te vinden. Van daar groote onbillijkheid en willekeur, die niet, zonder te grooten tegenzin, geduld kunnen worden dan daar, waar die omslag tot een niet te hoog bedrag is opgevoerd.

Accijnsheffing, als gemeentemiddel, staat evenmin hoog aangeschreven; daaraan zijn dan ook groote bezwaren verbonden, en ik geloof niet dat zelfs de grootste tegenstanders van hoofdelijke omslagen, zoo als de gemeentewet die verlangt, die bezwaren zullen ontkennen. Groote autoriteiten in het vak der staatshuishoudkunde hebben ze bovendien veroordeeld: kortom, zij zijn zoo anig gediscredeerd, dat, terwijl het vroeger mogelijk was dat in sommige gewesten door enkele plaatselijke besturen van die heffing misbruik werd gemaakt, het thans bijna onmogelijk is ze tot een billijk bedrag te handhaven zelfs in die plaatsen, waar velerlei behoeften naar verscheidenheid van inkomsten moeten doen uitzien.

Het is dus mijn gevoelen, dat uit hoofde van de bezwaren die en aan hoofdelijke omslagen en aan accijnsheffing als plaatselijk middel verbonden zijn, de uitzetting dier middelen onmogelijk is. Ik waardeer dan ook de pogingen door de Regering aangewend om in bezwaren van den finantielen toestand der gemeenten te voorzien. Zonder vooruit te loopen op het al of niet slagen van die pogingen, meen ik toch te moeten opmerken, dat zij slechts in ééne rigting zijn gedaan, in die rigting namelijk, welke leidt tot vermeerdering van gemeente-inkomsten. Ik keur die rigting niet af, voor zoover althans de financien van het Rijk gedoogen dat een rijksmiddel aan de gemeenten wordt afgestaan; maar ik acht het toch tevens noodzakelijk dat ook pogingen worden aangewend in eene andere rigting, in die namelijk, welke leidt tot vermindering van gemeente-uitgaven. Ik bedoel niet die uitgaven, welke uitsluitend geschieden in het huishoudelijk belang van de gemeenten: daarover moet het oordeel aan de gemeenteraden verblijven, en dit kan ook veilig geschieden zonder vrees voor te groote uitzetting; maar ik bedoel zoodanige uitgaven, die, zoo niet uitsluitend, althans meer in het belang van het Rijk dan in dat van de gemeenten geschieden, en die alleen den naam van gemeente-uitgaven kunnen dragen, omdat zij, hetzij ten gevolge van de wet, hetzij krachtens de gewoonte, ten laste van de gemeenten zijn gebragt en gebleven.

Ik zal niet spreken, Mijnheer de Voorzitter, van de uitgaven die ten laste van de gemeenten voortvloeijen uit de armenwet. Die wet is nog te kort in werking dan dat ik, met het oog op de vele werkzaamheden die nog bij de wetgeving te vervullen zijn, op eene herziening van die wet zou willen aandringen, hoezeer die herziening naar mijne overtuiging wenschelijk zou zijn. Ik wil evenmin spreken over de finantiële bezwaren die voor de gemeenten voortvloeijen uit de wet op het lager onderwijs. Die wet is mede pas in werking getreden, en eene herziening daarvan zou dus ook in dit opzicht niet wenschelijk zijn. Maar ik wijs hier slechts op de kosten, die voor de gemeenten voortvloeijen uit de wet op de schutterijen, uit de gemeentewet zelve: ik behoef slechts te noemen de kosten voor de registers van bevolking, voor de zegels der registers van den burgerlijken stand, waarover vele gemeentebesturen zich sedert geruimen tijd tot de Regering hebben gewend; voorts wijs ik op de kosten, voortvloeiende uit de kazernering, van inkwartiering. Maar waartoe zou ik nog meerdere noemen? zij zijn van genoegzame bekendheid.

In de 4de paragraaf der algemeene beschouwingen omtrent de begroting is zoo als ik gezegd heb, op dit punt gewezen. In de eerste zinsnede van die paragraaf wordt ook mijn gevoelen aldus uitgedrukt:

II. Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging.)

„Bij den nood, waarin vele gemeenten reeds nu verkeerden door den armenlast, op dezelve drukkende, en die weldra nog staat vermeerderd te worden door eene wettelijke voorziening in de behoeften van het lager onderwijs, wenschten onderscheidene leden aan de Regering in overweging te geven om maatregelen te nemen, ten einde de gemeenten billijkerwijze te ontlasten van uitgaven, die in het algemeen staatsbelang geschieden en tot nu toe geheel of ten deele op de gemeenten hebben gedrukt.”

Tot mijn genoegen heeft de Regering daarop geantwoord:

„Omtrent het onderwerp, in deze paragraaf behandeld, zijn overwegingen bij de Regering aanhangig. Doch men moet zich niet ontveinzen dat de consequente ten-uitvoer-legging van het hier vooropgestelde beginsel van zeer grooten invloed zou kunnen zijn op het eindeijfer der Staatsbegrooting.”

Ik ontveins mij dat bezwaar niet, Mijnheer de Voorzitter, maar zoo ik mij voorstel dat de Regering huiwerig is om de Staatsbegrooting te verhoogen, al is het tot ontlasting van de gemeentebegrootingen, — en dus dit bezwaar nog te voegen bij de vele bezwaren, die zij te regt en ten onregte dikwijls ontmoet op dit punt, en terwijl ik mij ook voorstel dat vele leden dezer Vergadering zouden meenen zich tegen eene verhooging der Staatsbegrooting, ten gevolge van de door de Regering aan te wenden pogingen, te moeten verzetten — zoo hoop ik toch dat de Regering gevolg zal geven aan de overwegingen, die zij verklaart dat bij haar aanhangig zijn. Zij acht het misschien ongeraden om reeds nu opening te geven omtrent welke punten die overwegingen aanhangig zijn; doch dan zou het mij hoogst aangenaam wezen, ten minste van de Regering bepaaldelijk te mogen vernemen, of zij het vooruitzigt durft openen, dat die overwegingen spoedig tot eenige uitkomst zullen leiden. Ik voor mij althans beschouw de zaak als van dringenden aard, en bij de onzekerheid wat het lot zal zijn van de pogingen der Regering, om de gemeente-inkomsten te vermeerderen, moet ik er ten sterkste bij de Regering op aandringen dat zij voldoe aan het verlangen, om de zooveel gemakkelijker poging in 't werk te stellen tot *vermindering* van de gemeente-uitgaven, voor zoo verre zij daartoe regtstreeks kan medewerken.

De heer van Nispen van Pannerden: Het is nu voor de tiende maal dat mij de eer te beurt valt om aan het onderzoek eener Staatsbegrooting deel te mogen nemen.

Meermalen ben ik in de gelegenheid geweest om het moeilijke op te merken van den toestand, waarin deze Kamer gebragt is. Dikwijls is daarover bij de algemeene beschouwingen over de Staatsbegrooting in dit staatsligchaam geklaagd. Eenmaal is mij met den geachten tweeden spreker de eer te beurt gevallen om als rapporteur werkzaam te zijn, toen deze Kamer het denkbeeld had aangenomen om over eene Staatsbegrooting te stemmen zonder dat van het verhandelde in de afdeelingen verslag was uitgebragt en daarop een antwoord van de Regering werd gevraagd. Ik heb mede behoord tot hen, die dat initiatief hebben genomen en dien weg hebben aangeraden, maar ik moet nu zeggen dat het mij leed doet dat ik destijds daartoe heb medegewerkt, want het schijnt mij toe dat de Regering niet genoegzaam den toestand doorziet, waarin deze Kamer zoo dikwijls gebragt wordt.

Na hetgeen door mijn geachten vriend, naast mij gezeten, daaromtrent is in het midden gebragt, zal ik daarover niet uitweiden. Ik beaam hetgeen door hem is gezegd en geloof dat de toestand waarin wij te dien aanzien geplaatst zijn, een gevolg is van het veranderd tijdstip van aanbidding der begrootingswetten. Bij de vroegere grondwetten was dit tijdstip vroeger gesteld; naar de tegenwoordige is die aanbidding slechts noodig na de opening van de zitting. Ik beveel aan de Regering het hulpmiddel aan, dat door haar is aangegeven met het oog op art. 121 der Grondwet.

Verder moet ik alleen nog herinneren dat men daarop in andere constitutionele Staten wel is bedacht. In België, bij voorbeeld, is een hoofdstuk van de Staatsbegrooting bij de Tweede Kamer eerst weinige dagen vóór Kersmis afgehandeld. De regering heeft onmiddellijk eene credietwet voorgedragen en heeft daarop de goedkeuring van den tweeden tak der wetgeving verworven. Het schijnt mij toe dat, wanneer de Tweede Kamer meent, en te regt, veel tijd voor het onderzoek der begrooting noodig te hebben, de Regering hier ook op dit middel kon bedacht zijn.

Wat nu de Staatsbegrooting zelve betreft, toen ik in het jaar van 1849 voor het eerst geroepen werd om aan een onderzoek daarvan deel te nemen, behoorde ik tot hen, die meenden dat vereenvoudiging in onze staatshuishouding mogelijk was. Ik was op dat oogenblik niet de eenige, die dergelijke denkbeelden koesterde: zie ik toch in het verslag der voormalige Tweede Kamer over de tweejarige Staatsbegrooting van 1848 en 1849, dan lees ik daar in § 7:

„De geest van wijze spaarzaamheid behoort het rigtsnoer der

handelingen van iedere regering te wezen: aan de Nederlandsche Regering is die pligt in eene dubbele mate opgelegd. Sedert jaren en bij alle mogelijke gelegenheden hebben dan ook de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal op de inachtneming van de meest mogelijke bezuiniging aangedrongen, doch, zonder de besparingen te willen miskennen, die in verscheidene takken des Staatsbestuurs hebben plaats gehad, hebben zeer vele leden zich gedwongen gevoeld, om bij deze gelegenheid als hun gevoelen te openbaren, dat de Regering geenszins dien waren geest van spaarzaamheid aan den dag legt, die het gevolg van een levendig besef der ontoereikendheid van onze gewone inkomsten behoort te wezen, en die zich meer in eene vereenvoudiging des raderwerks en in afsnijding van alle doellooze uitgaven, dan in kleine en dikwerf nadeelige beknielingen op sommige posten der Staatsbegrooting openbaart.”

Gij ziet dus dat ook de Volksvertegenwoordiging onder de vroegere Grondwet van dat denkbeeld was doordrongen. Wat het tegenwoordige betreft, ik geloof dat de tijd voorbij is, dat wij daaraan mogen denken; ik geloof zelfs dat dit niet meer mogelijk is. De reden daarvan ligt voor de hand. In dien tijd waren de baten, die uit Oost-Indische middelen in de staatskas werden gestort, veel minder. De staatsinkomsten hier te lande vloeiden niet ruim; de staatsuitgaven waren naar het oordeel van bevoegden hoog; het was moeilijk om evenwigt tusschen ontvangsten en uitgaven te behouden. Ja men moest tot eene vlottende staatsschuld de toevlugt nemen, om in de behoeften van de staatsdienst te voorzien. Wat is daarentegen nu het geval? Er is ruimte van geld in de staatskas, belastingen zijn afgeschaft die meer dan zes millioen gulden opbragten, staatsschulden zijn afgelost of ingekocht waarvan het rentebedrag op f 4,300,000 mag worden begroot. Het gaat met den Staat als met eene partituriere huishouding: is er ruimte van geld, men vindt vrijheid tot een tal van uitgaven, die men anders nalaat. Over het algemeen is daarin niets nadeelijks gelegen, maar de bijzondere omstandigheden welke tot dien overvloed van geld aanleiding geven, mogen, indien de staatsuitgaven zoo zeer vermeerderd zijn als in ons vaderland het geval is, dan toch wel eenigermate de aandacht trekken. In het vorige jaar heb ik reeds bij de algemeene beschouwingen over de Staatsbegrooting daarop gewezen. De geachte eerste en tweede sprekers hebben dit ook reeds gedaan in de zitting van heden. Vergelijkt men de Staatsuitgaven over het jaar 1849 toegestaan met die voor 1859, zoo als zij oorspronkelijk waren voorgedragen, en trekt men van beide af hoofdstuk I, inkomen der Kroon, en hoofdstuk IX A, nationale schuld, dan wordt er over 1859 voor alle takken van de staatsdienst ruim vijf millioen gulden meer gevraagd dan in 1849 werd toegestaan. Ik zal nu geene vergelijking maken met de begrooting van 1850, want die zou nog veel nadeeliger uitkomen: ze zou doen zien dat het verschil ruim zeven millioen beloopt.

Maar wat is nu de oorzaak van die groote ruimte van geld in de staatskas? Het zijn baten, uit de Oost-Indische geldmiddelen voortgevloeid. In de andere Kamer is er reeds op gewezen en dit is ook door den tweeden spreker van heden geschied, dat de vaste inkomsten in Indie niet zijn vermeerderd, dat het getal van de producten van het cultuurstelsel evenmin is toegenomen, maar dat voornamelijk de hooge prijzen van de koffij en enkele andere producten de aanleiding zijn, dat die Oost-Indische geldmiddelen zulke ruime baten afwerpen. De Regering en sommige anderen zijn niet beducht, dat er eene groote daling van de waarde van die producten zal kunnen plaats hebben. De geachte tweede spreker heeft er op gewezen, dat het toch eenigzins bedenkelijk is om dat zoodanig aan te nemen. Ik beaam dat met hem, en vrees, dat misschien het tijdstip niet verre meer verwijderd is waarop men ook in de prijzen van die producten eene aanmerkelijke daling zal waarnemen. Men vergete toch niet dat de voorafgegane jaren jaren van voorspoed. De handel en de scheepvaart bloeide; de scheepsbouw werd misschien zelfs wel overdreven; de prijzen van alle voortbrengselen van landbouw en veeteelt hadden eene vroeger niet gekende hoogte bereikt. Ik geloof, dat de oorlog in het Oosten daartoe de aanleididg geweest is. Ben ik wel onderrigt, dan bloeit op dit oogenblik de handel niet, dan is de scheepvaart gedrukt, dan staat de scheepsbouw stil; den landbouw hebben in de mij bekende streken dit jaar zware rampen getroffen; de prijzen van de meeste producten zijn aanmerkelijk gedaald. Zoo nu niet op nieuw het oorlogsvuur ontbrandt of staatsschokken ons werelddeel mogten teisteren, dan verwacht ook ik in die prijzen nog eerder daling. Zullen dan de prijzen van de koffij en eenige andere producten van onze Oost-Indische bezittingen alleen staande blijven? Ik twijfel er aan. Zal dan niet van zelf de opbrengst van verschillende belastingen moeten verminderen, zullen de zegel-, registratie- en successie-regten dezelfde opbrengst kunnen geven? Naar mijne bescheidene meening zeer zeker niet. Zoo verschillende takken van volks-

II. *Staatsbegroting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging.)*

bestaan gedrukt zijn, zullen dan de andere belastingen in eene even ruime mate blijven vloeijen? Ik geloof van neen.

Het schijnt mij toe dat men te veel vertrouwen stelt op het voortduren van den gunstigen toestand. Men mag daarbij eindelijk nog niet vergeten, dat, zoo men onze gewone inkomsten met onze gewone uitgaven vergelijkt, er altijd een deficit van ongeveer dertien millioen gulden zal zijn. Op dit oogenblik, nu de Oost-Indische baten ruim vloeijen, maakt dat deficit volstrekt geen bezwaar. Maar indien de prijzen mogten dalen, de Oost-Indische baten niet genoegzaam meer mogten afwerpen, zou het dan wel mogelijk wezen onze belastingen zooveel te verhoogen of onze uitgaven zooveel in te krimpen, als dan zou worden gevorderd? Ik twijfel er evenzeer aan. Zoo ver mij bekend is bestaat er dan ook geen land dat in gelijken toestand als het onze verkeert, behalve één, dat gewoon is telken jare een deficit door leeningen te dekken. Naar mijne bescheiden meening vordert hetgeen ik de eer had voor te dragen, dat men een weinig spaarzaamheid in acht neme en vooral dat men niet te veel uitgaven aan de toekomst oplegge.

De heer **Borski**: Ik wensch een oogenblik terug te komen op hetgeen voorkomt in de 5de paragraaf van het verslag onzer algemeene beschouwingen, en wel op het besluit tot eervol ontslag, onlangs gegeven aan commissarissen van het grootboek. Het Souverein besluit van 23 Februarij 1814, door de Regering ingeroepen, is anterieur aan de Grondwet van 1814, die op 29 Maart 1814 is ingevoerd en heeft even als alle besluiten van den Souvereinen Vorst, naar mijne meening en die van velen, kracht van wet, zoodat daarin geene verandering kan gemaakt worden dan door de wet. Het is mogelijk dat ik mij daarin vergis, en dan zou het mij aangenaam zijn door den Minister van Finantien te regt gewezen te worden.

Dit is hetgeen wat ik in het midden wilde brengen.

De heer **van Rosse**, *Minister van Finantien*: Ik zal trachten, Mijne Heeren, de onderscheidene bedenkingen door eenige sprekers ingebracht, zoo beknopt mogelijk te beantwoorden en ze zooveel mogelijk bijeen te brengen. Dit laatste zal mij gemakkelijk vallen, omdat onderscheidene bedenkingen hetzelfde onderwerp hebben betroffen.

In de allereerste plaats heeft de geachte spreker uit Noordholland nader aangedrongen de zeer billijke bezwaren, door de Eerste Kamer geopperd over den moeilijken toestand waarin zij verkeert ten opzichte van de behandeling der begroting. De geachte spreker uit Gelderland, die het laatst gesproken heeft, heeft den twijfel geopperd, of de Regering wel genoegzaam doordrongen was van dien moeilijken toestand der Kamer. Ik meen dat de Regering met een eenvoudig maar welgemeend woord in hare beantwoording genoegzaam van hare zienswijze in dit opzicht heeft doen blijken. De Regering erkent ten volle het moeilijke van dien toestand en zij waardeert des te meer den geest van inschikkelijkheid en toegevendheid, die dit hooft Staatscollegie steeds heeft bezield en waardoor het steeds getracht heeft een toestand te vermijden die inderdaad minder wenschelijk te achten is. De geachte spreker uit Noordholland heeft intusschen gewezen op de mogelijkheid eener afstemming van een of ander hoofdstuk. Ik moet den geachten spreker toegeven dat alsdan de toestand, waarin de Regering zou geraken, zeer moeilijk zou zijn. En toch heeft de Regering, na rijp beraad, geen middel kunnen vinden om zulk een toestand te voorkomen.

De geachte spreker heeft nader aangedrongen den wensch, in het verslag nedergelegd, dat er eene algemeene wet zou worden daargesteld, volgens welke, indien eene begroting voor het volgende jaar niet vóór den laatsten December mogt zijn vastgesteld, de begroting van het loopende jaar van zelf en zonder nadere toestemming der wetgevende magt nog eenige maanden van kracht zou moeten blijven.

De geachte spreker uit Gelderland heeft er op gewezen dat dit geval zich heeft voorgedaan in een naburig rijk en dat daár de Kamer van Afgevaardigden onmiddellijk eene credietwet heeft gestemd, zoodat aldus in de behoeften der dienst is kunnen voorzien worden. Ik moet bekennen dat, niettegenstaande de zeer belangrijke adstructie van dat argument door den geachten spreker uit Noordholland, het voorgedragene mij voorkomt niet met de Grondwet overeen te brengen te zijn. Het is niet te ontkennen — de geachte spreker heeft het ook zelf niet ontkend — dat, met afwijking van het vroeger bestaande, met wijziging van de vorige Grondwet, onze Grondwet wil eene éénjarige begroting.

De Grondwet heeft dat in art. 120 op tweederlei wijze uitgedrukt, vooreerst door te zeggen, dat *jaarlijks* de begroting wordt aangeboden en door te spreken van *het jaar*, waarvoor de begroting werken moet. Ik zou den geachten spreker ongaarne volgen in zijne beschouwing en in zijn uitleg van die bepaling en van

opvatting der woorden. Ik zou gaarne aan het bezwaar te gemoet komen; ik geloof echter dat het altijd gevaarlijk is een uitleg te geven die als zeer rekbaar mag worden beschouwd, waar het de Grondwet geldt. Waar de Grondwet duidelijk spreekt en niets onduidelijks bevat, is het niet raadzaam aan eene uitdrukking een rekkelijken uitleg te geven. Tegen dien uitleg bestaat nog eene gewichtige bedenking. Indien men eene bestaande begrotingswet in den zin van den geachten spreker voor drie maanden verlengt, in afwachting van het tot stand komen van de begroting voor een volgend jaar, is het dan zoo zeker dat het doel van zoodanige bepaling bereikt zal worden? Is het dan zoo zeker dat de prikkel, om de zaken spoedig af te doen, zoo sterk zal werken? Of bestaat er wellicht niet veeleer het groote gevaar, dat hetgeen als uitzondering zal worden aangenomen, al zeer spoedig doorgaande regel zal worden? Een bewijs voor die vrees vind ik juist in een naburig land voorhanden. Het is niet de eerste maal dat men daar zijne toevlugt tot het hulpmiddel heeft genomen, waarop de geachte afgevaardigde uit Gelderland heeft gewezen. Ik geloof dat het zeer dikwijls is voorgekomen dat men er zijne toevlugt toe heeft moeten nemen. Ik geloof ook dat het niet moeilijk zou zijn, eene reeks van begrotingen te vinden, die in andere landen aangenomen zijn zeer korten tijd vóór dat het dienstjaar eindigde, waarvoor zij werken moesten. Ik vrees voor het verschijnsel hier te lande, dat, zoo men tot het hulpmiddel kwam, indien het met de Grondwet overeen te brengen ware, de uitzondering regel zou worden, en daarom heb ik groote bedenking tegen het aangegeven middel. Ik zou, ik heb het straks reeds gezegd, in ieder geval meenen dat men zich buiten de Grondwet plaatste, als men hiertoe zijne toevlugt nam.

De geachte spreker uit Noordholland heeft tot adstructie van zijne meening daarop ook gewezen, dat deze Kamer ten aanzien van een gewichtig onderdeel van de begroting op een bij uitnemendheid moeilijk standpunt staat. Hij heeft gewezen op de groote werken, die op sommige hoofdstukken van de begroting uitgetrokken zijn. Daarover kan deze tak van de wetgevende magt, die het regt van amendement niet heeft, zijn gevoelen niet doen kennen. Deze Vergadering neemt de begroting in haar geheel aan of verworpt die. Daarom heeft de geachte spreker gezegd: indien dan door geen ander hulpmiddel aan het bestaande bezwaar kan worden te gemoet gekomen, dan zal wellicht dat niet onaannemelijk worden bevonden, dat in art. 121 van de Grondwet wordt aangehouden, dat namelijk de begroting in meer dan één ontwerp van wet worde vervat. Dat middel, Mijne Heeren, ik erken het gaarne, zou met het oog op de Grondwet in aanmerking kunnen worden genomen: daartegen zijn uit dat oogpunt geene bedenkingen in te brengen. Wat hiervan zij, ééne zaak mag ik met genoeg constatieren; de geachte spreker deelt in de bezwaren, die er bij mij tegen zoogenaamde suppletore credietwetten bestaan. Ik heb met genoeg van den geachten spreker gehoord, dat hij ongaarne daartoe zou zien overgaan, en ik voor mij geloof dat er geen onfeilbaarder middel is om de begroting, het eindeijfer der uitgaven, van lieverlede te doen stijgen.

En de hulpmiddelen — de ondervinding van elders verkregen heeft dit dikwijls bewezen — die men in het werk heeft gesteld om in soortgelijke bezwaren als die hier zijn geopperd te voorzien, hebben maar al te dikwijls ten gevolge gehad dat eene begroting die schijnbaar met een aanzienlijk batig slot sloot, wanneer men er later aan toevoegde datgene wat van vroegere dienstjaren nog nader daarop overgebracht moest worden, in plaats van met een batig saldo, met een aanmerkelijk tekort sloot. Dergelijke verwickelingen wenschte de Regering te vermijden. Ik geloof dat zij niet beter vermeden kunnen worden dan door als regel aan te nemen om alle uitgaven, die de Regering weet dat in het volgende jaar zullen moeten geschieden, op de begroting te brengen. Het bezwaar van de Kamer zou volkomen gegrond zijn, zoodra er in de begroting gelden voor groote werken voorkwamen, die over meerdere jaren verdeeld waren. Het zou mogelijk kunnen zijn, dat op deze begroting een enkele post van dien aard voorkomt, ofschoon ik mij dat op het oogenblik niet herinner. Maar voorzeker geloof ik, dat het verkieslijk zou kunnen geacht worden, wanneer uitgaven van dien aard bij eene bijzondere wet voorgedragen wierden.

In de derde plaats heeft de geachte afgevaardigde uit Noordholland, en later nog twee andere sprekers, gewezen op hetgeen voorkomt in de derde paragraaf van het verslag van deze Kamer. Ik heb hetgeen die geachte sprekers over dit onderwerp gezegd hebben — met een enkel woord zou ik het kunnen uitdrukken het gevaarlijke, dat er voor ons in gelegen is om wat de koloniale bijdragen betreft, te veel op de toekomst te rekenen — met groot genoegen gehoord. Vooral heb ik met groot genoegen de vermelding vernomen van eene hoogst belangrijke redevoering van een afgevaardigde uit Amsterdam, in de Tweede Kamer gehouden. Ik heb de waarschuwing en de aansporing tot voorzigt-

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging.)

tigheid, die de geachte afgevaardigden aan de Regering gerigt hebben, met belangstelling en gaarne aangehoord, omdat de Regering zich zelve bewust is, dat in die aansporing geen verwijt gelegen is of kan gelegen zijn. Ik heb ook in de redevoeringen van die geachte afgevaardigden weinig of geen sporen van die strekking gevonden. Ware dat het geval, Mijne Heeren, ik zou de Regering daartegen kunnen verdedigen. Ik geloof echter, dat ik dit thans kan nalaten. Ik wijs slechts op een klein getal feiten en in de eerste plaats daarop, dat de Regering zich beijverd heeft, niettegenstaande den zoo gunstigen toestand van onze finantien en niettegenstaande het bij zoodanigen gunstigen toestand zoo uitermate moeilijk is tot vermindering van uitgaven over te gaan, toch hier en daar blijken te geven van de zucht die haar bezielt om noodelooze uitgaven af te snijden en om in de staatsdienst vereenvoudiging aan te brengen, daar waar het, zonder nadeel voor de dienst, kon geschieden. Ik meen nog op een ander feit te mogen wijzen. Terwijl in de laatste jaren, zonder dat het ernstige tegenspraak heeft ondervonden, voortdurend op hoogere bijdragen van de koloniale geldmiddelen gerekend was, heeft de Regering thans, bij een grooten overvloed, in dit opzigt toch de gewone bijdrage, zelfs waarop zij zoo gerust rekenen kon, verminderd.

Sommige van deze sprekers hebben herinnerd aan hetgeen in 1848 was voorgevallen. Mijne Heeren, de herinnering aan dat jaar staat mij even levendig voor den geest als een van die sprekers. Maar na die herinnering mag ik niet geheel en al in mijne tegenwoordige betrekking uit het oog verliezen, dat waar de toestand zoo buitengewoon gunstig is als op dit oogenblik, men ook te veel de lessen der voorzigtigheid kan betrachten. Men kan zoo ver gaan in de voorzigtigheid, dat men eindelijk geene redelijke argumenten overheeft tegenover degenen die eene andere zienswijze hebben.

De geachte spreker uit Zuidholland (de heer van Rijkevorsel) heeft gewezen op enkele onderwerpen die zijne aandacht hadden getrokken in de raming der middelen. Hij meent daaruit te mogen afleiden, dat de Regering te veel rekent op de onveranderlijkheid der koloniale bijdragen. Hierin moet ik met den geachten spreker verschillen. De geachte spreker zegt: dat men rekent op den tegenwoordigen hoogen prijs der producten. Neen, Mijne Heeren, de Regering rekent niet op den tegenwoordigen hoogen prijs. Tot staving van dit beweren wijs ik bij voorbeeld op de koffij. De koffijprijs is tegenwoordig 32 à 34 cent, de Regering rekent op 28 cent. De prijs van een ander zeer voornaam koloniaal product, het tin, is op dit oogenblik f 70 à f 72; de Regering heeft gerekend op f 60. Al de uitgaven, die in den loop van het volgende dienstjaar noodzakelijk kunnen zijn voor de emancipatie der slaven, kunnen geheel en al bestreden worden wanneer niet meer dan de *geraamde* prijzen voor de koloniale producten ontvangen worden. Ik vraag, of het de beschuldiging van onvoorzigtigheid verdient, wanneer de Regering zich voorstelt bij eene zoo matige raming geene meerdere uitgaven te doen dan werkelijk bestreden kunnen worden.

De geachte spreker uit Zuidholland heeft gezegd, dat voor den Minister van Finantien moeilijkheden kunnen voortvloeijen uit de rente-garantie ten behoeve van de spoorwegen. Er kan verschil van gevoelen bestaan omtrent de wenschelijkheid dier uitgaven; en kan verschil van gevoelen bestaan omtrent de grenzen, waarbinnen die uitgaven moeten worden beperkt, maar dat de Staat zich daarvoor uitgaven zal moeten getroosten, dit, meen ik, staat vast. Ik geloof dat de geachte spreker mij zal moeten toestemmen dat de quaestie zoo ver gevorderd is, dat noch de Regering, noch de Vertegenwoordiging de verlangens, die dienaangaande worden gekoesterd, eenvoudig met eene weigering zal kunnen beantwoorden en alle wenschen daarnaar eenvoudig ter zijde zal kunnen stellen.

Over het algemeen geloof ik niet dat men met eenig regt der Regering kan verwijten, dat zij voor de toekomst al te veel rekent op het onveranderd vloeijen der koloniale bijdragen. Men kan niet zeggen dat zij, ook waar het de toekomst geldt, in een enkel opzigt slechts verder is gegaan dan te rekenen, als maximum, op de som van 14½ miljoen bijdrage, die wij nu reeds zoo vele jaren uit de koloniale bijdragen ontvingen niet alleen, maar die sedert de laatste jaren zoo aanzienlijk hooger is geweest.

Wanneer men nu op een oogenblik, waarop die kolonien 30 miljoen opbrengen, voor het vervolg slechts op de helft dier bijdrage rekent; wanneer men het oog vestigt op de omstandigheid dat onder die uitgaven zoovele voorkomen die buitengewoon zijn en waarop men bij ernstigen tegenspoed terstond in meerdere of mindere mate kan terugkomen, — dan geloof ik niet dat men aan de Regering met grond kan verwijten dat zij te zeer op de koloniale bijdrage rekent en het wisselvallige, hetwelk die bijdrage aankleeft, te veel uit het oog verliest.

Met het oog op hetgeen de geachte spreker uit Gelderland — met wien ik meermalen van gedachten gewisseld heb over dergelijke

onderwerpen, en wiens meening over de toekomst onzer finantien, zoo ik meen, niet zoo groot verschil met mijne zienswijze oplevert — heeft gezegd ten aanzien van de vermeerdering van onze gewone uitgaven, meen ik alleen dien spreker te moeten in bedenking geven, of het in een toestand als dien waarin zich onze finantien bevinden, voor dengene die de eer heeft met de betrekking bekleed te zijn die ik vervul, eene zoo gemakkelijke taak is om altijd de uitbreiding der gewone uitgaven tegen te gaan?

Den geachten spreker uit Overijssel, die meer bepaaldelijk de aandacht der Regering gevestigd had op § 4 van het verslag, kan ik geen ander antwoord geven, dan hetgeen in de Memorie van Beantwoording is gezegd. De vraag, of in den toestand der gemeenten ook zou kunnen worden te gemoet gekomen door het overnemen van sommige uitgaven die de gemeenten nu moeten doen, maakt, gelijk ik de eer had te antwoorden, een onderwerp van overweging uit. Wanneer de Regering dit doet, dan mag zij daarbij eene zaak niet over het hoofd zien. Indien dergelijke uitgaven voor rijksrekening worden overgenomen, dan is het te hopen dat dergelijke overneming ook ten bate van de ingezetenen der gemeente zal komen die aldus ontheven wordt, want wierd de gemeente van eene aanmerkelijke uitgave ontlast en bleven dan de gemeentelijke inkomsten, de gemeente-belastingen, onveranderd, dan zou de toestand van de ingezetenen dier gemeenten niet veel verbeterd zijn. Intusschen, het onderwerp maakt nog een punt van overweging bij de Regering uit.

De laatste vraag is tot mij gerigt door den geachten spreker uit Noordholland. De geachte spreker had eenigen twijfel, of het besluit van 23 Februarij 1814 niet moest geacht worden kracht van wet te hebben, omdat het door den Souvereinen Vorst was genomen op een tijdstip anterior aan de invoering van de Grondwet van 1814. Ik geloof dat dit niet het geval is. De besluiten van den Souvereinen Vorst, genomen anterior aan de Grondwet van 1814, hebben voorzeker kracht van wet voor zooverre zij maatregelen vaststellen betreffende onderwerpen welke onder de opvolgende of voorafgaande grondwetten niet dan door de wetgevende magt geregeld konden worden. Maar die besluiten, welke geene andere strekking hebben dan de organisatie van zekere takken van bestuur, eene zaak welke toen, even als nu, door Koninklijk besluit konde geregeld worden, kunnen zeer zeker door Koninklijke besluiten vervangen worden. Zij hadden in 1814 niet meer kracht van wet dan nu. Dat geldt des te meer in deze materie, omdat toen er nog eene wetgevende magt bestond hier te lande, anterior aan het jaar 1813, onder Koning Lodewijk, na de invoering van de oorspronkelijke wet op het grootboek, die van 1809, het toenmalig bestuur van het grootboek ook bij Koninklijk besluit is ingesteld. Ik geloof derhalve, dat dat besluit van den Souvereinen Vorst van 23 Februarij 1814 niets anders is dan een besluit betreffende een onderwerp, waarvan de regeling, uitsluitend tot de bevoegdheid der uitvoerende magt behoorende, de tusschenkomst van de wetgevende magt ook nu niet vereischt.

De heer van Rijkevorsel: Ik vrees dat ik niet geheel juist begrepen ben door den Minister van Finantien. Deze heeft mijne aanmerking beantwoord als of zij uitsluitend betrof de begroting van 1859 en de daarbij aangewezen middelen. Ware dit het geval geweest, ik zou in meer details zijn getreden; ik zou bijv. er op gewezen hebben dat men onzekere uitgaven van de begroting heeft weggelaten of verminderd, die op vorige begrotingen voorkwamen; dat die uitgaven, niet geschiedende, bij vorige staatsrekeningen overschotten opleverden, of in staat stelden om opkomende uitgaven te bestrijden. Ik zou er namelijk op gewezen hebben, en tevens afgekeurd, dat de renten van de 98 ton zoogenaamde schatkistbiljetten niet waren uitgetrokken. Ik zou er op gewezen hebben, dat de verpligte amortisatie van schuld, ten gevolge der wet van 1811, de conversie van de doode schuld, voor het eerst op een lager cijfer op deze begroting gebragt is. Ik zou er op gewezen hebben dat onze middelen hooger zijn geraamd dan ooit te voren. Maar ik heb dit niet gedaan, omdat ik sprak in het algemeen over eene meer of minder verwijderde toekomst, en dan moet ik herhalen, dat het mij uit den samenhang van de belangrijke mededeelingen, door den Minister van Finantien bij de aanbieding der begroting in de Tweede Kamer der Staten-Generaal gehouden, gebleken is, dat men te veel van die toekomst meent te kunnen vergen, te veel op onzekere baten schijnt te willen rekenen. De Minister heeft gezegd: de prijzen, geraamd voor de koffij, waren geraamd op 28 cent en zijn thans veel hooger. Ik erken het, ik verwacht daarop dan ook geen tekort in het volgende jaar; maar ik wijs er op, dat wij, jaren achtereen, een veel lageren koffijprijs hebben gehad, en dat elke cent verschil een miljoen uitmaakt, dat een verschil van 10 cent 10 miljoen is. Ik herinner dat men vroeger veel minder voor het tin heeft kunnen bedingen dan tegenwoordig;

11DE ZITTING. — 27 DECEMBER.

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging.)

ik herinner dat de prijs van de suiker, sedert de zee vrij is, niet zoo hoog is geweest als in de laatste jaren, en wanneer men nu rekent op een voortdurend batig slot, zoo als wij tot hiertoe onder de Middelen bragten, van circa 14½ miljoen, de renten er onder berekend; wanneer men er dan op rekent om mede uit de middelen, afkomstig uit de Oost-Indische bezittingen, te voorzien in buitengewone uitgaven, emancipatie van slaven bijv., hetgeen misschien nog veel meer uitgaven zal te weeg brengen, dan er nu voor worden geraamd, — dan zeg ik dat men te veel vergt van de toekomst. Vooral wanneer ik zie dat men bij groote werken niet alleen subsidie maar ook nog garantie van renten gedurende 99 jaren uit de gewone middelen wil bestrijden, dan zeg ik, dat men te vast rekent op eene toekomst, die geheel afhankelijk is van onzekere batige sloten, van onzekere prijzen hier te bedingen, van omstandigheden, die men niet in zijne magt heeft en die niet alleen afhankelijk zijn van uitgaven en belastingen hier te lande, maar van bezittingen in andere werelddeelen gelegen. Het is daarom dat ik den Minister van Financien verzoek, wel in het oog te houden, dat mijne aanmerkingen niet zoozeer doelden op de tegenwoordige begroting, op de geraamde uitgaven voor het volgende jaar, maar op de wijd uitzienende plannen, die de Regering heeft.

De heer van Wessem: Als ik den Minister van Financien goed heb begrepen, dan stemt hij geheel en al in met de bezwaren, gemaakt in twee afdelingen dezer Kamer en uitgedrukt in de tweede paragraaf van ons verslag, namelijk wat betreft het brengen op de gewone begroting van uitgaven van posten, die over verscheidene jaren zullen moeten loopen.

Ik geloof dat de Minister dit bezwaar heeft toegegeven en ik vlei mij dan ook dat op volgende begrotingen dergelijke posten niet meer zullen voorkomen, maar dat zij een onderwerp zullen uitmaken voor afzonderlijke wetten. De Minister kon zich evenwel op dit oogenblik niet herinneren, dat op deze begroting soortgelijke posten voorkwamen. Ik neem de vrijheid hem er aan te herinneren dat op deze begroting zijn gebracht f 200,000 voor het stichten van gebouwen in de residentie, f 100,000 voor een begin van verbetering van de werken aan Steenenhoek en ruim f 100,000 voor het drooge dok te Willemsoord.

Het zij mij vergund nog een oogenblik stil te staan bij het oude dok te Willemsoord. Wat is daarmede gebeurd? In het jaar 1851 of 1852 heeft de toenmalige Minister van Marine bij afzonderlijke wet voorgesteld om de schipsluis te herstellen en het dok weder in orde te brengen, en daarvoor vroeg hij bij de wetgevende magt eene som van f 155,000 aan. Dat voorstel kon de goedkeuring van de Tweede Kamer wegdragen; maar intusschen waren er deskundigen over gehoord, zoodat het wets-ontwerp in deze Kamer met eene groote meerderheid werd afgestemd. Aan dat drooge dok kan dus niets besteed worden; maar wat deed de Regering? Zij bragt in het najaar op de begroting voor het volgende jaar f 155,000 tot herstel van het oude drooge dok. Die post werd wederom aangenomen door de Tweede Kamer; wat moest nu deze Kamer doen? Moest zij, om consequent te blijven en dus die f 155,000 niet toe te staan, de begroting van Marine afstemmen op een van de laatste dagen van het jaar en daardoor het raderwerk van den Staat stremmen of moest zij toegeven en zeggen: wij zullen die f 155,000 toestaan, liever dan de begroting te verwerpen? Dit laatste is gebeurd: het hoofdstuk betreffende de Marine is toen aangenomen, ofschoon er toch nog al stemmen tegen werden uitgebragt. Ik heb dit voorbeeld bijgebragt om aan te toonen in welk een moeilijken toestand wij gebragt worden, indien niet als regel wordt aangenomen (een regel, dien ook de Minister van Financien thans goedkeurt) dat uitgaven, die over verschillende jaren moeten loopen, niet op de begroting gebragt, maar bij afzonderlijke wets-ontwerpen voorgedragen worden.

De heer van Bosse, Minister van Financien: Ik wensch nog een enkel woord aan den geachten afgevaardigde uit Zuidholland te antwoorden.

Volgens dien afgevaardigde slaan zijne aanmerkingen niet zoo zeer op de onmiddellijke toekomst, als wel op eene meer verwijderde. Dienaangaande slechts ééne bedenking. Indien die geachte spreker meent dat dergelijk bezwaar overwegend moest wezen, indien, wat ik niet hoop, dat gevoelen mogt omhelsd worden hetzij in deze, hetzij in de andere Kamer, dan zou ontwijfelbaar het vonnis der veroordeeling zijn uitgesproken over elk ontwerp tot den aanleg van spoorwegen. Men moge de zaak beschouwen zoo als men wil, zonder voor geruimen tijd een bezwaar ten laste van den Staat te brengen, is de verwezenlijking van eenig ontwerp ondenkbaar. Het is, ik herhaal het, niet mogelijk aan de verwezenlijking van eenig ontwerp van spoorwegen te denken zon-

der een bezwaar van minder of meer gewigt, maar altijd van be-
duidend belang, op den Staat te doen drukken.

Ik zal daarover thans niet verder uitweiden, maar ik geloof dat dit niet uit het oog moet verloren worden.

Bij de veelvuldige minder juiste voorstellingen die van het ontwerp der Regering worden gegeven, moet ik toch uwe aandacht op dit punt vestigen. Het is namelijk niet geheel juist te zeggen, dat de Regering de toekomst voor 99 jaren heeft willen verbinden. Bij de beoordeeling van het ontwerp der Regering vergete men niet dat zij, volgens de voorwaarden, reeds na de eerste twintig jaren bevoegd is verandering in die voorwaarden te brengen. Zich geheel van den last te ontslaan zal misschien niet mogelijk zijn; maar spreekt men van dat bezwaar, dan zie men ook niet voorbij hetgeen toch van de zijde der Regering gedaan is kunnen worden om dat bezwaar voor de toekomst te verminderen.

De geachte afgevaardigde die het laatst het woord heeft gevoerd heeft een paar voorbeelden tot ondersteuning van zijne bezwaren bijgebragt. Ik erken dat het laatste voorbeeld, betreffende de uitgaven voor het drooge dok, misschien meer of min valt in de definitie van de uitgaven, waarop ik straks doelde en die naar mijne individuele meening beter bij speciale wetten aan de Kamers waren voorgedragen.

Wat de twee andere voorbeelden betreft, ik geloof dat deze niet juist gekozen zijn. Die f 200,000, op het Vde hoofdstuk aangevraagd voor de stichting van een gebouw voor het Departement van Kolonien, vormen geen gedeelte van een algemeen plan tot verandering of verbetering der landsgebouwen in de residentie, maar die som staat geheel op zich zelve. De Regering vraagt daarvoor de beschikking om in eene zoo algemeen erkende behoefte als die van het bouwen van een nieuw lokaal voor het Departement van Kolonien te voorzien. Dat is geene uitgave die meer dan één jaar zal terugkomen en evenzoo (mijn geachte ambtgenoot voor de Binnenlandsche Zaken zal beter dan ik in staat zijn die zaak te ontvouwen, wanneer zijne begrooting ter sprake komt), — evenzoo meen ik, dat de f 100,000, die aangevraagd worden ter verbetering van rivierwerken in Zuidholland, ten onrechte worden voorgesteld als aangevraagd op zich zelve. Die som wordt alleen aangevraagd in verband met andere uitgaven die over 1859 noodig zijn tot verdere voltooiing van het algemeene plan tot verbetering der Nederlandsche rivieren. Ik geloof dus niet, dat hier gedacht kan worden aan een nieuw werk, waarvoor hier een eerste post op de begroting wordt gebragt.

De heer van Wessem: Een enkel woord, Mijne Heeren. Ik meen uit alle discussies en stukken van de Tweede Kamer der Staten-Generaal wel degelijk te moeten opmaken, dat de twee ton, die nu besteed zullen worden voor het Ministerie van Kolonien, in verband staan met de verbouwingen, die men in de residentie zal willen doen. Het is zelfs niet eens afzonderlijk uitgetrokken geweest, zoo ik mij niet bedrieg. Het is bij amendement gespecificeerd, en aangenomen op de verzekering van den Minister van Justitie, dat van die som aanvankelijk niets zou genomen worden ten behoeve van een gebouw voor den Hoogen Raad. Er is dus toen bepaald, dat het geld enkel zou dienen voor een gebouw voor het Departement van Kolonien; maar er is toch ook bijgevoegd, dat de lands-bouwmeester (voor wien f 700 meer voor bureaunkosten op de begroting geplaatst is) bezig was met het opmaken van plannen voor de landsgebouwen in de residentie.

In de tweede plaats. Die f 100,000 staan, als ik mij niet bedrieg, op hoofdstuk V wel degelijk uitgetrokken tot verbetering van Steenenhoek. Er wordt gesproken van de sluis bij Asperen, van de verzwaring van Lingedijken enz. Ik geloof niet dat die f 100,000 in eenige betrekking staan tot de riviervverbetering; wel is het een gevolg van de riviervverbetering, want daardoor is de waterspiegel voortdurend verhoogd en de waterlossing van de Linge bemoeijelijkt geworden.

De heer van Tets van Goudriaan, Minister van Binnenlandsche Zaken: De som van f 200,000, waarop de geachte spreker heeft gewezen, is bestemd voor een geheel op zich zelf staand werk. Zij dient enkel om een gebouw voor het Departement van Kolonien tot stand te kunnen brengen. Het stichten van dat gebouw heeft niets gemeens met eene verbetering der gebouwen op het Binnenhof. Men heeft gemeend, dat tusschen het ondernemen van beide die werken een onafscheidelijk verband bestaat, omdat het nieuwe gebouw voor Kolonien zal geplaatst worden in den tuin die aan het Binnenhof grenst. Het wordt echter daar alleen geplaatst, omdat die tuin daarvoor zeer geschikt is en elders geene plaats was te vinden. Maar ondersteld, die tuin bestond niet, dan zou men elders eene plaats hebben gezocht voor dat gebouw. Ik geloof niet dat dan iemand een verband van dat

II. Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging.)

gebouw met de verbetering van het Binnenhof zou hebben gevonden. Het eenige verband dat tusschen deze verbetering en het bouwplan voor het Departement van Kolonien bestaat, is dit, dat het thans bestaande gebouw van Kolonien, wanneer het ontruimd zal zijn, gebruikt zal kunnen worden voor de bureaux die thans in sommige gebouwen van het Binnenhof zijn geplaatst, ingeval tot verbetering en dus tot tijdelijke ontruiming van die gebouwen mogt worden overgegaan. Wat betreft de som van f 100,000, verzoek ik den geachten spreker te willen letten op hetgeen daaromtrent in de Memorie van Toelichting der begrooting is gezegd. Daar staat, dat op de begrooting voor 1859 in art. 73 a, n°. 9, eene som van f 100,000 voor de verbetering van de uitwatering der Linge en van het kanaal van Steenenhoek is uitgetrokken, Art. 73 nu luidt: »Verbetering der rivieren en onderhoud en herstelling van de rivierwerken.» Die f 100,000 is dus niets anders dan een onderdeel van den algemeenen post, die sedert eenige jaren op de begrooting staat uitgetrokken voor de algemeene verbetering der rivieren.

De heer **Lotsij**, Minister van Marine: Als ik mijne herinneringen raadpleeg, zoowel van den tijd toen ik de eer had lid dezer Kamer te zijn, als toen ik nog in de andere Kamer zitting had, dan geloof ik te mogen zeggen dat, zoo de vraag wierd voorgesteld, »of kosten voor werken van openbaar nut, ook die men onder de buitengewone rangschikt, bij afzonderlijke wet, dan wel in het daartoe betrekkelijk hoofdstuk der Staatsbegrooting moeten worden voorgedragen, dan niet met juistheid vooraf zou te voorspellen zijn, welke beslissing zoowel in deze als in de andere Kamer zou genomen worden. De gevoelens zijn uiteenlopende. Mijn hooggeachte ambtgenoot van Financien heeft zeer te regt gewezen op het wenschelijke voor een goed finantieel beheer, om jaarlijks door de gewone begrooting te doen kennen wat men dan vooruit kan berekenen in het volgende jaar behoefte te zullen zijn. Dit behoort op die begrooting te worden gebracht, welke later zoo weinig mogelijk door suppletore begrootingen behoort aangevuld te worden. Zoo mijn geheugen mij niet bedriegt, is dit onderwerp zoowel in deze als in de andere Kamer, dikwijls in strijdigen zin, besproken. Mijne laatste herinnering daaromtrent betreft de wet betrekkelijk het kanaal van St. Andries. Toen wilden eenige leden de voor dat werk gevorderde som op de begrooting van Binnenlandsche Zaken uitgetrokken hebben, omdat daar de waterstaatswerken te huis behooren.

Maar ik zou het woord niet gevraagd hebben, zoo ik er niet een groot belang in stelde dat omtrent het herstel of den herbouw van het oude dok te Willemsoord, ook wat den vorm der aanvraag betreft, bij geen enkel lid eene ongunstige meening wortel schoot. Ik heb — ik mag zeggen — met een zeer groot genoegen uit het verslag dezer Kamer gezien, dat de zaak zelve geen tegenstand heeft ontmoet, en nu meen ik te mogen zeggen dat, zoo er één onderwerp zoowel in de eene als in de andere Kamer sedert vele jaren aan de orde is, waaromtrent van geene overhaasting sprake kan zijn, het de zaak van het oude drooge dok te Willemsoord is. Voor twee jaren is op de gewone marine-begrooting toegestaan de eerste termijn van ruim een miljoen voor de daarstelling van een nieuw dok. Vroeger was dit bij eene afzonderlijke wet voorgedragen, maar door de Tweede Kamer verworpen. Men heeft ook toen, onder meer andere redenen, de bedenking ingebracht dat die zaak behoorde tot de marinewerken, zij het ook tot de kolossale of buitengewone marinewerken, maar dan toch tot die werken, die elke marine noodig heeft, en die dus op de gewone begrooting behooren te worden gebracht. Nu bleef altijd de vraag over, wat met het oude dok te doen. Ik durf beweren dat die zaak vroeger nooit behoorlijk is onderzocht. Allerlei omstandigheden droegen daartoe bij. Dit punt is op dit oogenblik echter niet aan de orde. Alleen dit wil ik zeggen, nu, overeenkomstig den wensch voor twee jaren geuit, het nieuwe drooge dok, dat veel aanzienlijker som vordert, op de gewone begrooting is gebracht, welke bedenkingen kunnen er dan tegen bestaan om het herstel of liever den herbouw van het oude dok eveneens bij de begrooting en niet bij afzonderlijke wet voor te dragen? Ik meende dat ik, de daarvoor noodige som over drie jaren verdeelende en op de begrooting brengende, handelde overeenkomstig hetgeen vroeger door de wetgevende magt bij een veel belangrijker cijfer en een meer buitengewoon werk was goedgekeurd.

Ik geloof ook, Mijnheer de Voorzitter, dat men niet alleen op de cijfers behoort te letten. Wanneer het beginsel, om alles zooveel mogelijk in de gewone begrooting op te nemen, goed is, gelijk ik meen, zal het er zooveel niet toe doen of de zaak f 100,000 dan wel f 1,000,000 betreft. Omtrent de vraag, of de som binnen de krachten van onzen finantielen toestand blijft en of het werk nuttig is, zal de beslissing der Staten-Generaal even vrij zijn; maar wanneer het beginsel in het algemeen goed is, om werken,

die tot een bepaalden tak van de staatsdienst behooren en waarvan de noodzakelijkheid of nuttigheid vóór het opmaken der begrooting bekend is, op de gewone begrooting te brengen, dan moet het ongetwijfeld van toepassing worden gebracht bij eene zaak, die sedert jaren zoo zeer besproken en aan de orde is geweest, als het oude dok, dat tot de eigenlijke marinewerken zeer zeker behoort. Ik heb gemeend dit te moeten zeggen, omdat ik wenschte, wanneer het zoo even aangevoerde op eenige leden een min gunstigen indruk mogt hebben gemaakt, dien indruk, zooveel in mijn vermogen is, weg te nemen.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik achtte het nutteloos andermaal het woord te voeren, nadat de geachte spreker uit Noordholland eenige bewijzen had aangevoerd tot betoog van de noodzakelijkheid van hetgeen ik en anderen gewenscht hadden met het oog op § 2 van ons Verslag. Ook nu zou ik geene reden gevonden hebben om de Regering te antwoorden, zoo de heer Minister van Marine niet gevraagd had: waar het op aankomt; op het beginsel of op de som? Hij nu heeft betoogd dat bij het voordragen dier werken, die wij op het oog hebben, het op het beginsel aankwam. Ook dat willen wij. Als de zaak goed is, dan doet de som er niets toe, maar daarom wil ik juist dat het oordeel van de Eerste Kamer over het beginsel worde gevraagd. Deze Kamer heeft genoegzame bewijzen gegeven, dat zij niet op ondergeschikte cijfers of op kleinigheden valt, maar dat het haar om het beginsel te doen is. De Eerste Kamer moet nu hare toestemming geven aan de begrootingen waar soms zaken op gebracht zijn omtrent welker beginsel zij niet in staat is geweest haar gevoelen a priori te doen kennen. Dit heb ik alleen nog willen zeggen.

De algemeene beraadslaging wordt gesloten en die over de afzonderlijke hoofdstukken geopend.

Het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK I (*Huis des Konings*) wordt zonder beraadslaging met algemeene (33) stemmen aangenomen.

Bij deze en de volgende stemming was de heer Paspoort van Grijpskerke afwezig.

Het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK II (*Hooge Collegien van Staat en het Kabinet des Konings*) wordt zonder beraadslaging met algemeene (33) stemmen aangenomen.

De beraadslaging wordt geopend over het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK III DER STAATSBEGROTING VOOR 1859 (*Departement van Buitenlandsche Zaken*).

De heer **Regout**: Er is een onderwerp, dat in de laatste jaren bij de behandeling van de Staatsbegrooting telken male de aandacht heeft bezig gehouden en dat tot levendige beraadslagingen in beide Kamers der Staten-Generaal aanleiding heeft gegeven. Van deze plaats heb ik dikwerf in dien tijd uwe toegevendheid moeten inroepen, en ook thans weder nopen plichtgevoel en geweten mij het woord over dit hoofdstuk der Staatsbegrooting te voeren. Ik geloof dat ik daarvoor geene verschooning behoef te vragen, want het hooge belang voor een groot gedeelte van ons land is algemeen erkend. Pijnlijk is het voor den Volksvertegenwoordiger, wien het belang van zijn land en van zijne provincie ter harte gaat, allersmartelijkst voor den bewoner van Limburg te moeten ondervinden, dat de aanhoudende klagen over den ongelukkigen toestand van de bewoners der Maasoeveren, die zoo zeer ten nadeele van handel, landbouw en scheepvaart strekt, een toestand veroorzaakt door de stoutmoedige handelingen van een naburig land, in strijd met het goed regt van Nederland en de tractaten, zoolang weinig weerklinkt bij de Nederlandsche Regering hebben gevonden. Sedert vier jaren hebben velen in talloze petitiën, aan de Regering en aan de beide Kamers gerigt, in de dagbladen, in nota's en in brochures de ontzettende nadeelen afgeschilderd, die de aanleg van werken op Belgisch grondgebied en de wateraftappingen van de Maas tot bevoeding van heidevlakten veroorzaken. Een der groote waterwegen van ons land is niet meer bevaarbaar; geheele vloeden, die dat vaarwater vroeger doorklieften en handel en beweging langs de oevers te weeg brachten, liggen stil; er bestaat gebrek aan grondstoffen in de nijvere zuidelijke provincien; dien ten gevolge heerscht armoede onder de arbeidende klasse; gebouwd en ongebouwd eigendommen ondergaan toenemende waardevermindering: voor Limburg alleen kan men de gelede directe verliezen welligt op een miljoen gulden begrooten; ik spreek daarbij niet van Noordbrabant en verder op, en van de indirecte verliezen, die onberekenbaar zijn. Ik overdrijf ook niet, wanneer ik van de arbeidende klasse spreek, want

II. Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk III.)

gij hebt allen, Mijne Heeren, het adres van een 40tal werklieden uit Tegelen ontvangen. Gij ziet daaruit met hoeveel bekommering men in die weleer bloeiende plaats den winter te gemoet zag. En zoo is het langs den geheelen Maasoever.

Belgie heeft met eene onbegrijpelijke energie een tal van groot-sche en schoone werken aangelegd op zijn gebied, met het dubbele doel zoo mogelijk den geheelen handel van onze zuidelijke provincien en langs de rivier de Maas naar Antwerpen te verleggen en tevens uitgestrekte heidevelden kunstmatig te besproeien, waarvoor men zich meester heeft gemaakt van het water eener rivier, waarvan de vrije vaart door het Weener tractaat en door zoo vele andere overeenkomsten was verzekerd. Gij kent allen, Mijne Heeren, door de vroeger gewisselde stukken, de uitgestrektheid der Belgische werken en de ontzettende nadeelen van de voortdurende laauwheid der Nederlandsche Regering, waardoor een twintigtal groote grondeigenaars van de Campine in hunne oogmerken kunnen volharden. De Belgische regering heeft toch bij notariële verkoopacte met die gronden het Maaswater tot besproeiing daarvan publiek verkocht en geleverd, en onze Regering heeft dien verkoop toegezien, terwijl zij tot nog toe steeds het eenige middel heeft afgewezen, dat aan zulk een wederregtelijken toestand een einde kon maken. Maar er is meer: thans wil men aan dien verkoop van hetgeen een gemeenschappelijk eigendom was, het Nederlandsche zegel hechten.

Wat hebben wij van onzen kant gedaan? Wij hebben ver-toogen ingeleverd, eene *commission mixte* helpen benoemen, en gezocht hetgeen een ieder duidelijk vinden kon; wij hebben onderhandeld over het ter zijde stellen der tractaten, die ons goed regt verzekerden. Wij moeten jaar op jaar den weinigen ons gegunden tijd tot onderzoek der begrooting besteden om de Regering tot afdoening aan te sporen, en onze ingenieurs reizen van Maastricht naar 's Hage en van hier naar Brussel en terug op kosten van den Staat. Ik geloof echter dat zij allen in hun hart overtuigd zijn dat het eenige afdoende middel is: de sluiting van de sluis te Maastricht. Indien ik nu bij deze Regering inzonderheid aandring, dan geschiedt dit omdat ik niet voorbijzien kan dat de tegenwoordige Minister van Buitenlandsche Zaken, als Voorzitter van den anderen tak van de wetgevende magt, zijne stem gegeven heeft aan eene motie, waarbij het verlangen van de Volksvertegenwoordiging werd uitgedrukt, dat de tractaten met kracht zouden worden gehandhaafd. Wanneer ik daarbij herdenk, dat die geëerde staatsdienaar in zijne langdurige en eervolle parlementaire loopbaan steeds blijken gaf van talent, scherpzinnigheid en onafhankelijkheid, waaraan ik gaarne bij elke gelegenheid hulde doe, dan hadden de ongelukkige bewoners van de Maasoovers mogen verwachten, dat hij reeds nu hunne belangen met nadruk zou hebben bevorderd en, op niets anders dan op eigen onderzoek steunende, zich niet zou laten leiden door adviezen, die door een lid van de andere Kamer gekarakteriseerd werden met de woorden: *les loups ne se mangent pas*. Intusschen blijven de onderhandelingen slepende; men neemt eene houding aan, alsof Belgie ons eene gunst bewees, wanneer het de vertoogen en voorstellen van Nederland aanhoorde. Men komt daarop telkens terug, al wijst men ons eenmaal af. Mijns inziens vordert het belang van het vaderland krachtiger en meer afdoende maatregelen.

De heer Minister van Buitenlandsche Zaken heeft in de zitting van 24 September jl. eene mededeeling gedaan omtrent de grondslagen der tegenwoordige onderhandelingen. Ik doe hulde aan de krachtige en welsprekende wijze, waarop in de Tweede Kamer het juiste standpunt is aangegeven. Ook ik moet verklaren door al hetgeen daaromtrent is medegedeeld, nog geenszins te zijn bevredigd en ik moet met aandrang de aandacht daarop vestigen. Naar mijne wijze van zien schijnt men op den weg te zijn om aan Belgie alles toe te staan wat het tot nu toe wederregtelijk in bezit heeft genomen, in plaats van zich op het ware standpunt te stellen. Ik ben nog altijd overtuigd, en velen met mij, dat de Nederlandsche Regering niet de bevoegdheid heeft om het geheel of het grootste gedeelte van het Maaswater aan Belgie af te staan en eene aftapping toe te laten, waarop het onmogelijk zal zijn behoorlijke controle te houden. De bevaarbaarheid van de Maas is echter een vraagstuk, waarbij Frankrijk en Pruisen evenzeer belang hebben als Nederland en Belgie. Elke duim, die men voor de aftappingen toestaat, is eene belemmering voor de scheepvaart, zoo als ik door de getuigenis van deskundigen op bladz. 75 van mijn tweede *Recueil* heb aangewezen. Hieruit volgt dat de Fransche en Pruissische regeringen ons rekenschap zouden kunnen vragen van de benadeeling die hunne scheepvaart door onze toestemming op de Maas ondervindt, waarvan ook zij bij het Weener tractaat den goeden staat verzekerd hebben. Ik geloof nog altijd, dat, wanneer men in het bezit van de middelen is om zijn goed regt te handhaven, men niet vrijwillig afstand van die middelen mag

doen. Nederland is een kleine Staat, en als zoodanig moet het zelf de tractaten stipt handhaven en heeft er overwegend belang bij dat zijn morele invloed niet te niet ga; toch duldt men steeds hetgeen sommige Belgen spottenderwijze noemen — het is door den heer Dommer van Poldersveldt in de Tweede Kamer gezegd — *une prise d'eau pour faire plaisir aux Hollandais*; toch staat men niet op zijn regt, ofschoon de Belgen zelve de regtvaardigheid van onze zaak erkennen.

Toen ik mijn jongste *Recueil* aan de leden van de Volksvertegenwoordiging in de beide landen heb gezonden, nam ik tevens de vrijheid die toezending te doen aan Z. M. den Koning der Belgen en aan de beide Prinsen van het Koninklijk Belgisch Huis. Deze geëerbiedigde Vorst en de Graaf van Vlaanderen betuigden mij daarvoor minzaam hunnen dank, en daarin meen ik eenig bewijs te mogen vinden, dat wanneer van de Nederlandsche zijde ons goed regt wordt ontwikkeld, Koning Leopold in zijne wijsheid en regtvaardigheid dat betoog niet voor onwaar houdt of althans er gewillig het oor aan leent.

Onze Regering intusschen handhaaft door eindeloze onderhandelingen een *status quo* dat verderfelijk is voor onze belangen; geeft de verzekering dat Belgie steeds tot onderhandelingen is geneigd en voert bewijzen voor die goede gezindheid aan. In mijne laatste Nota, bij het verslag gevoegd, heb ik mij daarover eenige aanmerkingen veroorloofd. Ik zal daarop thans niet terugkomen, maar alleen constateren, dat Zijne Excellentie de heer Minister in zoo verre erkend heeft, dat zijne bewering omtrent de verlaging van regten op de Zuid-Willemsvaart, in de Tweede Kamer, minder juist was. Ik kan het toch niet als bewijs van goede gezindheid aanmerken, dat Belgie de *bestaande* tolleren heeft laten bestaan; want dit was wel degelijk in zijn belang. De Zuid-Willemsvaart heeft op Belgisch grondgebied — de heer Meylink heeft dat u, Mijne Heeren, in zijne belangrijkste Nota herinnerd — slechts drie sluizen, terwijl wij er zestien tellen, en het is door officiële statistieken bewezen, dat oneindig meer Belgische dan Nederlandsche schepen deze sluizen doorvaren. De Zuid-Willemsvaart over Nederlandsch grondgebied is dertien, over Belgisch acht mijlen lang, en wanneer nu in een tractaat bepaald wordt, dat *les droits de navigation sont et demeurent fixés*, dan zie ik daarin geene gunst, dewijl door het terugkomen op hetgeen sedert 1851 bestond, Belgie zich zelf oneindig zou benadeelen. Ik zal daarover echter niet verder uitweiden. Het is niets dan eene nevenconsideratie.

In datzelfde antwoord verklaart de heer Minister zich te willen onthouden van de beantwoording der technische vragen nopens den invloed der aftappingen op de bevaarbaarheid van de Maas. Mijne Heeren, die vragen zijn vroeger beantwoordt in eenen zin, die mij pijnlijk aan doet. De hoofdingenieur van den waterstaat heeft aan den ondernemer van de stoombootdienst tusschen Venlo en Rotterdam, die eene vloot van zes stoombooten weleer in de vaart had, gezegd dat de aftappingen ons niet benadeelen, en mijne twee geachte ambgenooten uit Limburg in deze Kamer weten, dat de ingenieur te Maastricht, aan wien het hooren wil, aan den commissaris des Konings, aan Gedeputeerde Staten van mijn gewest en in particuliere gezelschappen verklaart, hetgeen hij ook in mijne tegenwoordigheid aan den vorigen Minister zeide: dat de wateraftappingen niets beteekenen. En toch, Mijne Heeren, is het door Belgische en Nederlandsche deskundigen geconstateerd, dat wanneer het zamengeperste water des nachts met donderend geweld door de sluis te Maastricht wordt gedreven en eene massa van meer dan 500,000 kubieke ellen de rivier afkomt, op den volgenden morgen de waterstand met geen enkelen duim is gerezen. En waarom? Omdat dan de Bochoit en te Loozen die geheele watermassa naar de Belgische Kempen wordt afgevoerd; en dat alles bij een waterstand, waarin alle scheepvaartcommunicatie is gestremd! Men behoeft geen deskundige te zijn om dat te zien en dat te hooren en om de waarheid van het gezegde van den heer Gevers Deynoot ten volle te beamen.

Die aftappingen, zoo wederregtelijk tot stand gekomen en zoo verderfelijk voor de Nederlandsche belangen, geschieden om heidevelden vruchtbaar te maken. Welke hoeveelheid Belgie noodig heeft om de Campine voortdurend vruchtbaar te houden, hebben ons Belgische deskundigen geleerd. Hoeveel onze Regering ook wil toestaan — ofschoon ik niet begrijp van waar zij hare bevoegdheid daartoe ontleent — altijd zal Belgie meer noodig hebben, en altijd zal het blijken dat de controle onmogelijk is.

Ik houd het er voor dat de beperking der aftapping tot de illusie behoort, wanneer wij ons regt niet krachtig doen gelden. Maar van den anderen kant zullen ook de Belgische onderdanen door de aftappingen steeds meerdere nadeelen ondervinden en onophoudelijk blijven aandringen op nieuwe barrages, hetgeen dan ook werkelijk het geval is. Dit kan niemand verwonderen, die den loop der zaak heeft gadeslagen, want toen in 1836 plannen

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk III.)*

voor de irrigatiën werden gevormd, hebben de Staten van Belgisch Limburg daarop reeds gewezen, zoodat men in een officieel rapport de *la quatrième Commission*, gedagteekend: Hasselt, 18 October 1836, reeds het navolgende las:

» Il se présente ici une autre considération importante, c'est que la Meuse, qui devrait fournir tous les eaux nécessaires pour l'alimentation du canal principal et pour les irrigations, ce qui absorberait une masse d'eau tellement considérable, qu'elle paraît peu proportionnée avec les dimensions proposées des canaux, en est elle-même tellement dépourvue pendant une grande partie de l'année, qu'il existe des points entre Maestricht et Venlo, où elle ne conserve quelques fois que 15 à 16 pouces d'eau, ce qui rend la navigation si difficile, que le fret monte alors jusqu'au triple du prix ordinaire. *Il ne serait donc pas juste de priver de ses eaux déjà trop rares, une rivière qui établit une communication si importante, non seulement pour les intérêts de la province, mais pour le commerce et l'industrie d'une grande partie de la Belgique.* Il serait bien plus rationnel de prendre des mesures pour faire disparaître les grandes difficultés qu'éprouve la navigation sur cette voie naturelle de prospérité et de bien-être. Votre commission croit devoir appeler toute votre attention sur cet objet."

Ziedaar, Mijne Heeren, hetgeen voorspeld werd en hetgeen bewaarheid is geworden. Sedert jaar en dag klaagt men intusschen hier over de gevolgen van hetgeen in België heeft plaats gehad; sedert jaren plaatst men nevenbelangen op den voorgrond en schijnen de enorme verliezen van onze zuidelijke provincien en de gevaren van eene verlegging van den handel naar Antwerpen, de plegtig bezegelde tractaten en de waardigheid der Kroon niet genoeg te wegen om eens voor al te handelen. Het goed regt, de eerlijkheid en de billijkheid zijn niettemin aan onze zijde. Men draait en onderhandelt intusschen tot in het oneindige en er is zelfs ook nu weder geene som op de Staatsbegrooting gebragt tot den spoedigen aanleg van buitengewone werken op ons grondgebied, tot verbetering van den tegenwoordigen ongelukkigen toestand. Men ontwijkt het antwoord op de gestelde vragen en men gaat steeds voort op den ingeslagen weg. De bezorgdheid van hen, die zich de belangen van de Maas met moeite en opofferingen hebben aangetrokken, neemt steeds toe, ondanks de krachtige stemmen, die zich voortdurend in beide de Kamers der Staten-Generaal doen hooren. De heer Minister van Buitenlandsche Zaken belooft ons eene spoedige afdoening en wanhoopt niet aan eene minzame schikking, waarvan ik den grondslag in strijd met de bestaande tractaten acht. Ik voor mij geloof dat men met den besten wil op geene afdoening kan rekenen, zoolang de Minister van Buitenlandsche Zaken de zaak niet overlaat aan zijn ambtgenoot voor de Binnenlandsche aangelegenheden, die met een pennestreek een einde aan dat alles kon maken; namelijk door aan den Commissaris des Konings te bevelen niet meer water te Maestricht door te laten, dan voor de scheepvaart noodig is, overeenkomstig de reglementen van 15 November 1850 (*Staatsblad* no. 65), waar in art. 2 bepaald is, dat het toezigt op de sluizen, bruggen en andere kunstwerken aan sluis- en brugwachters in Nederlandsche dienst is opgedragen.

Men belooft ons dat België de helft der kosten in de riviervverbetering zal dragen. Maar zal die bijdrage ons te goed doen, hetgeen wij ten gevolge der aftappingen meer zullen moeten betalen, dan hetgeen de tractaten aan beide mogendheden nu reeds ten pligt stellen? De kosten der riviervverbetering zullen toch oneindig groot worden. En nu reeds is ieder der oeverstaten verplicht het gedeelte der Maasoovers op zijn gebied in goeden staat te onderhouden.

In de Tweede Kamer der Staten-Generaal heeft men den Minister tijd willen geven tot na het reces. Ik hoop dat de Minister zich den tusschentijd zal ten nutte maken en de goedheid zal willen hebben om inmiddels zoowel de belangrijke jongste Nota van den 22sten dezer van den heer Meylink, aan wiens ijver in deze zaak ik gaarne hulde breng, als de door mij ontwikkelde bedenkingen in de verschillende nota's ernstig te overwegen. De negen vragen, door den geachten afgevaardigde uit Eindhoven gesteld, zijn van overwegend belang en ik zal die hier niet herhalen. De heer Minister zal, hoop ik, een afdoend antwoord daarop weten te geven. Ik hoop dat de overtuiging bij hem moge gevestigd worden, dat door eidelooze onderhandelingen geen einde wordt gemaakt aan den treurigen toestand van handel, landbouw en industrie in een groot gedeelte van het vaderland. Reeds vóór drie jaren voorspelde ik van deze plaats dat door het dralen van de diplomatie de zaak op de lange baan zou worden geschoven. Het eenstemmige votum van de Tweede Kamer en dat van deze Vergadering ondersteunen mij in mijne verwachtingen. Geene beslissing is mogelijk, wanneer Nederland zijn regt niet op den voorgrond stelt zoo als het behoort. Krachtig ondersteun ik dan ook al hetgeen in de sectien is gezegd omtrent

het eindigen der onderhandelingen, zonder vrees voor de gevolgen. Het goed regt, de regtvaardigheid, de eerlijkheid en de billijkheid — ik herzeg het — zijn aan onze zijde, en ik meen dat wij daar niet van mogen afgaan om welke consideratie ook. Als Volksvertegenwoordiger, als Nederlander en als Limburger heb ik het nogmaals mijn pligt geacht te Regering aan te sporen. Mogt die aansporing niet baten, dan hoop ik, dat mijne geachte medestanders in de Tweede Kamer, zoo als zij den Minister hebben aangekondigd, alle wettige middelen zullen aangrijpen om een zoo gewichtig belang voor Nederland, waarmede de eer van ons land en de waardigheid van het geliefde Stamhuis van Oranje gemoeid zijn, naar behooren voor te staan. Ik verwacht intusschen nog veel van den Minister, die steeds getoond heeft een man van een vast karakter te zijn, alles te willen wat in het waarachtig belang van het Vaderland kan geacht worden, en die, ik herhaal het, eene vorige Regering mede uitnoodigde om het goed regt van Nederland, overeenkomstig de tractaten, in deze allergewichtigste quaestie met kracht te handhaven.

De Voorzitter: Ik stel der Vergadering voor om de werkzaamheden voor heden te staken, en die voort te zetten in de zitting van morgen ochtend ten elf ure, wanneer ik het woord zou wenschen te geven aan de heeren van Wessem en Huydecoper van Maarsseveen, om rapport uit te brengen over eenige adressen die aan deze Kamer aangeboden zijn.

De heer van Sasse van Ysselt: Wanneer ik in aanmerking neem hoe weinig wij eerst gevorderd zijn met de behandeling der begrootingswetten, dan vind ik daarin aanleiding om der Vergadering voor te stellen, de zitting heden avond voort te zetten op het uur, dat de Voorzitter zal gelieven te bepalen.

Onderscheidene leden ondersteunen dat voorstel.

De Voorzitter: Indien de Vergadering het verlangt, dan stel ik voor om de zitting heden avond ten acht ure voort te zetten.

De heer van Nispen van Pannerden: Ik verlang de stemming, Mijnheer de Voorzitter.

Het voorstel van den heer van Sasse van Ysselt tot het houden eener avondzitting, in stemming gebragt, wordt met 22 tegen 9 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: van Rijckevorsel, van Wessem, van Aylva van Pallandt, van Nispen van Pannerden, van Goltstein van Oldenaller, van Beeck Vollenhoven, Borski, van Dam van Isselt en Cost Jordens.

Bij deze stemming waren de heeren: van der Lek de Clercq, d'Ablain van Giessenburg en Paspoort van Grijskerke afwezig.

Daarna wordt de vergadering verdaagd tot des avonds ten acht ure.

AVONDZITTING.

(GEOPEND TEN 8 URE.)

De Voorzitter: Ik geef het woord aan de Commissie voor de Verzoekschriften om verslagen uit te brengen.

De heer van Wessem, lid der Commissie:

I. In handen van de Commissie voor de Verzoekschriften zijn gesteld vijf adressen, als van:

D. de Graaf en 15 anderen;

11DE ZITTING. — 27 DECEMBER.

Verslagen uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften.

S. Breen en 37 anderen;
A. Zaaijer en 42 anderen;
P. Zaaijer en 46 anderen;
G. van Schouwen en 75 anderen;

allen landbouwers of bij landbouw belang hebbende, wonende op het eiland Overflakkee en Goedereede.

Deze vijf adressen zijn geheel van denzelfden inhoud. Adressanten geven hunne adhaesie te kennen aan het door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen ontwerp van wet tot afkoopbaarstelling der tienden.

Zij oordeelen dat bij de behandeling van dit voorstel bij den anderen tak der wetgeving de nuttigheid, noodzakelijkheid en grondwettigheid van den maatregel zoo duidelijk in het licht is gesteld, dat het onnoodig is daarvan in nadere beschouwingen te treden.

Zij bepalen zich daarom tot het verzoek dat het u, Mijne Heeren, moge behagen, dit wets-ontwerp met uwe goedkeuring te bekrachtigen en alzoo den Nederlandschen landbouw te bevrijden van de middeleeuwsche banden waarin hij tot heden is gekneld.

Daar deze adressen betrekking hebben op een bij deze Kamer aanhangig voorstel, heeft uwe Commissie de eer voor te stellen dezelve ter griffie neder te leggen, ter inzage der leden.

De heer **Huydecoper van Maarsseveen**, lid der Commissie:

II. In handen van uwe Commissie zijn gesteld de navolgende zes verzoekschriften, te weten:

Een van baron **Groeninx van Ridderkerk** en acht andere eigenaren van van ouds gevestigde tienden tegen het onlangs door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen wets-ontwerp tot afkoopbaarheid der tienden, op de navolgende gronden bezwaren inbrengende:

dat, terwijl er over de waarde van het tiendregt als eigendomsregt, in den zin van art. 625 Burgerlijk Wetboek, geen twijfel bestaat en het bewuste wets-ontwerp eigenlijk nederkomt op eene speciale onteigeningswet, dit ontwerp echter geenszins voldoet aan de bepalingen van art. 147 der Grondwet, aangezien daarbij zonder voorafgaande verklaring dat het algemeen nut de onteigening vordert en met ter-zijde-stelling der vormen, voorgeschreven bij de wet van 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 125), de wijze en voorwaarden van onteigening worden geregeld;

dat door dit wets-ontwerp verder aan het grondwettelijk voorschrift, dat niemand dan ten algemeenen nutte van zijn eigendom kan worden ontzet, eene oneigenaardige en willekeurige beperking wordt gegeven, daar het toch hier niet geldt eenig regstreeksch publiek belang, maar eene onteigening ten behoeve eener bepaalde klasse van personen, eene gedwongen schuldwijziging ten gunste der schuldplichtigen;

dat de toepassing van het beginsel, dat een bestaande regst-toestand door dwang kan worden vernietigd en de eene klasse van belanghebbenden ten behoeve van de andere kan worden onteigend, een allergevaarlijkst antecedent zou daarstellen voor de onschendbaarheid der eigendomsregten en hierdoor der Grondwet geweld zou worden aangedaan;

dat adressanten zich echter over den afkoop der tienden niet zouden beklagen bijaldien deze geacht werd van overwegend belang te zijn, indien slechts de daarbij aangenomen voorwaarden hun billijk voorkwam:

dat intusschen het grondwettig voorschrift, dat aan den onteigende moet worden toegekend *schadeloosstelling*, d. i. eene aan het geleden verlies geëvenredigde waarde, bij dit wets-ontwerp niet is in het oog gehouden, aangezien de renten van het afkoopkapitaal reeds bij de tegenwoordige waarde der tiendeigendommen verre beneden het verlorene revenu zouden vallen en bovendien nog aan den tiendplichtige de keuze van het tijdstip wordt overgelaten waarop hij van zijn regt gebruik zal maken, hetgeen natuurlijk voor den tiendeigenaar bij de afwisseling der graanprijzen tot zeer nadeelige uitkomst kan leiden;

dat nieuw ontgonnen landen dikwerf in de eerste jaren geringe vruchten opbrengen en bij de voorgestelde kapitalisatie weinig of niet in aanmerking komen;

dat art. 4 alzoo schijnt te moeten worden verstaan, dat indien zelfs het geringste deel van een tiendblok slechts korten tijd binnen het vijftienjarig tijdvak had vruchten gedragen, al de in dat blok gelegen onbebouwde gronden als van geenerlei waarde zouden worden beschouwd;

dat door de stuitende bepaling van art. 2 geen gedwongen afkoop, maar gedwongen verkoop zou ontstaan, wanneer slechts de meerderheid der tiendplichtigen in een blok verlangen af te koopen; dat adressanten begrepen hebben op grond van het vorenstaande tegen de strekking van gezegd wets-ontwerp bij uwe Vergadering eerbiedig, gemoedelijk en nadrukkelijk te moetes protesteren.

Het tweede verzoekschrift is van mr. **A. W. J. J. baron van Hugenpoth van Aerdt**, Minister van Staat, en zijne echtgenootte baronesse van **Wijnbergen**, eigenaars van tienden in de provincien Gelderland en Noordbrabant, de navolgende bezwaren inbrengende tegen het wets-ontwerp tot afkoopbaarheid der tienden.

Adressanten gaan uit van de stelling dat het tiendregt een eigendomsregt is, en dat de tienden zoo vóór, als onder en na de werking van het Wetboek Napoleon, hier telande gerangschikt zijn onder de categorie van onroerende goederen, en beweren dat in dezen regsttoestand geene wijziging is gebragt door het Keizerlijk decreet van 22 Januarij 1813, vermits dat decreet nog geene uitvoering had erlangd toen het bij besluit van den Souvereinen Vorst van 22 October 1814 (*Staatsblad* n°. 103), buiten werking werd gesteld, evenmin als dit later door het Burgerlijk Wetboek heeft plaats gehad, waaruit naar het oordeel van adressanten voortvloeit, dat bovenvermeld wets-ontwerp strijdig is met art. 147 der Grondwet, vermits het eene wederregtelijke onteigening der tiendheffers van hun eigendommelijk tiendregt daarstelt.

Adressanten geven voorts als hunne overtuiging te kennen, dat het tiendregt enkel daar nadeeligen invloed op de ontwikkeling van den landbouw uitoefent, waar het bestaat op ontgonnen woeste gronden.

De smet, die op Nederland zou kleven van het eenige land in Europa te zijn waar het tiendregt niet is afgeschaft, wordt, volgens hunne meening, uitgewischt door de bemerking dat in de meeste andere landen het tiendregt een *regaal* was, uitsluitend aan geestelijkheid en adel toekomende en na de Fransche omwenteling van 1789 overal zonder schadevergoeding afgeschaft.

Adressanten eindigen met de verklaring dat zij het onbegrensd vertrouwen koesteren dat de Vergadering hare goedkeuring aan bedoeld wets-ontwerp zal weigeren.

Het derde verzoekschrift is van **J. C. Jantson van Erffrenten van Capellen** en vier anderen, eigenaren van van ouds gevestigde tienden; te kennen gevende dat ook zij in het ontwerp van wet tot afkoopbaarheid der tienden stof gevonden hebben tot gewichtige bezwaren en verklarende dat zij zich geheel en al verleenigen met den inhoud van het sub n°. 1 vermelde verzoekschrift en mitsdien vermeen en op diezelfde gronden eerbiedig, gemoedelijk en uitdrukkelijk tegen de strekking van gezegd ontwerp van wet bij uwe Vergadering te moeten protesteren.

Het vierde verzoekschrift is van **J. van Dis Lz.** en drie anderen, allen eigenaren van tienden onder de gemeente **Fijnaard**, te kennen gevende: dat zij dat tiendregt, hetwelk door hunne praedecessoren bij verkoop der gronden was voorbehouden, van de vroegere eigenaren tegen vrij belangrijke sommen en tegen eene renteberekening van 4 ten honderd, alzoo tegen den vijf en twintigsten penning, hebben gekocht;

dat zich onder de adressanten ook bevinden weduwen of weezen, wier bijna eenige bezitting in die tienden bestaat; dat zij met ter-zijde-stelling der vraag, of de afkoop van tienden, daargesteld vóór de invoering van het Burgerlijk Wetboek, wenschelijk en billijk is, terwijl bij dat wetboek de bestaande regten niet zijn geregeld of vernietigd, maar als heilig zijn beschouwd, zich verplicht achten voor hunne belangen te waken en dus vermeen aan uwe Vergadering te mogen doen opmerken, dat art. 147 der Grondwet zegt, dat niemand van zijn eigendom mag worden ontzet dan ten algemeenen nutte en dan nog tegen billijke *schadeloosstelling*; dat, volgens art. 155 der Grondwet, de verbeurdverklaring der goederen zelfs op geen misdaad ten straf gesteld mag worden, en dat art. 4 der algemeene bepalingen enz. bepaalt dat de wet geene terugwerkende kracht heeft;

dat echter volgens het ontwerp de afkoop der tienden niet ten algemeenen nutte, maar in het belang van enkele individuen, niet onder behoorlijke *schadeloosstelling* maar met verlies, d. i. met verbeurdverklaring van $\frac{1}{5}$ van het kapitaal zou worden onteigend, vermits de waarde der tienden naar den tegenwoordigen koers moet worden berekend tegen 4 per cent, terwijl de aangenomen maatstaf is tegen 5 per cent.

De adressanten treden vervolgens in eene beschouwing over de wijzigingen, die naar hun oordeel in het ontwerp moeten worden aangebragt, indien het zonder krenking van regten aan het doel zou beantwoorden, en eindigen met uwe Vergadering eerbiedig te verzoeken, het ontwerp van wet tot afkoop der tienden, zoo als het daar ligt, niet aan te nemen.

Het vijfde is een adres van **L. van den Bergh**, wed. van **Roer**, en vijf andere eigenaren van tienden, in de provincien Noordbrabant en Gelderland, evenzeer bezwaren inbrengende tegen bovengenoemd wets-ontwerp. Adressanten vermeen dat het inbreuk maakt op art. 3 der Grondwet, waarbij aan alle ingezetenen des Rijks bescherming van persoon en goederen verzekerd wordt, terwijl toch hier, waar de onteigening niet ten algemeenen nutte, maar ten profijte van één stand der maatschappij, plaats heeft, de toepas-

II. Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk III.)

sing van art. 147 der Grondwet geenszins kan worden ingeroepen.

Zij beweren dat het gansche wets-ontwerp getuigt van eene geheel eenzijdige behartiging van de belangen der tiendpligtigen, ten betooge van welke stelling zij wijzen: op het ter keuze van den tiendpligtige laten van het tijdstip van den afkoop; ten andere op het ontbreken van eenige bepaling in het ontwerp, waarbij van billijke schadevergoeding sprake is, van zoodanige landen, die gedurende de laatste vijftien jaren vóór den afkoop geene tiendpligtige vruchten hebben opgebracht — en voorts op de berekening van het twintigvoud der opbrengst, die te laag is, daar toch geene solide geldbelegging tegen vijf per cent te vinden is. Ook hebben adressanten bezwaar tegen den gedeeltelijken afkoop — al zij het dan ook bij blokken — tegen de bepaling van art. 3, waar wel van een marktprijs geproken wordt, doch de wijze hoe de hoeveelheid zal worden bepaald in het midden gelaten wordt; en zij eindigen met de vraag of, wanneer bij verschil de zaak voor den regter gebragt is, de tiendeigenaar alweder de lijdende partij kan zijn en de kosten moet betalen.

Adressanten eindigen met de verklaring dat zij van uwe wijsheid en regtvaardigheid de verwerping van dit beruchte wets-ontwerp verwachten.

Het zesde is van *Mauritz de Bruyn* en zes andere eigenaren van tienden en van tiendpligtige gronden in dit Rijk, die, oischoon erkennende dat de tiendpligtigheid een bezwaar is voor den landbouw, echter verklaren met verwondering te hebben gezien het onregtvaardige en onvolledige van het meergenoemde wets-ontwerp tot afkoop der tienden, waarbij bijna uitsluitend het belang van den tiendpligtige is in het oog gehouden.

Tot staving hunner bewering wijzen adressanten:

op het vrijlaten van den tijd van afkoop aan den tiendpligtige; op het onbepaalde der benaming bloktienden, waaraan verschillende uitleggingen te geven zijn;

op het waarschijnlijk gevolg van zoodanige wet, dat het tiendregt zal blijven bestaan en de kleine boerenstand zeer zal worden benadeeld;

op den onbillijken afkoopprijs, die zoowel met het oog op de verminderde geldswaarde en de verhoogde waarde der landerijen, als op de mindere renten die de tiendheffer van den koopprijs zal erlangen dan hij nu van de tienden geniet, te laag is gesteld.

Zij achten ook dat een bepaalde maatstaf tot prijsbepaling van den uitkoop van bosch en weilanden in het ontwerp had moeten worden opgenomen.

Op grond der aangevoerde bezwaren wenden adressanten zich met gepasten eerbied tot uwe Vergadering, met het verzoek om bovengemeld wets-ontwerp niet aan te nemen.

En daar nu al deze verzoekschriften betrekking hebben op een bij de Kamer aanhangig wets-ontwerp, zoo heeft de Commissie de eer voor te stellen dezelve ter griffie, ter inzage der leden, neder te leggen.

De Vergadering vereenigt zich met de voorgestelde conclusien van de rapporten.

De beraadslaging over het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK III DER STAATSBEGROOTING VOOR 1859 (*Departement van Buitenlandsche Zaken*) wordt hervat.

De heer **Beerenbroek**: Het zal u niet bevreemden indien ik eenige woorden in het midden breng bij de beraadslagingen van het IIIde hoofdstuk der Staatsbegrooting. Zoo ik mij tot hiertoe onthouden heb over de aftappingen van het Maaswater te spreken, was het niet omdat ik het groot gewigt daarvan voorbijzag, maar ik wilde der Regering den tijd laten deze aangelegenheid met België tot een goed einde te brengen; maar nu ik bespeur, dat, hoe ijverig de Minister van Buitenlandsche Zaken onze regten ook voorstaat, langs den diplomatieken weg geene bevrediging voor de Limburgsche gemeenten, langs de Maas gelegen, is te verkrijgen, kan ik het stilzwijgen over deze quaestie niet langer bewaren. Het schijnt mij duidelijk dat België de onderhandelingen op de lange baan tracht te schuiven, en de werken, gemaakt in strijd met de tractaten en gesloten overeenkomsten, te behouden en te beschouwen als *faits accomplis*. Ik ga verder: ik geloof dat België, in stede van terug te komen van zijne zucht om zich meester te maken van de Maas, er op uit is nog meer water naar de Kempen te voeren dan tot hiertoe is geschied.

Mijne Heeren, de bevaarbaarheid van de Maas is voor Limburg eene levensquaestie, daarvan hangt de welvaart af; kanalen om haar, als ik het zoo eens noemen mag, te vervangen, bijv. een kanaal van Meijgel naar Kesseleik bij Neer, zouden zeer wenschelijk

zijn, omdat wij daardoor minder afhankelijk worden gemaakt van den waterstand der Maas in de zomermaanden, maar de Regering mag zich daardoor niet ontslagen achten te zorgen dat de Maas niet verloren gaat. Ik maak deze aanmerking omdat er pogingen schijnen gedaan te worden om de Maasquaestie daarheen te leiden, maar wanneer het water in veel ruimer mate naar België wordt afgevoerd, zou niet alleen handel en nijverheid benadeeld zijn, maar dan behoorde de vraag gedaan en onderzocht te worden, of onze kostbare uiterwaarden nog wel met het vruchtbaar Maaswater zullen overstromd worden, welke zonder dat water hunne waarde zouden verliezen. Sedert drie jaren is de rivier gedurende 4 à 5 maanden onbevaarbaar; daardoor heeft een aantal menschen zijn bestaan verloren, handel en fabrieken zijn in kwijnenden toestand gebragt; de vrachten van kalk, steenkolen en grondstoffen zijn met 400 per cent gestegen en de aanvoer en vervoer der fabricaten is zoo moeilijk en onzeker dat de fabrikanten er voordeel in zien hun werkvolk bij halve dagen te laten arbeiden waardoor aan deze menschen de middelen worden benomen naar behooren zich het noodige aan te schaffen tot hun onderhoud en dat van hun huisgezin: ook de stoombootvaart heeft opgehouden. Een ondernemer van stoombooten is genoodzaakt geworden de dienst van Limburg naar Rotterdam, door gebrek aan water op de Maas, te staken; hij heeft concessie verkregen eene dienst op den Rhijn te organiseren om de goederen, die vroeger van Limburg in expeditie naar de fabrieksteden tusschen Maas en Rhijn werden geëxpédieerd, te vervoeren; is het nu niet te vreezen, dat die vroeger hoogst belangrijke expeditiehandel voor ons voor een groot deel zal verloren zijn?

De bewoners van al de gemeenten van het arrondissement Roermond aan de Maas gelegen, hadden tot 14 dagen geleden geen wintervoorraad van steenkolen kunnen opdoen; zij zijn verplicht geweest die brandstof per as naar de Zuid-Willemsvaart, op eenen afstand van 4 tot 8 uren te halen: door die vracht waren de prijzen 60 à 70 per cent gestegen. Voor den landbouwer, die eigen paard en kar bezit, mogen die karvrachten zoo drukkend niet zijn, maar voor den geringen man en de fabrikanten zijn zulke verhoogde prijzen niet te betalen; en ik heb dan ook van meer dan een fabrikant moeten hooren, dat bijaldien de scheepvaart op de Maas niet spoedig verbetert, zij Roermond en omliggende plaatsen moeten verlaten om zich daar te plaatsen, waar handel en nijverheid aan minder nadeelen en misrekeningen zijn blootgesteld. Welke invloed zulke emigratie op deze gemeenten zou hebben, behoeft ik niet te schetsen. Wanneer de vorst van November ons niet spoedig had verlaten, wij zouden niet geweten hebben hoe ons uit den nood te redden. Er waren eene menigte schepen aan de steenkolenmijnen te Luik geladen, maar deze konden de Maas niet afvaren, zij hoopten te vergeefs op hooger waterstand, de Zuid-Willemsvaart was door de ingevallen vorst gesloten en de voorraad in de magazijnen was in die gemeenten geheel opgeruimd om de zeer eenvoudige reden, dat vóór de gestremde riviervaat alleen de ingezetenen der gemeenten in de nabijheid der Zuid-Willemsvaart gelegen zich daár van wintervoorraad voorzagen, terwijl in het vorige jaar al de gemeenten op de oevers der Maas gelegen naar de Zuid-Willemsvaart moesten rijden en dien ten gevolge niet geriefd konden worden. Dezen toestand voorziende, deed de gemeenteraad van Roermond in de laatste dagen van October het besluit nemen eene groote partij steenkolen te Luik te koopen en die over de Zuid-Willemsvaart tot Weert te laten afkomen en van daar per as naar Roermond te doen overbrengen: die voorraad is alleen bestemd voor den geringen man en zal met verlies worden afgezet. Gelukkig heeft het dooiweder ons uit de verlegenheid geholpen, want die voorraad kon wel eenige weken in de behoefte voorzien, maar was niet toereikend om in eene fabriekplaats de arbeidende klasse gedurende den winter brand te verschaffen.

Dit weinige, Mijne Heeren, zal u doen begrijpen hoe de Maasbewoners van het gedeelte van Limburg, waar scheepvaart, handel en nijverheid het meest is vooruitgegaan, door de gestremde scheepvaart gedrukt zijn; men bespeurde daar sedert eenige jaren toenemende handel en nijverheid, maar nu ook teruggang, en kan dit anders wanneer de grond- en brandstoffen 400 à 500 per cent meer aan vracht kosten en wanneer de goederen van en naar Holland 4 à 6 weken onder weg blijven, die vroeger in eenige dagen hunne bestemming waren genaderd?

Ook de eigenaren van bosschen vragen voorziening in de onbevaarbaarheid van de Maas. Hoe zouden zij zich van hun dennenhout kunnen ontdoen, wanneer de vaart op Luik gestremd blijft; de steenkoolmijnen te Luik toch zijn de débouchés voor ons dennenhout. Die verzending heeft zoo te zeggen opgehouden; ook de steenbakkerijen hebben door gebrek van steenkolen niet kunnen werken. Met den aanvoer van dakleijen, kalk en anderen steen, welk laatste artikel, na in Limburg eene meerdere bewerking te hebben ondergaan, naar Pruissen voor een groot gedeelte wordt

II. Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk III.)

uitgevoerd, was het niet beter gesteld, zoodat het oprigten van gebouwen, tot groot nadeel van de ambachtslieden, is achterwege moeten blijven.

Wanneer een gewest op zoodanige wijze in zijne belangen is getroffen, is het dan te verwonderen, Mijne Heeren, dat zoo menigvuldige en ernstige vertoogen bij de hooge Regering en beide Kamers der Staten-Generaal worden ingezonden en zich stemmen verheffen om aan de bestaande bezwaren te gemoet te komen?

Maar, Mijne Heeren, nu zal men vragen: zijn al deze nadeelen het gevolg van de aftappingen van de Maas naar de Brabantsche Kempen? Het is mijne overtuiging dat de drooge zomers zoowel op de Maas als op andere rivieren tot den lagen waterstand hebben bijgedragen; ik geloof almede dat bij hoogen rivierstand de aftappingen weinig of geen invloed hebben op het peil der rivier beneden Luik, maar ik geloof ook dat bij klein water het nadeel zeer aanzienlijk is, en ik kan niet deelen in de meening van enkelen die beweren dat bij laag water, de bevaarbaarheid van de Maas er niet merkkelijk door zou lijden; ik ga verder, ik geloof dat dan de aftappingen de oorzaak zijn dat de scheepvaart ophoudt. Mijne Heeren, de gevoelens over den invloed van den afvoer van Maaswater naar België op den waterstand van de Maas zijn zeer uiteenlopende; van de eene zijde wordt beweerd dat daardoor de waterspiegel op de rivier slechts 8 Ned. duim wordt verlaagd, anderen, en dat is de groote meerderheid, meenen op goede gronden te kunnen volhouden, dat de Maas daardoor oneindig meer water verliest. Ik zal over deze verschillende berekeningen geen oordeel uitspreken, ik mis de middelen om den invloed van de aftappingen op de rivier te kunnen berekenen; maar nu neem ik voor een oogenblik aan het gezegde van hen die de nadeelen van de aftappingen, door België bewerkstelligd, zoo gering schatten, namelijk 8 duim, en dan zeg ik, dat door dit verlies de scheepvaart niet alleen benadeeld maar gestremd is; van 8 duim water minder of meer hangt de bevaarbaarheid van kleine vaartuigen en zelfs van kleine stoombooten op de Maas af. Nu is het toch duidelijk dat wanneer de Maas uit de provincie Luik en Namen weinig water afvoert en men daarbij in België met aftappingen voortgaat, de Maas in Limburg tot eene onbeduidende rivier wordt gebracht en onbevaarbaar gemaakt; daarbij komt, dat wanneer eenmaal de Maas tot dat lage peil is gekomen, zoo als wij haar in de twee laatste jaren hebben gezien, waarvan de oudste menschen geen voorbeeld kennen, er veel tijd moet verlopen alvorens de regens dusdanigen invloed op den rivierstand uitoefenen om haar wederom bevaarbaar te maken.

Meermalen heb ik gehoord dat de Maas vóór de Belgische aftappingen niet altoos goed bevaarbaar was, en dit argument wordt veelal gebezigd om de klachten der Maasbewoners te bestrijden. Dat geef ik in zekere mate toe, maar juist daarin vind ik eene reden te meer om niet toe te staan dat ons het water, in strijd met de tractaten en overeenkomsten, door den vreemde wordt ontnomen.

Mijne Heeren, ik meen u te hebben overtuigd dat alle takken van bestaan door den afvoer van water naar België in Limburg schromelijk hebben geleden en nog lijden; maar deze verderfelijke toestand heeft dan toch eene goede zijde gehad, namelijk deze: zij heeft ons de onmisbaarheid van de bevaarbaarheid der Maas in Limburg leeren kennen en ons de oogen geopend om die rivier niet aan den vreemde prijs te geven.

Het is mijne overtuiging, Mijne Heeren, dat men vroeger niet genoeg heeft gewaakt en dat, bijaldien wij de ondervinding der laatste jaren niet hadden opgedaan, wij voortdurend met onverschilligheid zouden hebben aangezien de werken die België zou gemaakt hebben om ons het water al meer en meer te onttrekken, want aan die laauwheid schrijf ik het toe dat de werken aan de prise d'eau te Hocht zijn uitgevoerd. Ik geloof niet dat men er ernstig is tegen opgekomen, en toch zijn zij uitgevoerd in strijd met de bepalingen der overeenkomst van den 8ten Augustus 1843; ook hebben wij den afvoer van water door het canal latéral bij dag en nacht ongehinderd laten voortduren tot dat de klachten der ingezetenen zich hebben doen hooren.

België heeft behoefte aan meer Maaswater, en ik geloof niet te veel te zeggen wanneer ik beweer dat, tot alimentatie van de kanalen op Antwerpen, Turnhout en Hasselt, en tot de behoorlijke bevoeiing van de 3000 à 4000 bunder irrigatie-weiden het water van geheel de Maas niet te veel zou zijn.

Geen wonder dan, Mijne Heeren, dat België alle middelen beproeft, om zich van het Maaswater meester te maken, want hoe zal het gouvernement zich uit de moeilijkheid redden, waarmee het bedreigd is. Het is toch bekend dat het aanleggen van irrigatiën van gouvernementswege zeer is aangemoedigd geworden; de gemeenten hebben de tot dat doel vatbare heidegronden tegen wil en dank moeten verkoopen; toezegging is gedaan dat daartoe vol-

doende water zou verschaft worden; invloed hebbende personen en maatschappijen hebben daarop groote aankopen gedaan en daarin aanzienlijke kapitalen gestoken; en wanneer nu het gouvernement in zijne belofte te kort schiet, is het gehouden schadeloosstelling aan die ontginners te geven, wil het talloze regtsgedingen ontgaan.

Maar niet alleen de Maasvaart is door de aftappingen zoo zeer benadeeld, ook onze scheepvaart op de Zuid-Willemsvaart is er door bemoeijelijk: daardoor is de stroom tusschen sluis Hocht en Bocholt dermate toegenomen, dat de schepen zonder vermeerdering van lijnpaarden slecht kunnen naar Maastricht komen; nu is het mij wel bekend dat de afvoer van water, door de gerezen klachten, tot den nacht beperkt is; maar het ongerief is daardoor wel verminderd maar niet weggenomen, omdat de stroom op den boezem van Maastricht tot Bocholt, lang 6 uren, zich nog gedurende den voormiddag doet gevoelen.

De Minister van Buitenlandsche Zaken heeft bij de beraadslagingen over de begrooting in de Tweede Kamer gezegd dat van de zijde van België spoedig een antwoord wordt verwacht en in antwoord op het Verslag der Commissie van Rapporteurs van deze Kamer wordt nagenoeg dezelfde uitdrukking aangetroffen: men wacht binnen weinige dagen voorstellen van België tot regeling der bestaande geschillen. Ik wil aannemen dat een antwoord zal komen, maar zal het van dien aard zijn dat wij het kunnen goedkeuren? Mijne Heeren, ik meen het te mogen betwijfelen; het is toch bekend dat België op het verkrijgen van meer water aandringt, wij integendeel, op grond der tractaten en overeenkomsten en met het oog op de ondervinding, die wij hebben opgedaan, willen die hoeveelheid inkrimpen; daarbij komt nog dat het tegenwoordig hoofd van het Belgisch ministerie in der tijd de eerste impulsie aan de kanalisatie en irrigatiën in de Brabantsche Kempen heeft gegeven, het plan van de kolonie bij Lommel, genaamd Bouvrey Leopold, is onder zijn vroeger ministerie ontworpen; twaalf bouwboeven met bouwland en irrigatie-weiden zijn tot stand gekomen, kerk, school en pastorie opgericht en door den Belgischen Staat bekostigd. Voeg ik daar nog bij de duizende bunders irrigatie-weiden, veelal in eigendom van invloed hebbende personen en maatschappijen, welke weilanden zonder aanvoer van genoegzaam water uit de Maas wederom tot den staat van heidevelden zullen terugkeeren, — dan kan ik niet toegeven dat het Belgisch gouvernement gezind zou zijn van den ingeslagen weg terug te keeren om ons voorstellen te doen waardoor de bezwaren van de Maasbewoners zouden komen te vallen; ik ben meer geneegen om te gelooven dat België op dezerzijdschen aandrang den schijn zal aannemen van te willen onderhandelen: kan het geen goede voorwaarden bedingen, die onderhandelingen slepende te houden en het gebeurde als *faits accomplis* te laten doorgaan en behouden.

Na al hetgeen over deze aangelegenheid in en buiten de Kamers der Staten-Generaal is geschreven en voorgevallen, en den loop dien de zaak genomen heeft, kan het niet bevreemden, dat het vertrouwen in Limburg is geschokt, en men vreest dat, ook met den besten wil van den Minister van Buitenlandsche Zaken, dien wij hoog waarderen, wij tot geen resultaat zullen komen. In de Tweede Kamer der Staten-Generaal is op eene parlementaire enquête gewezen, op grond van art. 90 der Grondwet: ik geloof dat dit een geschikt middel zou zijn om een onpartijdig onderzoek in te stellen, licht over deze aangelegenheid te verspreiden, de ware oorzaak van het kwaad na te gaan en de middelen te beramen welke aan de opruiming in den weg staan.

De heer van Dam van Isselt: Na al hetgeen sedert zoo vele jaren gezegd is over de aftappingen van de Maas ten behoeve van het Belgische grondgebied, zal ik zeer kort zijn in mijn betoog.

Ik deel niet geheel in de overdreven denkbeelden van de nadeelen, welke de gevolgen zijn van die aftappingen; maar ook ik moet zeggen, dat het mij bedroeft, dat de Regering in dezen niet meer doortastend, niet meer krachtig de bestaande tractaten handhaaft. Ik ben er verre van af, twist en vijandschap met onze naburen te willen. Maar wanneer België handelt tegen de tractaten en wanneer Nederland het middel in zijne magt heeft om een einde te maken aan onregtvaardige en onregtmatige handelingen, dan zou ik wenschen dat de Nederlandsche Regering daartoe kort en krachtig overging. Ik weet wel, dat er van de zijde van België misschien represailles zijn te vreezen; doch, waarin die represailles ook mogen bestaan, regt, waarheid bovenal. Ik wil den Minister van Buitenlandsche Zaken niet dwingen of drijven. Ik ben overtuigd, dat die Minister geene schuld heeft aan den tegenwoordigen toestand waarin wij verkeeren. Maar ik spreek het uit als de overtuiging van mijn gemoed, dat er, van de zijde der Regering kracht aangewend wordende, een einde zal komen aan de grief.

Dit alleen heb ik willen zeggen, opdat zij, die regt verlangen,

II. Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk III.)

het weten mogen, dat ook ik mij schaar aan de zijde van diegenen in de Volksvertegenwoordiging, zoo in de andere als in deze Kamer, die verlangen dat de Regering krachtige maatregelen neme om onregt en geweld te doen ophouden.

De heer van Nispen van Pannerden: Het is waarschijnlijk aan den Minister van Buitenlandsche Zaken bekend, dat de grensscheiding tusschen Nederland en Pruisen, op de plaats waar de Nederlandsche gemeente Dinxperlo aan de Pruissische Liedern grenst, door werken van lateren tijd was verloren gegaan. De Pruissische regering heeft daarop de aandacht gevestigd van het gewestelijk bestuur van Gelderland, en door diens tusschenkomst is de Hooge Regering daarmede bekend geworden. Er zijn, bij Koninklijk besluit van 2 October 1854, twee commissarissen benoemd, om dit onderwerp met den commissaris der Pruissische regering te regelen. Die regeling had plaats in October 1856. De overeenkomst, van weerszijden geteekend, werd in Januarij 1857 ter goedkeuring opgezonden. Ben ik wel onderrigt, dan is van de Pruissische zijde die goedkeuring reeds sinds lang verleend. Van de Nederlandsche zijde blijft zij nog voortdurend ontbreken. Ik wil volstrekt niet de bevoegdheid der Regering betwisten om, indien zij bezwaren tegen de overeenkomst heeft, daaraan hare goedkeuring te onthouden; maar ik veroorloof mij aan den heer Minister van Buitenlandsche Zaken te vragen: bestaan er bezwaren? zoo neen: welke is de reden, waarom eene overeenkomst, voor meer dan twee jaren tot stand gebracht, nog niet de goedkeuring der Regering heeft mogen wegdragen?

De heer van Goltstein, Minister van Buitenlandsche Zaken: Er zijn op nieuw in deze Vergadering bedenkingen gemaakt ten aanzien van de wateraftappingen van de Maas, welke van de zijde van België worden ondernomen, en in het bijzonder hebben de beide afgevaardigden uit Limburg hunne klagten daarover aan deze Vergadering kenbaar gemaakt. De bedenkingen daarover gerezen hebben bijzonder ten onderwerp gehad den langen duur van de onderhandelingen, die met België zijn gevoerd en den aard van het voorstel, hetwelk van deze zijde aan België is gedaan. Ten aanzien van die onderhandelingen en van haren gang heb ik reeds bij eene vorige gelegenheid de eer gehad inlichtingen in deze Vergadering te geven, maar ik verheug mij dat op nieuw zoodanige bedenkingen thans in het midden zijn gebracht, omdat ik mij overtuigd houd dat, hoe meer de handelingen van dit Bewind in een duidelijk daglicht worden gesteld, des te zekerder door elk onpartijdige zal moeten worden erkend dat het gehandeld heeft zoo als het behoorde. Wat is er toch van deze zaak? Bij het optreden van dit Bewind waren de onderhandelingen met België aangevangen. Het tegenwoordig Bewind achtte zich verplicht die voort te zetten, want het kon niet te kort doen aan eene schikking tusschen de beide regeringen te dien aanzien getroffen, noch beginnen met eene vijandelijke houding tegenover België aan te nemen. De taak van dit Bewind bestond daarin om middelen te beramen, ten einde de eenmaal aangevangen onderhandelingen tot eene gunstige uitkomst te leiden, en daarin meen ik met volkomen vertrouwen te kunnen zeggen dat het Bewind niet is te kort geschoten. De onderhandelingen zullen niet, zoo als de geachte spreker uit Limburg, die het eerst het woord heeft gevoerd, gezegd heeft, eindeloos duren, zoodat daardoor het verderfelijke *status quo* zal worden volgehouden. Men heeft een weg ingeslagen ten einde die onderhandelingen tot een goed einde kunnen brengen. Er is een onderzoek ingesteld door bevoegde deskundigen, hoofdambtenaren van den waterstaat, ten einde zich te verzekeren van de werking der wateraftappingen op den stand der rivier, ten einde na te gaan de middelen die gebezigd konden worden om dien verderfelijken invloed te keer te gaan en zich te verzekeren op welke wijze, zonder de belangen van Limburg te benadeelen, in een vergelijk met België zou kunnen worden getreden. Het is door den geachten spreker uit Limburg, die in de tweede plaats het woord heeft gevoerd, erkend, hoe moeilijk het is om zich met juistheid de werking van die aftappingen op den stand van de rivier te verklaren. Wanneer men enkel let op de beide laatste jaren, dan is de bevaarbaarheid van de rivier tot een laag peil gedaald. Maar wanneer men naar de oorzaken van dit verschijnsel vraagt, dan wordt men natuurlijk daarop gewezen, dat de drooge zomers dier beide jaren dat verschijnsel hebben te weeg gebracht. Wanneer men zich voorstelt, dat het hier eene rivier geldt, die ten allen tijde bevaarbaar moet zijn, dan herinnert men zich dat er ten allen tijde veel aan die bevaarbaarheid heeft ontbroken, zoodat men daardoor gedwongen is geworden om een kunstmatigen weg aan te leggen en de Zuid-Willemsvaart te stichten, ten einde in de behoeften van de scheepvaart te voorzien. Wanneer men zich beklaagt, dat er zooveel water aan de rivier onttrokken wordt en dat zulks

het natuurlijk gevolg moet hebben dat de bevaarbaarheid der rivier vermindert, dan hoort men van de andere zijde verklaren, dat er zooveel meer water op die rivier is gebragt door zamenpersing van het water, hetgeen boven Luik heeft plaats gehad. Wanneer men de zaak eenvoudig beziet, gelijk zij zich vertoont, dan wordt men dus geslingerd tusschen verschillende oplossingen, tusschen welke men geene keuze weet te doen, en vindt men zich daardoor gedrongen zich tot de deskundigen te wenden, die bepalen kunnen welken invloed de wateraftappingen op de rivier uitoefenen, welke middelen gekozen moeten worden om den verderfelijken invloed der wateraftappingen te keeren, en op welke wijze een behoorlijk vergelijk te dien aanzien met België kan worden getroffen.

Nadat het onderzoek heeft plaats gehad, is een voorstel aan België gedaan, hetwelk hoofdzakelijk inhield, dat met behoud van het benodigde water voor Nederland, ten einde in de voeding van zijne kanalen te voorzien, eene zekere hoeveelheid water aan België zou worden toegekend, onder voorwaarde dat de medewerking van België zou worden verkregen tot verbetering van het bed der rivier.

Is dat voorstel goed of niet goed? Het is eene vraag, die ons thans niet te beantwoorden staat. Het is een voorstel, zegt de geachte afgevaardigde uit Limburg, die het laatst het woord heeft gevoerd, waardoor alles aan België wordt opgeofferd. Wanneer dat voorstel eenmaal door België zal zijn aangenomen, dan zal de tijd daar zijn om het in deze Vergadering te verdedigen. Maar hetgeen ik nu reeds kan zeggen is dat de geachte afgevaardigde in velerlei opzichten met de bewoners van zijn gewest te dezer zake verschilt, want wanneer hij het adres inzielt van den gemeenteraad van Maastricht, hetwelk ik de eer heb gehad aan de Vergadering bij de Memorie van Beantwoording over te leggen, dan leer ik daaruit dat de gemeenteraad hoofdzakelijk instemt met de inrigting van het voorstel, hetwelk van deze zijde aan België is gedaan. En wanneer ik verder ga en verneem, dat zoo zeer geklaagd wordt over de onderhandelingen, alsof van het welslagen van die onderhandelingen de bevaarbaarheid der rivier en de welvaart van het gewest geheel afhankelijk waren, dan moet ik toch zeggen, dat in een adres, hetwelk door Gedeputeerde Staten van Limburg aan de Tweede Kamer werd gerigt, men wel eene gelukkige uitkomst van die onderhandelingen verwacht, maar tevens op andere punten wijst, die evenzeer kunnen leiden om in de behoefte, welke Limburg ten deze gevoelt, te gemoet te komen; dat men wijst op den aanleg van werken van de zijde van dit land zelf ter verbetering van de bedding der rivier, op het voortzetten van de Noordervaart in de rigting van Kesselik, op den aanleg van een spoorweg ter verbinding van het zuiderdeel van Limburg met het overige Nederland, zoodat men heeft ingezien, dat niet alleen van het vergelijk, met België te treffen, het heil en de welvaart van het gewest afhankelijk waren. Ik geloof dus te kunnen zeggen dat van de zijde van dit Bewind alles aangewend is hetgeen aangewend kon worden ter verzekering van eene gelukkige uitkomst van de eenmaal aangevangen onderhandelingen. En ik geloof den geachten spreker uit Gelderland te mogen zeggen, dat te dien aanzien zoo veel kracht, gepaard gaande met beleid, is aangewend als billijkerwijze van de Regering verwacht kon worden. En zijn wij dan op dezen weg niet allengs meer en meer gevorderd? Het antwoord van België op onze voorstellen is gereed. Dat antwoord zal aan een naauwkeurig onderzoek onderworpen worden. Indien het wordt aangenomen, indien het vergelijk met België wordt getroffen, de Regering zal niet aarzelen de verantwoordelijkheid daarvan op zich te nemen en rekenschap van hare handelingen aan deze Vergadering te geven. Wordt het onaannemelijk gekeurd en niet aangenomen, dan zal de Regering bedacht zijn om maatregelen te nemen ten einde de nadeelen te keer te gaan, die uit de wateraftappingen kunnen voortvloeijen. Ik geloof, dat billijkerwijze niets meer op dit oogenblik van de Regering verlangd kan worden.

Ten aanzien van de vraag, welke tot mij gerigt werd door den geachten afgevaardigde uit Gelderland ten opzichte van de regeling der grensscheiding tusschen Pruisen en dit land, tusschen Dinxperlo en Liedern, kan ik hem de verklaring geven dat die zaak in behandeling is genomen en dat er zoo veel spoed met de afdoening zal worden gemaakt als eenigzins mogelijk is.

De heer van Sasse van Yssel: Ik had geenszins het voornemen, Mijne Heeren, om bij deze gelegenheid het woord te voeren. Een gezegde van den Minister geeft er mij aanleiding toe. Zijne Excellentie noemt die wateraftappingen eene schade voor Limburg. Ik geloof dat de Minister die schade op een te eng terrein brengt. Die schade bestaat niet alleen voor Limburg, maar ook voor Noordbrabant en voor het geheele Rijk. De spreker uit Limburg heeft er reeds de aandacht op gevestigd dat het niet alleen geldt de bevaarbaarheid van de rivier de Maas, maar

11DE ZITTING. — 27 DECEMBER.

II. Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk III.)

ook het aanbrengen van water, waardoor zonder kunstmatige middelen de uiterwaarden, aan die rivier gelegen, worden besproeid. Ik bewoon eene streek aan de rivier de Maas, en zie daar hooiland verkoopen voor f 4 à 5000 per bunder. Die staat van zaken zal niet blijven voortduren als het water door België wordt afgetapt. Die rijkdom zal voor Nederland verloren gaan en overgebracht worden in de Belgische Kempen. En nu moet ik vragen, of het bij de Nederlandsche Regering niet zwaar moet wegen, dat zij weggeeft aan een nabuur, hetgeen de natuur ons schonk.

De heer **Regout**: Wanneer ik voor de tweede maal het woord vraag bij de behandeling van deze zaak, die zoo menigmaal in beide takken der weigering besproken is, dan is het niet omdat ik eenigzins twijfel aan de ijverige zorgen van den Minister van Buitenlandsche Zaken voor de Nederlandsche belangen. In mijne eerste redevoering, dezen namiddag gehouden, heb ik reeds te kennen gegeven dat ik overtuigd ben van zijne goede gezindheid om de belangen van het vaderland te bevorderen. Het zij mij echter vergund, den Minister op sommige punten te beantwoorden.

De Minister heeft in de eerste plaats gezegd dat toen bij het bestuur der buitenlandsche zaken aanvaardde, onderhandelingen met België aanhangig waren. Toen de Minister ons bij gelegenheid der behandeling van het adres van antwoord op de troonrede mededeelde dat die voorstellen aanhangig waren en door hem eenige becijferingen werden medegedeeld, kon ik die becijferingen niet onmiddellijk nagaan; ik heb later nagedacht over het cijfer van zes kubiek el per seconde bij eene peilschaal van 30 duim, en hoeveel de massa per dag bedroeg die men op deze wijze wil afstaan, namelijk 518,400 kubiek el, welk bedrag tegenwoordig ook afgevoerd wordt.

Deskundigen, die geheel en al met de Maas bekend zijn, hebben dien afvoer geconstateerd, onder anderen de ingenieur Camp, van het huis Cockerill, die sedert 20 jaren de waterwerken practisch heeft leeren kennen. Deze heeft een stuk geleverd, dat in de Belgische kamer van vertegenwoordigers is voorgelezen, waarin bewezen wordt, dat over de 500,000 kubiek el water wordt afgetapt; dat al het water dat uit de Maas en de Sambre uit Frankrijk komt, te Namen wordt bijeengebragt, en dat het gedurende den geheelen dag wordt geleverd aan diegenen, die de heidegronden notarieel hebben gekocht. Hieruit blijkt, dat wanneer deskundigen bewijzen, dat tegenwoordig 500,000 kubiek el water per dag aan de Maas onttrokken worden en men staat aan België voor de toekomst dezelfde hoeveelheid af, wij volstrekt niets gewonnen hebben.

Wanneer de Minister nu zegt, dat de samenpersing van het water bij Luik meer water in de Maas brengt, dan zal de Minister wel de goedheid willen hebben mij tevens te zeggen, uit welke bronnen dat water komt? De sluis toch te Coromense aan de barrage, wordt alleen gebruikt om al het water, dat uit Frankrijk komt, te verzamelen, ten einde het aan de heide-speculant te kunnen leveren. Maar het verwondert mij te hooren, dat de waterstaat aan den Minister, die minder met de localiteit bekend is, heeft te kennen gegeven, dat de samenpersing van het water te Luik meer water in de rivier zoude kunnen brengen.

Ik begrijp niet, hoe het onzen ingenieurs in de gedachten is gekomen om dit te durven zeggen, want om meer water op eene rivier te kunnen brengen, zou er eerst een nieuw riviervak moeten gevonden worden om daaruit dat nieuwe water in de Maas aan te voeren. En wat beteekent samenpersing op het bovenvak, als men al het zamengeperste dadelijk bij Loozen en Bocholt naar de Kempen afvoert?

De Kempen waren vroeger geheel onvruchtbare heidegronden. De Belgische regering heeft, eenige jaren geleden, de burgemeesters op het platteland kennis gegeven, dat bijaldien die heidegronden niet binnen drie jaren in vruchtbare velden waren herschapen, ze publiek voor rekening der gemeenten zouden worden verkocht, aan hen, die ze vruchtbaar zouden willen maken. Een twintigtal zeer aanzienlijke personen kochten nu die gronden, omdat het Belgische gouvernement bij eene wet had bepaald en den kooper in de tweede plaats bij notariele, authentieke acte verzekerd, dat hem het water der Maas voor de irrigatie aangevoerd zou worden, welke rivier intusschen noch aan België, noch aan Nederland, noch aan Frankrijk behoort.

De Minister zegt, dat Nederland nog meer belangen met België te regelen heeft dan de Maasquaestie en dat wij goede buurschap moeten bewaren. Daarvoor bestaat zeker alle grond en bovenal voor Limburg, dat in zoo onmiddellijke aanraking met België is; de provincie die ik bewoon heeft voorzeker nog meer reden dan de noordelijke en meer binnen 's lands gelegen gewesten om met België de beste relatien te onderhouden.

Maar reeds meermalen heb ik het in deze Vergadering en ook

in andere bescheiden gezegd, dat men de belangen van honderd duizende Limburgers en Noordbrabanders niet mag opofferen aan die van 20 Belgen, terwijl bovendien de Nederlandsche groothandel en scheepvaart er zeer veel schade door lijden. Ik vestig er bovendien uwe aandacht op dat vele Belgen door den tegenwoordigen stand van zaken benadeeld zijn en met ons op herstel aandringen. En niets is gemakkelijker, Mijne Heeren, dan aan deze zaak een einde te maken; het kost den Minister van Binnenlandsche Zaken slechts één pennestreek, slechts een regel schrifts, gerigt aan den Commissaris des Konings in Limburg, houdende het besluit om de sluis te Maastricht te doen sluiten.

Vier jaren geleden heb ik de Belgische *Annales parlementaires* aangekocht en daarvan twee exemplaren aan de heeren Ministers van Binnen- en Buitenlandsche Zaken ter hand gesteld, ten einde hen te waarschuwen voor het gevaar, dat ons wachtte, wanneer men in België de irrigatiën voortzette. Ik had wel gewenscht dat de officieuze mededeeling, destijds aan de Regering gedaan, eenig onderzoek ten gevolge had gehad, want toen had men het kwaad, dat toen nog slechts in de kiem was, met wortel en tak kunnen uitroeijen, dewijl nu de schade door België te lijden, wanneer de aftappingen gestaakt zullen worden, zooveel grooter zal zijn. Wij hebben intusschen jaren lang het *laissez faire* toegepast; de Regering heeft toegezien, dat de aftappingen op grooter schaal voortgezet werden, hoewel reeds zeer spoedig door onderscheidene kamers van koophandel en fabrieken de aandacht van het Bewind er op was gevestigd en door haar werd gewezen op de nadeelen, daardoor aan den groothandel toegebracht.

Ik heb in mijne eerste rede van eindeloze onderhandelingen gesproken. Ik meen er het regt toe te hebben, nu er sedert vier jaren onderhandelingen gevoerd worden, die, mijns inziens, tot niets kunnen leiden.

De Minister vertrouwt bij voortduring op de rapporten van den waterstaat. Het doet mij leed, dat ik moet herhalen, hetgeen ik reeds dezen middag daar tegenover heb gesteld, namelijk, dat de hoofdingenieur aan den ondernemer van de stoombootdienst van Venlo op Rotterdam reeds een paar jaren geleden gezegd heeft, dat de wateraftappingen hoegenaamd geene schade doen. Ik zal niet verder spreken over den hoofdingenieur, dien wij te Maastricht hebben; ik heb daarover reeds vroeger mijn gevoelen hier in deze Kamer geuit. In mijn laatste geschrift of *Recueil* heb ik feiten aangehaald, waarvan de bewijzen aan het Ministerie van Binnenlandsche Zaken liggen, en die mij doen wenschen, dat deze ambtenaar mogt worden verplaatst. Ik heb hooren zeggen, dat die hoofdingenieur in Zeeland, waar hij vroeger geplaatst was, zeer goede, zelfs uitstekende waterwerken heeft tot stand gebracht. Welnu, Mijne Heeren, men verplaatse hem weder derwaarts, en zoo er ooit een plan wordt gemaakt om dien hooggeplaatsten ambtenaar voor zijne diensten aan Zeeland een standbeeld op te rigten, ik zal de eerste zijn om eene bijdrage daartoe te leveren, onder voorwaarde dat Limburg voortaan van zijne goede diensten verschoond blijve.

De Minister meent dat eene kleine aftapping geene schade zal doen. Daarentrent zal ik de eer hebben aan de Vergadering mede te deelen, dat de door mij genoemde Belgische ingenieur een uitvoerig rapport heeft opgemaakt over de wateraftappingen en over de nadeelen daarvan voor de scheepvaart, hetgeen aldus besluit: » Il faut être batelier pour pouvoir apprécier la perte d'un seul ponce d'eau sur la navigation de la Meuse. »

Wij hebben op de Maas zeer kleine en ligte stoombooten, hier onbekend. Die vaartuigen behoeven niet meer dan 18 duim water, maar wanneer hun een enkele duim ontbreekt, dan raken zij aan den grond. Wij hebben ook op de Maas schuitjes, die vroeger zelfs bij den laagsten waterstand op de Maas, zeer kleine hoeveelheden steenkolen overbragten tegen zeer hooge vrachten; maar zelfs die schuiten kunnen evenmin varen als de stoombooten. En wanneer wij nu lezen, dat de Minister aan België wil schenken 518,400 kub. ellen water in de 24 uren, dat is evenveel als de geheele tegenwoordige aftapping, dan vraag ik, of dat den toestand zal verbeteren en of dat overeen te brengen is met de tractaten, die alle aftapping verbieden.

Indien er water genoeg op de rivier ware geweest, dan zouden die kleine schuiten en stoombooten, in plaats van vier maanden — gelijk mijn geachte mede-afgevaardigde uit Limburg heeft gezegd — voortdurend de steenkolen van Roermond en Venlo hebben kunnen aanvoeren. De kolen waren dan wel hooger in prijs geweest, maar wij hadden die toch kunnen aanvoeren, heigene nu alleen per as en op de meest kostbare wijze kan geschieden. Ik heb den Minister ook hooren spreken van de medewerking die België ons zou schenken om het rivierbed te verbeteren. In de tractaten staat nu reeds zeer duidelijk, dat iedere Staat zijne oevers te onderhouden heeft. Wanneer België in zijn belang het Maasbed wil uitdiepen op het kleine gedeelte langs zijn gebied van circa 6 uren tusschen Maas-

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk III.)*

tricht en Roermond, dan zie ik daarin geen bezwaar, maar ook geen hoog nut voor Nederland, want behouden wij al het water dat men thans afvoert, dan zouden wij met lagen waterstand met kleine schepen en bij gewonen waterstand met groote schepen de rivier even als vroeger kunnen bevaren, wanneer men op sommige punten slechts in den zomer voor korten tijd eene drageermachine aanwendt.

Ik heb ook hooren zeggen dat de Zuid-Willemsvaart was aangelegd omdat de Maas niet voldoende was. De Zuid-Willemsvaart is onder Koning Willem I aangelegd met het doel om eene betere verbinding tusschen de noordelijke provincien en de steden Maas-tricht en Luik daar te stellen. Het is algemeen bekend dat die vaart niet is aangelegd, omdat de Maas niet bevaarbaar was, want die rivier was destijds wel degelijk bevaarbaar voor de Maas-schepen, maar men had eene vaart noodig om de zeer diepgaande Hollandsche schepen tot Maastricht en later tot Luik te kunnen doen varen.

In de Memorie van Beantwoording heeft de Minister tegenover mijne nota een adres van het gemeentebestuur van Maastricht gesteld. Van den berg adressen die omtrent deze zaak zijn ingekomen, moet ik zeggen, dat het adres van het gemeentebestuur van Maastricht wel het flauwste genoemd kan worden. Het doet mij leed dit te moeten zeggen. Het gemeentebestuur heeft onder andere met geen enkel woord gewag gemaakt van de verhooging der vrachtprijzen, die de ingezetenen van Maastricht thans moeten betalen, en die niet minder dan 20 pct. meer bedraagt, dan toen de geheele strooming van de rivier nog niet op de Zuid-Willemsvaart was overgebracht. Om te kunnen blijven varen, hebben de expediteurs zich onderling moeten verstaan en omtrent de vrachtprijzen eene bepaling gemaakt, die van de ingezetenen van Maastricht eene tot dusverre ongekende belasting vordert. Men kan zich van de moeilijkheden van de scheepvaart op de Zuid-Willemsvaart tusschen Loozen en Maastricht eenig denkbeeld vormen, wanneer men bedenkt, dat, waar vroeger één paard gebruikt werd, er thans drie gebezigd moeten worden. Men kan mij niet van overdrijving beschuldigen, wanneer ik de schade, die Limburg door de stremming van handel en scheepvaart in de vier laatste jaren geleden heeft, op een millioen begroot. Men moet daarbij niet alleen de verhooging der vrachtprijzen in aanmerking nemen, maar ook de trage aankomst der schepen. Wat heeft men in den handel voornamelijk in het oog te houden? Ik geloof spoed, want tijd is geld. Wanneer men speculeert om goederen op een bepaalden tijd ergens te leveren, moet men ze daar ook op dien tijd kunnen brengen. Doch in Limburg wordt men telkens te leur gesteld; men ontvangt de goederen op bestelling acht of veertien dagen later dan vroeger het geval was, hetgeen eene overgroote schade veroorzaakt.

Dat het gemeentebestuur van Maastricht nu dit request heeft opgesteld, is zelfs niet uit eigen beweging geschied, maar op aansporing van de eigenaars der stoombooten, die tusschen Maastricht en Venlo varen, zoo als in het stuk zelf te kennen is gegeven. Men heeft daarbij zelfs geen woord gesproken van de tractaten, die ons het behoud van de rivier waarborgen, hetgeen toch het hoofdpunt is en moest zijn, juist in het belang van de ondernemers der stoombootdiensten. Maar tegenover dat zwakke adres staan de petitiën, sedert jaren door kamers van koophandel, andere gemeentebesturen en particulieren onophoudelijk aan Regering en Vertegenwoordiging gericht en publiek gemaakt.

De Minister heeft gesproken van het kanaal op Weert. Niemand zal ontkennen, dat de aanleg van nieuwe kanalen en spoorwegen een groot nut voor het algemeen kan aanbrengen. Wanneer er quaestie is van een kanaal van Weert naar Roermond, drie of vier uren ver, dan spreekt het van zelf, dat niemand zich verzetten zal om het benodigde water te geven aan een kanaal waarvan België en wij gemeenschappelijk gebruik kunnen maken en waarvan iedereen genot heeft. Maar dat staat niet gelijk met aftappingen en irrigatiën, die honderd duizende kubieke ellen water per dag aan de rivier en aan de scheepvaart onttrekken; zulke kanalen worden alleen gevoed bij een goeden waterstand van de Maas. Tusschen irrigatiën en de voeding van een dergelijk kanaal bestaat een hemelsbreed onderscheid.

Het doet mij leed, Mijne Heeren, dat ik u wederom zoo breedvoerig heb moeten bezig houden over deze gewichtige aangelegenheid. Ik heb dit niet alleen gedaan in het belang van de provincie waaruit ik de eer heb afgevaardigd te zijn, maar ook in het belang van de naburige provincie Noordbrabant en in dat van den daarbij betrokken groothandel. De kamers van koophandel van Rotterdam, Dordrecht, Eindhoven, Roermond en Venlo hebben toch telkens aangedrongen dat de zaak zal geregeld worden overeenkomstig de regten, die wij volgens de tractaten hebben. Ik heb gemeend den Minister voet voor voet te moeten volgen en punt voor punt

te moeten beantwoorden, ter aanvulling van mijne dezen middag gehouden rede.

Het doet mij leed dat ik zoo dikwijls en de Regering moet lastig vallen en den kostbaren tijd van de behandeling der begrooting moet afnemen. Het gaat mij ter harte dat ik het bestuur van den waterstaat van mijn eigen land moet tegenspreken. Maar ik heb mijne roeping en zoolang ik zal adem halen, zal ik de zaak niet verlaten. Noodzaakt men mij tot een beroep op de groote mogendheden, die het Weener tractaat onderteekend hebben en alzoo de vrije vaart op de Maas hebben gewaarborgd, ik zal doen hetgeen mijn pligt van mij vordert.

De heer **van Goltstein**, *Minister van Buitenlandsche Zaken*: Een kort woord slechts, Mijne Heeren, ten einde de reeds zoo lang gerekte beraadslagingen niet verder voort te zetten. Ik wil gaarne met den geachten spreker uit Noordbrabant erkennen dat niet alleen Limburg maar ook Noordbrabant in het nadeel deelt dat door het gemis van het noodige water in de rivier de Maas is ontstaan, en dat in het bijzonder in de beide laatste jaren het gemis van het noodige water ter besproeiing der uiterwaarden een aanmerkelijk nadeel heeft berokkend. Maar mag ik hem niet vragen, of dit nadeel zich ook niet vertoont in de uiterwaarden langs de andere rivieren en bepaaldelijk langs den Rhijn en den IJssel gelegen? Mag ik daar niet bijvoegen dat het dus in het onzekere en twijfelachtige blijft, of de wateraftappingen, van de zijde van België bewerkstelligd, dit nadeel aan de bewoners van Noordbrabant hebben berokkend, dan wel de twee laatste drooge zomers die wij beleefd hebben?

Met den geachten spreker uit Limburg wil ik thans den strijd niet verder voortzetten. Hij is getreden in eene beschouwing en waardering van het voorstel, hetwelk van regeringswege aan België is gedaan, en van zijn standpunt uit heeft hij dat voorstel als zeer gebrekkig beschouwd.

Ik heb in mijne eerste rede gezegd dat het oogenblik nog niet gekomen is om dat voorstel te beoordeelen. Het is niet mogelijk gedurende den loop der onderhandelingen in de bijzonderheden te treden die tot regtvaardiging van dat voorstel kunnen strekken, noch de bescheiden over te leggen die daarvoor noodig zijn. Wanneer het oogenblik daarvoor zal gekomen zijn, dan kan die geachte spreker verzekerd zijn dat dit voorstel door de Regering behoorlijk zal worden geregtvaardigd. Maar mag ik niet gelooven dat er van zijne zijde overdrijving plaats heeft? Een waterstaatsbeambte, die met hem in gevoelen verschilt, wordt in een zwart daglicht gesteld. Ik voor mij zou mij niet gaarne vermeten zulk een oordeel uit te spreken over een ambtenaar, door de Regering aangesteld, zonder de bewijzen daarvoor te kunnen leveren.

Een adres van den gemeenteraad van Maastricht wordt het flauwste adres genoemd, dat er kan bestaan, omdat in dat adres een ander oordeel wordt uitgesproken dan die geachte afgevaardigde is toegedaan. Zoo zal hij wellicht ook denken over het adres van Gedeputeerde Staten van Limburg, waarin op andere punten wordt gewezen, afgescheiden van een behoorlijk vergelijk met België; op andere punten, die tot redding konden strekken uit den moeilijken toestand, waarin Limburg zich bevindt. Mag ik dan niet van mijne zijde gelooven en aannemen dat er overdrijving is in de beschouwingen en oordeelvellingen van dien geachten afgevaardigde? Laten wij het erkennen: er bestaat een kwaad, maar er is niet in tijds gewaarschuwd, toen het opgekomen is, en nu dat kwaad langen tijd ingeworteld is, is het voor de Regering moeilijk om het met wortel en tak uit te roeijen.

De heer **van Sasse van Ysselt**: De heer Minister van Buitenlandsche Zaken heeft mij de eer aangedaan mij te antwoorden, dat niet alleen aan de Maas, maar ook aan andere rivieren, bijv. aan den IJssel, het nadeel is ondervonden, dat de uiterwaarden in de laatste drooge zomers niet besproeid werden. Ik geef dat toe en wil geen woord zeggen van het verledene. Maar ik vrees voor de toekomst. De heer Minister geeft hulpmiddelen aan de hand om in de bezwaren van de onbevaarbaarheid van de Maas te gemoet te komen; Zijne Excellentie heeft van spoorwegen en van het graven van kanalen gesproken en dat maakt mijne bezorgdheid gaande, dat de heer Minister het water van de Maas aan de Belgen zal schenken, waarvan het natuurlijke gevolg zou zijn dat de irrigatiën van de weilanden aan die rivier niet meer plaats zullen hebben.

De heer **Regout** het woord voor de derde maal gevraagd en verkregen hebbende zegt: Ik zal zeer kort zijn. Indien ik mij over de ambtenaren van den waterstaat heb geëxpliceerd, dan heb ik dit niet gedaan om de wille van personen en om iemand te kwetsen, maar omdat mijn oordeel op onbetwistbare feiten

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1859.* (Beraadslaging over hoofdstuk III en IV.)

steunt, die ik in geschrifte heb kenbaar gemaakt en volhoud. Ik laat de personen daar, maar wijs u op die feiten.

De heer Minister heeft van een adres van Gedeputeerde Staten van Limburg gesproken. Ik heb daarvan geenerlei melding gemaakt, omdat dit stuk mij geheel onbekend was.

De heer **Cremers**: Gedurende deze discussie heb ik mij het woord herinnerd en ik wil u dit allen herinneren, waarmede eene vorige discussie over dit onderwerp, ik meen door ons geacht medelid uit Friesland, hier thans niet tegenwoordig, is besloten. Het geldt eene zaak van groot belang voor twee gewesten. Er wordt met kracht op herstel aangedrongen en ik wil dien aandrang niet tegengaan; maar ook ik wensch er op te wijzen dat kracht niet te vroeg moet worden aangewend: wanneer die wordt aangewend, zal ze aan de andere zijde wederkeerig eene krachtsinspanning kunnen uitlokken. Wanneer eenmaal eene daad van zelfbehoud is gepleegd, dan vorderen onze waardigheid, onze eer, onze zelfstandigheid als natie, dat wij tot het uiterste toe volhouden, er kome van wat komen wil. Het is, geloof ik, om deze reden wenschelijk, en daarmede stem ik met het geachte lid uit Friesland in, dat zooveel mogelijk deze moeilijke zaak worde beëindigd door middel van onderhandelingen, die, wanneer zij tot een gewenscht einde leiden, al is het dan ook met eenige opoffering, ons dan toch zullen vrijwaren voor het gevaar, dat ik straks aangewezen heb en waarvan het einde niet is te overzien. Ik voor mij ondersteun in zoo verre de inzichten der Regering. Ik kan evenwel ook niet ontveinzen, dat het mij leed heeft gedaan, dat de Minister van Buitenlandsche Zaken ons niet eenige meerdere opening heeft kunnen geven omtrent de onderhandelingen die gevoerd worden. De Minister heeft wel gezegd: wanneer de overeenkomst niet gesloten en ons voorstel niet aangenomen wordt, dan zullen wij zien wat verder gedaan moet worden, en wanneer de overeenkomst gesloten en ons voorstel aangenomen wordt, dan zullen wij die overeenkomst weten te verdedigen en te regtvaardigen. Ik geloof, ik wil het althans niet tegenspreken, dat die overeenkomst verdedigd zal worden. Ik wil niet zeggen, dat zij niet geregtvaardigd zal worden. Maar het tegendeel is toch mogelijk. De Minister heeft gezegd, dat de Regering de verantwoordelijkheid op zich neemt. Ik meen ook, dat de Regering daarvoor verantwoordelijk zal zijn. Maar wat zal het den belanghebbenden baten dat de Regering de verantwoordelijkheid op zich neemt, wanneer toch blijken mogt, dat de overeenkomst niet van dien aard is als gevorderd kan worden? Ik geloof, dat er dus in dit opzicht nog iets van de Regering te wenschen overblijft, ofschoon ik haar ten volle wensch te ondersteunen in hare pogingen om aan dit geschil in der minne door middel van onderhandelingen een einde te brengen.

Over een ander punt, door den geachten afgevaardigde uit Limburg aangevoerd, wil ik nog mijne meening zeggen. De geachte spreker heeft gewezen op het plan om over dit onderwerp eene parlementaire enquête te doen instellen. Niemand van ons zal, het is natuurlijk, dat afkeuren. De Tweede Kamer is in dit opzicht vrij. Hetgeen zij ten aanzien van deze zaak mogt willen doen, mag althans hier niet afgekeurd worden. Over de zaak, uit dit oogpunt beschouwd, wensch ik niets te zeggen: eene uitdrukking van den geachten spreker doet mij eene opmerking maken. De geachte spreker heeft gezegd, dat die enquête een onpartijdig middel zal zijn om tot de waarheid te komen. Dit, Mijne Heeren, meen ik te mogen betwijfelen, nu dadelijk bij de eerste voorstelling. Over het Zwolsche Diep is eene parlementaire enquête ingesteld. Bij die gelegenheid zijn door de Commissie uit de Tweede Kamer de belanghebbenden van beide zijden gehoord, zoowel zij die belang hebben bij de maatschappij voor den tol en de landaanwinning, als de schippers. Het is contradictoir onderzocht. Zonder zoodanig onderzoek geene onpartijdigheid. En nu moeten wij, meen ik, wel in het oog houden, dat in deze zaak dit middel nooit onpartijdig tot dit goed einde kan leiden, omdat nimmer de partij aan gene zijde voor die Commissie van onze Tweede Kamer gehoord zal kunnen worden.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Ik zeg den Minister van Buitenlandsche Zaken dank voor de toezegging, die hij mij gegeven heeft, dat het onderwerp, hetwelk ik ter sprake heb gebracht, hoe min gewichtig het ook moge zijn in verhouding van de andere werkzaamheden bij het departement voorhanden, door hem in behandeling zal worden genomen.

De heer **van Meeuwen**: Ik heb door den Minister van Buitenlandsche Zaken zoo even hooren aanvoeren dat de bezwaren, welke tegen den afvoer van water op de Zuid-Willemsvaart zijn geopperd, als het ware van latere dagteekening zijn, en eerst zijn aangevoerd nadat de ondervinding had doen zien dat die af-

tappingen werkelijk hinderlijk waren aan de scheepvaart op de Zuid-Willemsvaart. Ik meen nog te mogen herinneren aan een stuk dat, indien ik mij niet vergis, nu twee jaren geleden aan deze Vergadering is medegedeeld. Uit dat stuk blijkt dat, alvorens de Belgische regering overging tot de daarstelling van een wateromloop aan de sluis te Hocht, door den hoofdingenieur van den waterstaat, den heer Conrad, aan de Regering daartegen bezwaren zijn medegedeeld. Die bezwaren, waarin ook gedeeld werd door den inspecteur, den heer Ferrand, zijn aan België in 1850 reeds kenbaar gemaakt. Ik meen dat er vóór dat dit werk was daargesteld geene klagen zijn aangeheven. Die meening wordt bevestigd door de opmerking dat vóór dat de wateromloop te Hocht was gemaakt, niet meer water door de sluis te Hocht kon worden doorgelaten dan noodig is om een schip te schutten. Dit werk heeft aan België de middelen verschaft om meer water uit het bassin te Maastricht te trekken dan vóór de daarstelling kon plaats hebben. Nu is van de zijde der Regering onmiddellijk geklaagd bij de Belgische regering over de daarstelling van dit werk. Ik geloof dat men dit tijdstip in het oog mag houden en dat men mag zeggen dat van het eerste oogenblik af, dat die werken te Hocht zijn ondernomen, door de Nederlandsche Regering daartegen is opgekomen.

Ik heb gemeend dit weinige tot toelichting van deze zaak te mogen aanvoeren.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wets-ontwerp tot vaststelling van hoofdstuk III der Staatsbegrooting voor 1859 (Departement van Buitenlandsche Zaken), aan eene stemming onderworpen, wordt met algemeene (33) stemmen aangenomen.

Bij deze stemming was de heer Borski afwezig.

De beraadslaging wordt geopend over het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK IV DER STAATSBEGROOTING VOOR 1859 (Departement van Justitie).

De heer **van Dam van Isselt**: Twee onderwerpen hebben bij de behandeling van het IVde hoofdstuk der begrooting in de andere Kamer bijzonder mijne aandacht getrokken.

Het eerste is de processie te Ossendrecht. Ons is door de dagbladen kenbaar geworden, dat de Minister van Justitie geantwoord heeft op eene interpellatie van den heer van Heiden Reinestein, hem vragende naar het voorgevallene met betrekking tot die processie, en indien wij die dagbladen mogen gelooven, dan is onze Kamer afgeweken van de gewoonte van kalmte en is de Minister bij herhaling toegejuicht bij zijne rede.

Nadat de Minister namelijk had te kennen gegeven, dat na onderzoek hem gebleken was, dat die processie behoorde gerangschikt te worden onder de geoorloofde processien, heeft hij daarbij gevoegd woorden die voorzeker, indien ik tegenwoordig ware geweest, ook door mij met gejuich zouden zijn begroet, indien zulks behoorde tot onze parlementaire vormen. De Minister heeft toen gezegd: »dat hij geweigerd had toestemming te geven tot het uiteendrijven van die processie, omdat hij getrouw wenschte te blijven aan zijn beginsel dat regt moest geschieden aan wien regt toekomt,» woorden, Mijne Heeren, welluidend in den mond van een Nederlandschen Minister, woorden die wij verwachten van het edel en fikske karakter van den Minister, die was opgetreden aan het hoofd van het Departement van Justitie, want ik spreek de overtuiging uit, Mijne Heeren, die mij gedurende mijn geheele leven heeft geleid: »hij die de vrijheden en de regten van zijne anderdenkende medemenschen niet eerbiedigt, verdient den naam van een gemoedelijk Christen niet en hij mag geen aanspraak maken op den titel van een eerlijken staatsburger.

Intusschen heb ik er mij over bedroefd, dat de heer Minister bij die gelegenheid een verwijt heeft gericht aan diegenen in ons vaderland, aan die dagbladen, die de vrijheid van geweten en die het eerlijke regt voor allen verdedigen tegen die menigvuldige organen van het ultramontanisme in ons midden, het verwijt, dat zij waren fakkels van tweedragt.

En hier, Mijne Heeren, is het noodig dat wij ons wèl verstaan. Een geacht afgevaardigde in de andere Kamer der Vertegenwoordiging heeft eenmaal gemeend te moeten zeggen, dat alle Rooms-katholijken waren ultramontanen, omdat het zichtbaar opperhoofd van de Kerk over de bergen zijne woonplaats had gevestigd. Mijne Heeren, die afgevaardigde had kunnen weten, dat noch in ons Vaderland, noch in andere landen, zelfs in uitsluitend Roomsche landen, ultramontanisme niet zoodanig wordt verstaan,

II. Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk IV.)

maar dat men daar en hier door ultramontanen hen verstaat, die geen vaderland hebben, die geen wet en geen souverain erkennen dan het vaderland, de wet en den souverain die over de bergen woont. En dat zulks niets gemeens heeft, Mijne Heeren, met de godsdienst van andersdenkenden behoeft ik in deze Vergadering niet te zeggen. Wat is toch de zaak bij die veel besproken processie van Ossendrecht? In het verleden jaar werd zij, op last van de Regering, door de politie uiteengedreven, in dit jaar werd haar de steun der Regering verleend. Niemand in den lande was bekend met het nader onderzoek en men moest vreezen dat de Minister aan die partij, waarvan ik zoo even sprak, die met geen gelijke regten tevreden is, die steeds meer vraagt en meer eischt, naarmate haar meer wordt toegegeven, eene concessie had verleend, die ergerlijk moest wezen, niet alleen voor de Protestantsche bevolking van het vaderland, maar ergerlijk voor ieder Nederlander, die op de handhaving van de wetten en de wettelijke verordeningen prijs stelt.

Mijne Heeren, ik heb bij herhaling, zoo in de Vergadering van de Staten-Generaal als daarbuiten, daarop gewezen, dat in een constitutioneel land, waar de drukpers vrij is, het bijkans ondenkbaar is, dat een Ministerie zich staande houdt, een Ministerie, dat dagelijks is blootgesteld aan aanvallen van verschillenden aard, indien het geen dagblad heeft ter zijner verdediging, waarin opgenomen wordt hetgeen regt en waar is, en waaraan de eerlijke ingezetenen gelooven, omdat men allengs leert aan de woorden van de Regering geloof te slaan, wanneer blijkt dat hetgeen dat blad mededeelt, werkelijk zóó geschied is. En nu vraag ik: wat had belet, dat dat nader onderzoek in de *Staats-courant* ware kenbaar gemaakt? Ik vraag nog meer: ik vraag: zou het niet wenschelijk zijn dat ook nu nog dat onderzoek, hetwelk voor den Minister *luce meridiana clarius* heeft bewezen, dat de Ossendrechtsche processie, die verleden jaar was onwettig, nu wettig is geworden, aan de natie bekend wierd? Zou die *Staats-courant* daardoor niet eene zekere waarde krijgen, wanneer daarin zoodanige mededeelingen aan de natie wierden gegeven? Zou het niet van het hoogste gewigt zijn, dat in eene zaak, waarin zoo velen belang stellen, en waaraan zoo velen zich ergeren, ofschoon, zoo als de Minister zeide, slechts de zoodanigen zich ergeren die ergernis zoeken, bewezen wierd dat zij voor den Minister was duidelijk, klaar en uitgemaakt? Geschiedde dat, dan, geloof ik, zou ieder in den lande daarmede rust en vrede hebben, en in stede van er eene verkeerde handeling der Regering in te zien, zou de Minister van Justitie worden toegejuicht door ieder eerlijk man, die wenscht gelijke regten voor allen.

De Minister heeft zich ten slotte beroepen op eene treurige waarheid. Hij heeft gezegd, dat bij de verschillende rigtingen van de Christelijke Kerk gewoonlijk de grondslag vergeten werd: de Christelijke liefde. Ik stem hieromtrent geheel met den Minister in, wanneer hij onder verschillende rigtingen verstaat de uiterste partijen van de Christelijke Kerk. Want, Mijne Heeren, wij allen weten het, bij de uiterste partijen is geene liefde, bij haar bestaat geen Christendom. Die uiterste partijen rukten te Bologna het Joodsche kind van het hart zijner moeder, en te Stockholm verbannen zij weêrlooze vrouwen, die tot de Roomsche godsdienst zijn overgegaan, uit haar vaderland. Ik geloof, dat ik aan den Minister van Justitie, en aan deze Regering in het algemeen, zeggen mag, dat wanneer de Regering waakt tegen die uiterste partijen, wanneer zij zorgt met kracht en met ernst, dat die uiterste partijen in ons vaderland blijven binnen de grenzen van gehoorzaamheid aan de wet, dat er dan geen gemoedelijk Katholiek, geen weldenkend Protestant in Nederland zal zijn, die niet met liefde en met alle krachten deze Regering zal ondersteunen.

Het tweede punt, Mijne Heeren, dat mijne aandacht in de door de Tweede Kamer gevoerde discussie heeft getrokken, is dat, hetwelk betrekking heeft tot een hoofdambtenaar bij het Ministerie van Justitie, die eervol is ontslagen en aan wien wachtgeld is toegekend, maar een wachtgeld dat hem later is ontfout.

In deze omstandigheid, Mijne Heeren, is eene treurige zijde — eene treurige zijde voor het menschedom; de man die zich door eigen vlijt, door eigen kunde en daardoor alleen, niet door bescherming, een zekeren rang in de maatschappij heeft weten te verwerven, staat bloot aan nijd, aan haat, aan laster en aan verguizing. En dan is het tevens zoo bedroevend, dat, wanneer zulk een man in het ongeluk wordt gestort, men zoo geneigd is het kwade van hem te gelooven en het goede zoo moeilijkelijk zijn weg vindt. Wel heeft onze volksdichter gezegd.

Al rust de waarheid in het graf,

Al wat haar dekt, het moet er af;

maar de waarheid komt soms zoo langzaam aan het licht, en zoo is het ook in dit geval.

Toen die man viel, hebben zich van alle zijden stemmen tegen hem verheven; de laster en de nijd hebben uit die onverklaarbare

handelwijze van den vorigen Minister van Justitie aanleiding genomen om met minachting op hem neder te zien, om te trachten hem zijne eer te ontrooven. Men heeft hem, ik weet niet wat al, verweten, en al die kwade geruchten zijn bevestigd geworden doordat ook deze Regering geen regt heeft laten wederwaren aan zijn verzoek om zich te mogen regtvaardigen, zoodat die man is veroordeeld — hetgeen aan den ergsten misdadiger niet gebeurt — is veroordeeld zonder verhoord te worden. Men heeft gezegd: »maar die man was immers niet broodeloos weggejaagd — aan hem was immers gegeven meer dan hem in redelijkheid toekwam, eene som als wachtgeld, boven die waarop hij aanspraak had; hij heeft dat wachtgeld geweigerd, en indien hij broodeloos is, hij heeft het zich zelf te wijten.»

O, Mijne Heeren, dat vonnis is zoo hard, en ik voeg zoo gaarne mijne stem bij de woorden die de afgevaardigde uit Hoorn in de Tweede Kamer heeft gesproken, »dat het eene harde keuze is voor een man, die aan de eene zijde gebrek ziet voor zich en zijn gezin en aan de andere zijde zijne eer en zijn gevoel van onschuld tegenover de wereld in gevaar acht.» En indien ik niet voor mij zelf de overtuiging had van 's mans onschuld, zou ik dan niet — ik vraag het u allen — een bewijs van onschuld vinden in de weigering van dat wachtgeld, waaraan een geheim artikel was verbonden — een geheim artikel alleen aan den Minister en aan hem bekend. Indien het geweten van dien man bezwaard was met al hetgeen waarmee hij nu wordt bezwaakt, zou hij dan niet met gretigheid het hem gedane voorstel hebben aangenomen, zich hebben verwijderd uit de residentie en zich elders hebben gevestigd, zich verheugende dat het bedreven kwaad was bedekt en dat op zijne schande nog eene belooning als dekmantel was gelegd? Maar hij heeft niets van dat alles gedaan, hij heeft aan den Minister gezegd dat hij zijne eer stelt boven hetgeen hem was aangeboden; hij heeft zich willen zuiveren — en het verzoek om dit te mogen doen — een verzoek dat, de Minister van Justitie weet het, zelfs niet aan den grootsten misdadiger wordt geweigerd — dat verzoek is hem geweigerd!

En nu heeft de tegenwoordige Minister van Justitie dien man niet mede veroordeeld, hij heeft hem niet met hardheid behandeld; maar hij heeft zich beroepen op een oordeel van zijne ambtgenooten die meenden, dat er geene termen waren om op het genomen besluit terug te komen.

O! Mijne Heeren, 's Konings Ministers, gij zijt geene regtbank, die uw eigen vonnis niet kunt vernietigen; gij zijt raadslieden van de Kroon en vatbaar voor overtuiging. Het enige wat ik wensch is dat gij moogt terugkomen op dat besluit en uw ambtgenoot voor Justitie de gelegenheid geeft om een onregt, niet door hem gepleegd, te herstellen, want het grieft mij en het doet mij innig leed. Ik moet toch zeggen dat wanneer mij, bijv. in den vreemde zijnde, ware verhaald geworden dat zoodanige handeling in deze residentie had plaats gevonden, ik mij daartegen zou hebben verzet met al de kracht van een eerlijk hart. Dat moge elders waar zijn, zou ik gezegd hebben, maar in mijn vrij en gelukkig vaderland kan zoo iets niet hebben plaats gehad, want daar wordt niemand veroordeeld zonder gehoord te worden.

Ik weet het, ik vermag in dezen niets, maar dit heb ik toch gewild dat, indien geen herstel mogt plaats hebben van het in mijn oog gepleegde onregt, dan de man, dien het geldt, het weten moge dat zich ook in deze Kamer eene stem heeft doen hooren, die het openlijk durft verklaren dat hij, voor zoover hij kan onderzoeken, geen schuld in dien man gevonden heeft. Hij moge weten dat zich hier eene stem heeft doen hooren om te verklaren dat de man, die het vonnis heeft uitgesproken, op denzelfden dag waarop het werd uitgevoerd, eene schriftelijke verklaring heeft afgelegd aan een eerbiedwaardig persoon in deze stad, luidende: dat geene enkele reden bestond om den verongelijkte de achting en vriendschap te ontzeggen, die hem steeds vroeger waren toegedragen. Het is bijkans ongeloofelijk, en toch het is gebeurd. Die man, die zijne eer heeft verkozen boven eene schandelijke verwijdering, staat daar broodeloos met zijn talrijk gezin. O! het is bijna niet geloofelijk, maar het is gebeurd.

Ik hoop dat de geachte Minister van Justitie, wien ik de meeste achting toedraag, mij — ik wil niet zeggen deze interpellatie — maar deze gemoedelijke ontboezeming zal ten goede houde. Ik wensch hartelijk dat de gezamenlijke Ministers uit zich zelf een beroep zullen doen op de beter onderrigte Ministers; opdat gebeure wat regt is en wat zeer zeker niet alleen aan mij, maar aan velen in den lande eene welkome tijding zal zijn, dat namelijk in ons vaderland niet op zoodanige wijze een man, die alles aan zich zelfen verplicht is en die eervol uit de dienst is ontslagen, niettemin als gevaarlijk en eerloos uit de dienst van zijn vaderland is weggejaagd.

De heer **Cost Jordens**: Na de welsprekende rede, die wij zoo even van onzen geachten ambtgenoot gehoord hebben, zou ik bijna aarzelen een enkel woord in het midden te brengen, indien

11DE ZITTING. — 27 DECEMBER.

II. Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1859. (Beraadslaging over hoofdstuk IV.)

ik door mijn opstaan straks daartoe niet genoopt werd. Wilt mij dus een oogenblik — het zal niet lang zijn — uwe aandacht verleen voor een koel woord, dat ik hoop dat waarheid zal bevatten.

Ik wensch te spreken over een onderwerp dat hier nog niet is genoemd, heden en in lange niet. Dat onderwerp is de statistiek, niet de statistiek in het algemeen, maar de statistiek gelijk wij die gewoon zijn jaarlijks van den Minister van Justitie te ontvangen; het boek waarin staan opgeteekend de uitkomsten van de handelingen van de regterlijke collegien in ons vaderland. Dat boek ontvang ik steeds met belangstelling en meer bijzonder ga ik na wat daarin ten aanzien van strafzaken staat opgeteekend. Eene dergelijke beschouwing komt mij inderdaad belangrijk voor, want ik meen dat die cijfers, wanneer men ze leven zoekt te geven, ons in vele opzichten licht kunnen verschaffen omtrent den zedelijken en maatschappelijken toestand van het volk. Het boekdeel over 1857, dat wij nog niet lang geleden ontvingen, heeft mij enkele punten van beschouwing opgeleverd, die ik mij veroorloven zal hier een oogenblik te behandelen.

In het algemeen levert die statistiek voor dat jaar een zeer gunstig tafereel op. De misdaden zijn, in vergelijking met vroegere jaren, merklijk verminderd. In het bijzonder is dit het geval geweest met de zoogenaamde criminele zaken, de zaken, zoo als men weet, die door de provinciale gerechtshoven beregt worden. Het cijfer van die misdaden is in 1857 het laagste geweest van de laatste tien jaren, terwijl het getal van de wanbedrijven, die door de arrondissements-regtbanken behandeld worden, het laagste was in zeven jaren. Dit acht ik een bemoedigend en gunstig verschijnsel. Maar te dezen aanzien verdient het opmerking, dat de vermindering van die misdaden zich inzonderheid heeft doen gevoelen in de misdaden tegen den eigendom, en wel nog meer bijzonder in die van zoogenaamde gequalificeerde diefstallen.

Wanneer ik mij nu afvraag wat tot die vermindering aanleiding heeft gegeven, zou ik dan zoo geheel dwalen, wanneer ik daarin een teeken van welvaart, althans van meerdere welvaart, meen te zien? Moet ik daarin niet insgelijks een teeken zien, ik wil niet zeggen van meerdere beschaving — dat woord zou misschien niet juist gekozen zijn, — maar van mindere verdorvenheid. Ik zou meenen, dat eene vermindering van het cijfer van de erge misdrijven tegen den eigendom een gunstig teeken is met opzigt tot de mindere verdorvenheid van het volk.

Vergunt mij nog een paar lichtpunten aan te toonen. De vermindering van misdrijven of wanbedrijven, door de arrondissements-regtbanken beregt wordende, had bijzonder plaats in hetgeen men noemt misdrijven tegen de algemeene zaak (*chose publique*). Uitsluitend is die vermindering gelegen in de misdrijven van bedelarij en landlooperij. Van waar dat daarin zulk eene aanmerkelijke vermindering wordt waargenomen? Ik meen het een lichtpunt te mogen noemen, omdat het in de eerste plaats al wederom een gevolg is van de vermeerdering van welvaart; maar in de tweede plaats — en daarom wil ik dit hier bijzonder doen uitkomen — meen ik daarin eene goede werking van de politie te mogen zien. Ik zeg dit hier bepaaldelijk, omdat de politie in de laatste dagen uit zoo verschillende oogpunten beschouwd en zoo krachtig veroordeeld is geworden. Ik wensch mij hierin geene partij te stellen; ik verklaar mij niet in staat om daarover voldoende te oordeelen. Mogt ik een oppervlakkig oordeel uitspreken, ik zou eene minder goede werking willen wijten aan de niet behoorlijke regeling van de verhouding tusschen de hoofdambtenaren. Maar dit is zeker, dat het cijfer in dit boekdeel opgenomen, en waaruit eene zoo aanzienlijke vermindering van de misdrijven van bedelarij en landlooperij blijkt, niet tegen de politie getuigt.

Er zijn meer gunstige punten, maar ik zou, vooral op dit oogenblik, te uitvoerig worden, zoo ik daarvan wilde gewagen.

Maar ik wensch nog iets in het midden te brengen van een

anderen aard en dat ik geen lichtpunt maar veeleer een donker punt meen te mogen noemen. Het is, dat, ondanks die vermindering van misdrijven tegen de algemeene zaak, bij de arrondissements-regtbanken er evenwel eene vermeerdering heeft plaats gehad in zaken betrekkelijk belediging en geweldpleging tegen hen, die met openbaar gezag bekleed zijn, een verschijnsel dat men wel niet bemoedigend zal kunnen noemen. Het is inderdaad opmerkelijk hoe dat cijfer in de laatste jaren steeds klimmende is geweest. Terwijl het cijfer van beklaagden ter zake van belediging en geweldpleging tegen het openbaar gezag in 1853 een getal van 385 bedroeg, beliep in 1857 dat cijfer 705. De Regering of de Minister van Justitie heeft zeker ook wel gevoeld dat dit een opmerkelijk verschijnsel is, en heeft er daarom in het rapport, dat de tabellen vergezelt, bijgevoegd, dat, zoo dit niet voor een deel ware toe te schrijven aan de werking der wet van Junij 1854, waarbij een gedeelte der misdrijven van de gerechtshoven naar de regtbanken zijn overgebracht, dit een bedroevend verschijnsel zou te noemen zijn, en in hare verdere redenering schijnt zij het daarvoor te houden dat de stelling niet geheel gewaagd is, dat het ontzag en de eerbied voor het openbaar gezag in de laatste jaren op eene niet geheel onbeteekenende wijze is afgenomen. Hetgeen de Regering in haar rapport te kennen geeft, is wel niet zoo geheel duidelijk, maar komt daarop toch neder. Is dat waar, dan is het inderdaad, dunkt mij, van het hoogste belang na te gaan, uit welke oorzaken die tegenstand tegen het gezag voorkomt. Ontstaat hij ook door te grooten ijver van de ambtenaren der politie of van de belastingen? Wat kan daarvan de oorzaak zijn? Het is een verschijnsel waarop eene Regering, die hare roeping wel begrijpt, in haar eigen belang wel zal doen te letten en te zoeken, welke elementen, als ik het zoo noemen mag, de oorzaak daarvan zijn, want ontzag voor de wet en de openbare magten is een steunsel dat voor elke Regering onmisbaar is. In de tweede plaats zal zij, na het ontdekken van die oorzaken, wel doen, die oorzaken door alle mogelijke middelen weg te nemen.

Nog een enkel woord over de inrigting van de statistiek. In de andere Kamer is over de inrigting en de verbetering van die tabellen breedvoerig gesproken. Men heeft zich meer bijzonder bepaald tot de burgerlijke zaken. De Minister vergunne mij nog een enkel woord over de strafzaken. Ik zou namelijk de vraag willen doen, of het niet mogelijk is om die tabellen meer belangrijkheid bij te zetten door de hoofdaanleiding tot de misdrijven op te geven. Ik weet wel dat die oorzaken meestal door een zamenloop van verschillende aanleidingen zijn veroorzaakt en niet altijd ééne hoofdaanleiding hebben, maar het is toch van belang, een en ander te kunnen nagaan. Hoe vele misdrijven worden veroorzaakt door misbruik van sterken drank? Hoe vele diefstallen worden er gedaan uit behoefte? Hoe vele malen is verzet tegen het openbaar gezag veroorzaakt door de straks opgegeven aanleidingen? Zoo zal het van belang zijn, de oorzaken na te gaan. Ik geloof dat de Regering dat belangrijke element in deze tabellen moest brengen, om de juridische statistiek tot een onderwerp van meer algemeen belang te maken. De algemeene statistieke Commissie zal daarin belangrijke *données* vinden. Op die wijze zou een licht kunnen worden aangebragt dat nuttig en voordeelg kan zijn voor de algemeene statistiek, omdat men tot eene juistere kennis der misdrijven kan komen en men bij het nemen der maatregelen licht zal kunnen putten door de kennis der oorzaken. Men zal daardoor het belang van het algemeen bevorderen.

Ik heb gemeend met een enkel woord deze beschouwingen omtrent de statistiek in het midden te moeten brengen, en ze der Regering in overweging te moeten geven.

De vergadering wordt wegens het ver gevorderde uur verdaagd tot den volgenden dag, des voormiddags ten elf ure.

